

فصلنامه تخصصی ساماندهی منابع آموزشی و تربیتی / تابستان ۱۳۹۶ / ۵۲ صفحه
برای ناشران، پدیدآورندگان، معلمان، مدیران مدارس، اولیا و کارشناسان آموزشی و پرورشی

تمسك به قرآن تنها راه نجات و رستگاری است
آموزش خوب مجال کشف می‌دهد
کتاب‌کار نباید آزادی مخاطب را سلب کند

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی

جوانه

۵۶

رشد

فصل‌نامه تخصصی سامان‌دهی
منابع آموزشی و تربیتی

جوانه و گام‌های طی شده / فریا کیا

تمسک به قرآن تنها راه نجات و رستگاری / محمد دشتی

چقدر به سواد قرآنی جامعه حساس‌ایم؟ / سمانه آزاد

چهارده برگزیده جشنواره چهاردهم / بهروز رضایی

هدف ما فهم روشمند قرآن است / عاطفه بزرگ‌نیا

هر دانش‌آموز دبیرستانی به راحتی می‌تواند پنج جزء قرآن را حفظ کند

بنای ساختار وجودی انسان بر تفکر قرآنی

کتاب درسی، محور اصلی آموزش / ر. رفیعی، ل. عابدینی

مشارکت بخش خصوصی در اجرای طرح «تاک» / لیلا عابدینی

کتاب‌های کار نباید آزادی مخاطب را سلب کند / سمانه آزاد

نقش تکنولوژی آموزشی در مدارس آینده / ریحانه رفیعی

چالش‌های تصویرگری مذهبی / سهیلا عابدینی

نیازسنجی، لازمه تولید کتاب‌های علمی است / سهیلا عابدینی

هدف آموزشی خلق می‌شود، نه وضع / فریده نورمحمدی

کتاب‌های چندموضوعی استاندارد / ناهید بریری

سامان‌دهی در کلام ناشران کمک‌آموزشی / معصومه شجاعی

کتابخانه‌ای فراتر از دیوارهای مدرسه / دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی

در ستایش کتاب / اصغر ندیری

راهنمای تدوین و انتشار کتاب‌های عربی / دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی

پژواک / دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی

۲

۳

۶

۱۰

۱۲

۱۶

۱۸

۲۱

۲۴

۲۶

۲۸

۲۹

۳۲

۳۴

۳۵

۳۸

۴۰

۴۶

مدیر مسئول:

محمد ناصری

سر دبیر:

فریا کیا

شورای برنامه‌ریزی:

بهروز رضایی

دکتر محمود معافی

علاء نوری

محبت‌الله همتی

حبیب یوسف‌زاده

مدیر داخلی:

معصومه شجاعی

ویراستار:

جعفر ربانی

طراح گرافیک:

سید جعفر ذهنی

کاریکاتوربست:

سعید رزاقی

عکاس‌ها

رضا بهرامی

اعظم لاریجانی

نشانی پستی دفتر مجله:

تهران، ایران شهر شمالی، پلاک ۲۶۶

صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۴۵۸۵

تلفن: ۸۸۸۳۹۱۶۶

دورنما: ۸۸۳۰۶۰۷۱

پیامک: ۳۰۰۰۸۹۹۵۱۸

وبگاه: samanketab.roshdmag.ir

پیام‌نگار: javaneh@roshdmag.ir

جوانه و گام‌های طی شده

طولانی بسیار است و ظرفیت‌های قابل توجهی درون و بیرون سازمان برای سامان‌دهی و توسعه منابع آموزشی و تربیتی و تحقق اهداف مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش وجود دارد. فرهنگ‌سازی برای استفاده از منابع استاندارد و استفاده روزافزون از برنامه‌ها و نرم‌افزارهای مناسب برای به‌سازی و روزآمدسازی شیوه‌های داوری کتاب‌ها و تعامل با داوران از دیگر برنامه‌هایی هستند که بخشی از آن‌ها انجام شده‌اند و تکمیل و اصلاح آن‌ها در دستور کار و برنامه‌های آتی قرار دارد. امید است آنچه اتفاق افتاد مرضی درگاه حضرت حق قرار گیرد و دست‌ها و اندیشه‌های کارشناسان و همکاران در این تلاش همراه و یاور ما باشد.

پنجاه و ششمین شماره جوانه پیش‌روی شماست. محتوای این شماره مرور و تحلیل بخشی از مهم‌ترین رویدادها و تجربی است که در بهار امسال به منظور پیشبرد اهداف و مأموریت‌های این نشریه اتفاق افتاده‌اند. بررسی دیدگاه‌های افراد و مؤسسات درون سازمان و بخش غیردولتی که ما را در تحقق این مسیر یاری می‌رسانند و همچنین نقد و بررسی پیشنهادهای کارشناسان برای اعتلای اهداف و تقریب بیشتر نظرگاه‌های برنامه‌ریزان و مجریان، از دیگر اهداف این شماره از جوانه هستند.

برپایی باشکوه چهاردهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد «ویژه کتاب‌های قرآنی» از مهم‌ترین رویدادهایی بود که مراسم اختتامیه آن با حضور مؤلفان و تولیدکنندگان کتاب‌های قرآنی و تقدیر از آن‌ها، در چهاردهم اردیبهشت‌ماه، در سالن «کوثر مسجد امام صادق (ع)» برگزار شد. مشارکت ده‌ها ناشر و ارائه صدها عنوان کتاب با محوریت قرآن و ارائه راهکارهای تازه برای توسعه و بهبود کتاب‌های قرآنی و شیوه‌های حمایت از ناشران و هدایت آن‌ها، مهم‌ترین برکات و دستاوردهای این حرکت مقدس سازمان بودند. حضور فعال و کارشناسی کارشناسان در سی‌امین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران برای بررسی مسائل بین بخشی و نحوه تعاملات سازمان با بخش‌های دیگر و بررسی نقاط ضعف و تولید منابع آموزشی و تربیتی، با مشارکت بخش غیردولتی، از مهم‌ترین نکاتی بود که با برگزاری جلسات مشترک و ملاقات‌های انفرادی و برگزاری نشست‌های تخصصی در این نمایشگاه اتفاق افتاد. برگزاری کارگاه‌های تخصصی برای تولیدکنندگان سایر محصولات و منابع آموزشی و تربیتی از دیگر ابتکاراتی بود که در بهار سال ۹۶ در حوزه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی و استانداردسازی کتاب‌ها و محصولات به منصه ظهور درآمد.

راهنماهای جدید تولید کتاب‌های آموزشی و تربیتی برای مؤلفان و ناشران، به منظور تسهیل و تقریب نظرات کارشناسان و تولیدکنندگان نیز در بهار سال جاری تنظیم شد. هر یک از مواردی که به اختصار ذکر شد، بخشی از تلاش کارکنان و همکاران سخت کوش سازمان برای تحقق اهداف استانداردسازی منابع آموزشی و تربیتی است. اما معترفیم، راه نرفته در مسیر

تمسك به قرآن تنها راه نجات و رستگاری

سخنان دکتر محی الدین بهرام محمدیان

در مراسم پایانی چهاردهمین

جشنواره کتاب‌های آموزشی (ویژه کتاب‌های قرآنی)

در آیین اختتامیه چهاردهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد (ویژه کتاب‌های قرآنی) که روز دوشنبه (۴ اردیبهشت‌ماه) هم‌زمان با شب مبعث رسول اکرم (ص) در تالار کوثر مسجد امام صادق (ع) برگزار شد، حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر محمدیان، معاون وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به ایراد سخن پرداخت که مشروح آن از نظر شما می‌گذرد:

معارف آسمانی قرآن در نظام تعلیم و تربیت

هم مهجور مانده است

در آموزش و پرورش در این سال‌های آخر انصافاً کارهای زیادی به برکت انقلاب اسلامی صورت گرفته است و البته که من هر چه می‌گویم و همه این توصیف‌ها، به برکت انقلاب اسلامی است. به خاطر دارم که خودم در حدود ۱۳ یا ۱۴ سالگی روش روخوانی قرآن و بعدها روش تدریس می‌گفتم. از جیبمان خرج می‌کردیم و کلی حرص و جوش می‌خوردیم تا بتوانیم به چهار نفر «ا، ب، ت» یاد بدهیم.

معمولاً هم در مساجد مأمورانی - که بعضاً هم از نیروهای بازنشسته ژاندارمری بودند - می‌آمدند و مزاحم کار می‌شدند و سؤال می‌کردند که در بین حرف‌هایت، فلان جمله یا فلان کلمه چه بود؟ منظورت از بیان آن چیست؟

خدا بیامرز آقای کیاوش را. ایشان برای اینکه صدای بلند را کوتاه می‌کنیم، روشی داشت و می‌گفت مثلاً سلام را می‌بریم و همین عبارت «سلام را می‌بریم» یک حاشیه سیاسی درست کرده بود که می‌آمدند و می‌پرسیدند که منظور از بیان این عبارت چیست.

امروز این همه سلامتی و آرامش خاطر و اینکه اگر کاری انجام می‌شود، همه از ما تشکر می‌کنند، به برکت انقلاب اسلامی

حاصل شده است. اصلاً در آن شرایط، بنده و امثال بنده فرصت و مجال پیدا نمی‌کردیم که بخواهیم برای یک جمعیت میلیونی حرف بزنیم و کار کنیم. اگر احياناً فرصتی هم حاصل می‌شد و دو تا کتاب از جنس قرآنی می‌نوشتیم، باید آن را می‌دادیم در کوچه حاجی نایب ناصر خسرو از آن نقاشی‌های پرده خانه‌ای برایش می‌کشیدند و حرف و صحبت‌های امرزی مانند طراحی، گرافیک و صفحه‌آرایی برای چنان آثاری اصلاً متصور نبود. این نعمت‌ها جای خودشان را دارند و بابت آن‌ها شکرگذار هستیم که خداوند این نعمت‌ها را عنایت کرد و این انقلاب شکل گرفت. البته آقای محمود حکیمی را من در اینجا می‌بینم و در مجلس قرآنی ما حضور دارند و احساس می‌کنم که وظیفه دارم به آقای حکیمی هم ابراز ارادت کنم. خاطرم هست، اولین کتابی که از ایشان خواندم، کتاب «اشراف‌زاده قهرمان» و درباره یک معلم قرآن بود که از طرف پیامبر به مدینه اعزام شده بود. بعد هم کتاب سوگند مقدس را از ایشان خواندم که مشتمل را گره کردم و بعد کتاب «پیکار سرنوشت» را مطالعه کردم که آرزو کردم ای کاش من هم می‌توانستم به جزیره «مینه‌داناوی فیلیپین» بروم. اما حالا به برکت انقلاب اسلامی همه این‌ها یکجا به ما ارزانی داشته شده است که باید از آن قدرشناسی کنیم.

**محمدیان: با این همه
نشر و پخش و این همه
دبدبه و کبکبه‌های
فرهنگی و ادعاهایی
که در حوزه مفاهیم و
ادبیات قرآنی داریم،
سهم کتاب‌های قرآنی ما
– همان‌گونه که دوستان
اشاره کردند – خیلی کم
و ناچیز است**

در آموزش و پرورش هم کارهای خوبی انجام شده است و وقتی به آنچه انجام گرفته، نگاه می‌کنم، به این نتیجه می‌رسم که باید از تک‌تک کسانی که این کارها را انجام داده‌اند، تشکر کرد و امروز نوبت ما رسیده است تا این کارها را ادامه دهیم. اما وقتی به کارهای نکرده و افق مورد نظر نگاه می‌کنیم، می‌بینیم باید از محضر و ساحت قرآن اعتذار بجویم و عذر تقصیر به پیشگاه قرآن و پیامبر بیاوریم. کارهای زیادی صورت گرفته‌اند، اما آنچه هم که مانده است، عظیم و قابل توجه است و واقعاً اگر هیچ‌کس هم سؤال نکند، برای ما در پیشگاه وجدان خودمان قابل قبول و پذیرش نیست. اگر فقط به

همین حدیث «حاسبوا قبل ان تحاسبوا» توجه کنیم و وجدان خودمان را قاضی قرار دهیم نخواهیم پذیرفت که با این همه نشر و پخش و این همه دبدبه و کبکبه‌های فرهنگی و ادعاهایی که در حوزه مفاهیم و ادبیات قرآنی داریم، سهم کتاب‌های قرآنی ما – همان‌گونه که دوستان اشاره کردند – خیلی کم و ناچیز است. در این میان، داوران ما گفته‌اند که ۳۱۳ اثر مناسب شناخته شده و به جشنواره راه یافته است. حتی اگر فرض کنیم که برخی آثار از دید داوران ما به دلایل متفاوت پنهان مانده‌اند، باز هم این تعداد اثر خیلی کم است. ما حداقل ۱۲

میلیون جمعیت دانش‌آموزی داریم و باید محاسبه کنیم، اگر برای این جمعیت دانش‌آموزی سرانۀ کتاب قرآنی قائل باشیم، به چه عددی خواهیم رسید و آثار موجود چه بخش کوچکی از این سرانۀ بزرگ خواهند بود.

ما برای رسیدن به آن سرانه چه تعداد کتاب باید تولید کنیم؟ آموزش قرآن یک بخش است، مفاهیم قرآن یک بخش است، معارف و فنون قرآن یک بخش دیگر است، ادبیات قرآنی و قصه و شعر یک بخش است. حالا باید ببینیم ما برای این بخش‌ها چقدر کار کرده‌ایم. با نتایجی که از آثار همین جشنواره حاصل شده است، به نظر می‌رسد که ما کم‌کاری کرده‌ایم. البته اولین مخاطب این صحبت هم خودمان هستیم. ما و من محمدیان در این خصوص کم کار کرده‌ایم و قرآن حق بسیار بزرگ‌تری بر گردن ما دارد.

آقای فیض (معاون پرورشی و فرهنگی وزارت آموزش و پرورش) جمله‌ای را بیان کردند و من هم به آن معتقدم. ما در همین اقل‌ها هم کم کار کرده‌ایم. دوستان قرآنی وزارت آموزش و پرورش هم حضور دارند و من هم بارها عرض کرده‌ام که اول مهجوریت قرآن در آموزش و پرورش این است که بچه‌های ما که از کلاس سوم ابتدایی گذر می‌کنند، هنوز روخوانی قرآن در آن‌ها تثبیت

نشده است. در مورد دانش‌آموزانی که از دورۀ ابتدایی بیرون می‌آیند، هنوز روان‌خوانی قرآن تثبیت نشده است. آنانی که از دورۀ متوسطۀ اول می‌آیند، مفاهیم قرآن در آنان تثبیت نشده است و آن‌هایی هم که از دبیرستان فارغ‌التحصیل می‌شوند، هنوز مهارت‌های قرآنی در آنان تثبیت نشده است. ما این را در برنامه درسی ملی پیش‌بینی کرده‌ایم و کار را باید این چنین ببینیم: روخوانی، روان‌خوانی، آشنایی با مفاهیم و مهارت‌آموزی.

این یکی از مهجوریت‌های قرآن در نظام تعلیم و تربیت است. سال قبل هم گفتم که درجۀ بالاتر از این مهجوریت آن است که ما با این مهارت و مفاهیم زندگی نمی‌کنیم، چون بحث و هدف ما که تنها حفظ، روخوانی و روان‌خوانی قرآن نیست و عمل کردن به قرآن لازمه کار است. از این بالاتر این است که قرآن اساساً در نظام تعلیم و تربیت، مبنای برنامه‌ریزی درسی ما نیست. مثلاً ما چند نظریۀ اقتصادی قرآنی داریم؟ اقتصاددان‌ها و برنامه‌ریزان اقتصادی ما در این کشور چقدر بر مبنای زکات، صدقات، انفاقات و تبرعات برنامه‌ریزی می‌کنند؟ یا اینکه نظام قرض‌الحسنه در کجای نظام اقتصادی ما جای خودش را پیدا کرده است؟ ما در نظام اقتصادی یک قرض‌الحسنه با ده‌ها جور کار مزد، دیرکرد و غیر دیرکرد داریم که داد مراجع را – که صاحب‌نظران این حوزه هستند – درآورده است. بعد هم عده‌ای آمده‌اند و می‌گویند آقایان مراجع بروند و فتوای خودشان را بدهند که اینجا حوزه علم است.

در برنامه‌ریزی‌های سیاسی ما، توسعه سیاسی بر چه مبنایی است و چه کسی می‌تواند ادعا کند که این برنامه‌ریزی‌ها بر مبنای قرآن است؟ قرآن مشارکت مردمی را چنین گفته است؟ قاعدۀ شورا را ما این چنین پیش‌بینی کردیم؟ حقوق مردم را بر والیان و حقوق والیان را بر مردم این چنین پیش‌بینی و نهاده‌ایم و کلی‌گویی نکرده‌ایم؟ نه مثل اینکه بخواهد حرفی را روی منبر برای عموم بیان کند و چون روی منبر همه – مثل من – حرف می‌زنند و من هم حرف می‌زنم، اما اینکه نهاده‌ایم شده باشد و بگوییم امری نهاده‌ای شده، چیز دیگری است.

یکی از مهجوریت‌های قرآن این است که قرآن در کشور ما هنوز به‌عنوان مبنای برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های ما به‌صورت کلان مورد توجه و عنایت قرار نگرفته است. حجت‌الاسلام والمسلمین حمید محمدی اینجا هستند و من می‌گویم که «منشور قرآنی» باید به این موضوع توجه کند. روخوانی و روان‌خوانی قرآن این‌گونه است که به قول مولانا، اگر این حاصل شود، آن هم حاصل خواهد شد و اگر کشاورز موفق شود که گندم را برداشت کند، گاه هم برداشت خواهد کرد. اگر این مبنا درست شود، آن هم حاصل خواهد شد.

توجه به اصل مشکلات در آموزش و پرورش برای حل مسائل

خیلی مهم است. چند سال قبل و پیش از نوشتن سند بنیادین تحول در آموزش و پرورش و سند ملی برنامه درسی، من به دوستان می‌گفتم که ما در آموزش و پرورش در این خصوص چند مشکل داریم. یعنی وقتی سند تحول را می‌نوشتیم، سه جبهه مقاومت در مقابل آن وجود داشت:

یکی از این نظرات مخالف، مربوط به سلطنت‌طلب‌ها بود که نمی‌خواستند چنین سندی نوشته شود. دیگری هم مقدسین بی‌حکومت بودند که راضی نبودند چنین سندی نوشته شود. سومین گروه هم لیبرال دموکرات‌ها بودند.

از وقتی که سند نوشته شد هم همین سه گروه به دنبال مشکل‌آفرینی‌اند که یا می‌خواهند سند را تضعیف کنند یا به دنبال تحریف آن هستند و یا می‌کوشند چیزی را به آن تحمیل کنند. امروز شما می‌بینید که بعضی جاها برای سند تحول بنیادین رقیب‌تراشی می‌شود تا این استعدادها و توانایی‌ها به جای دیگری برود. من نمی‌گویم این سند کامل و بر مبنای قرآن تنظیم شده است، اما اعتقاد دارم نمی‌ازیم قرآن بر آن نشسته است. در حوزه ادبیات فارسی، در حوزه مطالعات اجتماعی و در حوزه علوم چنین نگاهی داریم؛ ولی عده‌ای به همین نگاه هم اشکال می‌کنند که ادبیات شما هم‌اش تعلیمات دینی شده است. گاه هم دوستانی - که خداوند ان شاء الله همه ما را نسبت به زمان خود آگاه کند - که انتظار دیگری از آن‌ها می‌رود، شک و شبهه‌هایی را پمپاژ می‌کنند که آدم با خودش می‌گوید چه کشیدند آن بزرگانی که در تاریخ بوده‌اند!

اما امروز تنها راه نجات، راه خلاص و راه رستگاری این است که به قرآن تمسک کنیم. اگرچه جمع کنونی ما جمع کوچکی است، اما همین جمع با این عزمی که برای توسعه آموزش‌های قرآنی و سامان‌دهی بازار نشر این حوزه دارد، ان شاء الله در آینده‌ای نزدیک، نتایج خوبی به دست خواهد آورد. البته باید راه و روش درست پایداری را بدانیم و با انتخاب‌های درست و خوب، مسیر صحیحی را در این خصوص دنبال کنیم. خلاها را باید پر کنیم و از تکرار مکررات خودداری ورزیم. البته من اعتقاد ندارم که تکرار همیشه بد است، ولی باید از تکرار مکررات بی‌معنا بپرهیزیم و کارهای نو و بدیع انجام دهیم. امام صادق علیه السلام فرمودند: «بَادِرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ يَسْبِقَكُمْ إِلَيْهِمُ الْمُرْجَةُ». منظور از این «بالحدیث» در این فراز از سخن امام معصوم، تنها سخن گفتن نیست و پدیده‌های نو مورد نظر است. رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرمایند: «... إِذَا التَّبَسُّتَ عَلَيْكَ الْأُمُورُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ». قرآن راهگشاست و مسیر را به شما نشان می‌دهد.

این حرفی که می‌زنم باید از خودم شروع کنم. به قول امام جمعه‌ها: «اوصیکم و نفسی بتقوی الله». حضرت عباسی بیایم

کار قرآن را با دنیا معامله نکنیم. اگر همه چیز را با دنیا معامله می‌کنیم، حداقل قرآن را قاطی این کارها نکنیم و برای نشر و تولید کتاب‌های قرآنی حق‌التحریر کذا و کذا نخواهیم. ما خودمان در یک دوره‌ای برای پیش‌دستان در این زمینه کاری را تولید و چاپ کردیم و برخی دوستان حرفشان این بود که پشت جلد این کتاب و حق الزحمه آن باید میلیونی محاسبه شود، چون در شمارگان میلیونی چاپ شده است. صحبت ما هم این بود که بابا: خوش انصاف! اگر این کار در قالب کتاب درسی جاب نمی‌شد و در پیشخوان کتاب‌فروشی عرضه می‌شد

که چنین شمارگانی نداشت. با همه چیز معامله کنیم، حلال! اما با قرآن چاپ کردن، قرآن تفسیر کردن و چاپ کتاب قرآنی معامله نکنیم.

این حرف مرا بشنوید و این جسارت را بر من ببخشید. خدمت آقای محمدی که مصدر کار هستند، عرض می‌کنم و روی خطایم بیشتر با ایشان است. گزارش‌های دهان پرکن و گوش پرکن و گزارش‌های مفصلی را که توی آن‌ها کمی آب بسته شده است، نپذیریم. این در حالی است که گاهی خودمان این شکل کار را می‌پذیریم. خب مؤونه ما همین ۳۱۳ کتاب است که این

۳۱۳ کتاب از سوی ۷۷ ناشر منتشر شده‌اند. البته استعداد ما بیشتر از این است، اما آنچه انجام شده و مؤونه ما همین است. وقتی تلفنی با آقای قرائتی صحبت کردم، از جهتی متأسف شدم که ایشان به دلیل سفر به عتبات عالیات در این مجلس حضور ندارند. اما از جهتی هم خوش‌حالم، چون اگر ایشان حضور داشت و این گزارش‌ها را در مورد آثار قرآنی می‌شنید، دست به عصایش می‌برد و داد و سر و صدایش از چنین وضعیتی بلند می‌شد. فردا هم اعتراض را در تلویزیون می‌گفت. حالا آقای متوسل هم اندکی اندازه این مسائل را کم می‌کند و بعد به ایشان انتقال می‌دهد. ما باید در این زمینه خیلی کار کنیم. درخواست من از دوستانم در آموزش و پرورش این است که به آنچه انجام گرفته است، بسنده نکنند و در طراحی و اجرای برنامه‌ها بیشتر به فضاها و متن قرآن نزدیک شوند. امسال هم این سالن را که جنب مسجد حضرت امام صادق (ع) قرار دارد، برای برگزاری مراسم این جشنواره انتخاب کرده‌ایم تا بگوییم، همه اجزای یک برنامه قرآنی باید با هم جفت و هماهنگ باشند. در پایان سخن از تشریف‌فرمایی و حضور همه عزیزان در این جمع صمیمی سپاس‌گزاری می‌کنیم و خداوند بزرگ را بابت همه نعمت‌هایی که به ما عنایت کرده‌اند، شاکریم ■

محمدیان: یکی از
مهم‌جوریت‌های قرآن
این است که قرآن در
کشور ما هنوز به‌عنوان
مبنای برنامه‌ریزی‌ها
و سیاست‌گذاری‌های
ما به‌صورت کلان مورد
توجه و عنایت قرار
نگرفته است

ناصری در اختتامیه جشنواره کتاب‌های قرآنی مطرح کرد:

چقدر نسبت به سواد قرآنی جامعه حساس ایم؟

چهارمین جشنواره کتاب‌های قرآنی، امسال برای دومین بار به کتاب‌های قرآنی اختصاص یافت. داوران در این دوره ۳۱۳ کتاب را به عنوان آثار مناسب تشخیص دادند و از میان آن‌ها نیز ۱۴ اثر برگزیده و تقدیری انتخاب کردند. این آثار در اختتامیه جشنواره که همزمان با بعثت رسول اکرم (ص) برگزار شد، معرفی و تقدیر شدند. حساسیت به سواد قرآنی جامعه، نیاز جامعه امروز به کلام الهی و وحی، و نیز کمبود آثار قرآنی برای جمعیت دانش‌آموزی کشور، از جمله موضوعاتی بودند که در این برنامه به آن‌ها اشاره شد.

وی افزود: «امروز وزارت آموزش و پرورش به‌جز گردآوری آثار موجود در حوزه نشر، بررسی و شناسایی آن‌ها و انتخاب بهترینشان، به شکل‌های گوناگون از آن‌ها حمایت می‌کند. یکی از موضوعاتی که ناشران به آن نقد داشتند، این بود که فهرستگان معرفی آثار مناسب، غیر از بارگذاری در سایت‌های مرتبط، باید به نحو مطلوبی به‌دست مدارس برسد. این امر از سال گذشته انجام شده است و فهرستگان به همه مدارس کشور ارسال می‌شود. علاوه بر این، بهترین آن‌ها در کتاب‌های درسی معرفی می‌شوند. همچنین، در بخش پرورشی وزارت آموزش و پرورش نیز خرید کتاب‌ها برای تجهیز کتابخانه‌های مدارس عمدتاً از این مسیر اتفاق می‌افتد.»

بازار تلخ

مدیرکل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی درخصوص عملکرد بازار کتاب‌های کمک‌آموزشی گفت: «ما در حوزه نشر

در ابتدای این برنامه، محمد ناصری، دبیر دومین جشنواره کتاب‌های قرآنی، و مدیرکل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، درباره گسترش معرفی آثار استاندارد به جامعه گفت: «استحضار دارید که آموزش و پرورش بیش از

۱۷ سال است که بنا به وظیفه ذاتی خود مبنی بر معرفی آثاری که در تعمیق و توسعه مفاهیم برنامه درسی فعالیت می‌کنند، تلاش‌های متنوعی دارد. یکی از آن‌ها انتخاب آثار برتر و معرفی آن‌ها به جامعه است. در سال‌های اخیر این موضوع با عمق بیشتری توسعه پیدا کرد و اگر در فرایند اجرای این برنامه در سال‌های قبل مشکلاتی وجود داشت، هرچه زمان جلوتر می‌رود، مشکلات کمتر می‌شوند و سعی شده است کارها بهتر پیش بروند.»

ملاحظاتانی داریم که باید آن‌ها را در نظر بگیریم. اولاً متأسفیم که در جامعه بازاری با عنوان بازار کتاب‌های کمک‌درسی وجود دارد که توسط تبلیغات گسترده حمایت می‌شود. ذائقه دانش‌آموزان به شکل بیمارگونه‌ای به این بازار معطوف می‌شود و اولیا هم از این موضوع حمایت می‌کنند. همکاران محترم فرهنگی هم به ناچار در این بازار ورود پیدا می‌کنند. در نهایت این بازار موجب شده است، شیرینی خواندن کتاب‌ها چه در حوزه قرآن چه حوزه‌های دیگر از بین برود. این آفتی است که باید قبل از هر چیز به آن اذعان کنیم. البته آموزش و پرورش قدم‌هایی برای سامان دادن به این بازار بی‌سامان برداشته است.»

وی درباره آثار رسیده به این دوره از جشنواره توضیح داد: «در دوره اول جشنواره که دو سال قبل برگزار شد حدود ۳۰۰ کتاب منتشر شده در چهار سال بررسی شدند که عدد و رقم کمی بود. اما در این دوره از جشنواره ۶۰۰ کتاب منتشر شده در دو سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ بررسی شدند که ۳۱۳ عنوان از آن‌ها مناسب تشخیص داده شدند. این تعداد کتاب مربوط به ۷۷ ناشر است. یعنی از ده‌ها و صدها ناشری که فعالیت دارند تنها ۷۷ ناشر در حوزه نشر آثار قرآنی فعالیت می‌کنند. اولین سؤالی که به ذهن می‌رسد این است که آیا از میان ناشران کشور تنها این تعداد باید نسبت به قرآن ادای دین کنند؟ از جهت دیگر بیشتر این ناشران شهرستانی هستند و سهم ناشران تهرانی کمتر است. ۳۵ درصد کل کتاب‌ها هم مربوط به شهر مقدس قم است که باید به ناشران قمی به‌خاطر گام‌های بلندی که برمی‌دارند تبریک گفت. از میان ۳۱۳ اثر مناسب، تنها ۱۰۵ اثر مربوط به بخش کودک و نوجوان و دانش‌آموزان بود. که در شرایط کنونی و شمارگان میلیونی آثار کودک و نوجوان این تعداد کتاب یک علامت سؤال بزرگ است. در ارتباط با تولید کتاب‌های قرآنی تلاش‌هایی صورت می‌گیرد اما این تلاش‌ها به هیچ‌وجه درخور یک جامعه قرآنی که داعیه ارزش‌های قرآنی را دارد نیست.»

ناصری درباره رصد فعالیت‌های ناشران آموزش و پرورش نیز

گفت: «در این بین ما فعالیت ناشران وزارت آموزش و پرورش را هم می‌بینیم. یعنی باید ببینیم انتشارات مدرسه، منادی تربیت، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و انجمن اولیا و مربیان که اساساً وظایف مهمی دارند در کجای این پازل قرار دارند و چه نقشی ایفا می‌کنند؟ این از جمله سؤالاتی است که در این جشنواره به آن پاسخ داده می‌شود.»

حساسیت به سواد قرآنی جامعه

دبیر دومین جشنواره کتاب‌های قرآنی در ادامه به برخی مشکلات و خلأهای کتاب‌های قرآنی اشاره کرد و گفت: «بعد از بررسی و داوری آثار، داوران نکات مهمی را در بیانیه‌ها ارائه کردند که چند نکته از آن‌ها قابل ذکر است. مسائلی در کتاب‌های قرآنی وجود دارد که قابل توجه است و باید برای رفع آن‌ها تلاش کرد. یکی از مشکلات، تکرار مکررات است. یعنی کتاب‌های مشابه در این حوزه زیاد می‌بینیم و کتاب‌ها و موضوعات فراوانی که می‌تواند مورد توجه قرار بگیرد اما این کار صورت نمی‌گیرد. نکته بعدی قالب‌های تکراری و کمتر

نوآورانه است. این را بگذارید در کنار نثر و زبانی که نمی‌تواند با مخاطب ارتباط برقرار کند. این هم یکی از مشکلاتی است که به جد باید به آن پرداخته شود. نکته بعدی این است که نویسنده و مؤلف باید دغدغه مخاطبان و سواد ذهن و زبان مخاطب را بشناسد. اما می‌بینیم که این دغدغه وجود ندارد چرا که کتاب‌هایی منتشر می‌شود که ارتباط مخاطب و نویسنده و کتاب چندان برقرار نیست.»

ناصری با اشاره به رویکرد متعادلی که باید به مباحث متعدد و متنوع قرآنی وجود داشته باشد گفت: «آنقدر که ما این روزها دنبال آنیم که سواد رسانه‌ای و دیجیتال را بالا ببریم، به‌عنوان کسانی که در این کشور و فضا و در این شرایطی که نیازمند کار فرهنگی هستیم، چقدر نسبت به سواد قرآنی جامعه حساس‌ایم؟»

وی تأکید کرد: «امیدواریم با برنامه‌ریزی و ارتباط بیشتر با محافل قرآنی، همکاری ادامه پیدا کند و شرایط بهتری در این زمینه فراهم شود. ما دعا می‌کنیم کتاب‌های قرآنی در درجه‌ای از اعتبار و جذابیت تولید شوند که مخاطبان دهان‌به‌دهان مبلّغ این کتاب‌ها شوند؛ چرا که کتاب خوب خواننده‌اش را پیدا می‌کند. در حوزه کودک و نوجوان در این زمینه خلأهای بسیاری دیده می‌شود و احساس فقر در این زمینه می‌کنیم. ان‌شاءالله این جشنواره بتواند ارتباط‌های بیشتری برقرار کند و موجب ارتقای کمی و کیفی شود تا کتاب‌های تأثیرگذاری به جامعه عرضه کنیم.»

ناصری: آیا آن قدر که به فکر بالا بردن سواد رسانه‌ای و دیجیتال هستیم، به سواد قرآنی جامعه هم حساس‌ایم؟

به دنبال فعالیتهای هم‌افزا برای انس با قرآن هستیم

فعالیت‌های قرآنی آموزش و پرورش و بخش‌های گوناگون آن از نکاتی بود که دکتر فیض معاون پرورشی و فرهنگی وزارت آموزش و پرورش به آن اشاره کرد. وی گفت: «در وزارت آموزش و پرورش دو حوزه فعالیت قرآنی وجود دارد. یکی

فعالیت قرآنی درون آموزش و پرورش یکی هم فعالیت مربوط به آموزش عمومی قرآنی است که تحت عنوان «کمیسون توسعه آموزش عمومی قرآن کریم» که زیرمجموعه شورای عالی توسعه قرآنی است فعالیت می‌کند. قرار بر این است که آموزش و پرورش و این کمیسون، مقوله آموزش عمومی قرآن کریم را در سطح کشور با کمک سایر دستگاه‌ها مانند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان اوقاف و سازمان تبلیغات اسلامی به انجام برساند. فعالیتهایی که با هم سازگار و هم‌افزا باشند و بتوانند آموزش عمومی قرآن را در سطح کشور با استفاده از ظرفیتهای دولتی و غیردولتی -

متوسل: نیاز امروز به قرآن و وحی برای پروا و تقوا خیلی بیشتر از عصر گذشته است و طبیعتاً ترویج معارف قرآنی می‌تواند این رشد و بالندگی را در میان نسل ما روزه‌روز بیشتر کند.

به‌خصوص بخش ظرفیتهای مردمی مانند کانون‌های قرآنی، هیئت‌های مذهبی، جلسات قرآنی محافل و مساجد و... - به مرحله‌ای برسانند که همه مردم در انس با قرآن بتوانند مراحل مقدماتی را طی کنند. فعالیتهای درون آموزش و پرورش هم فعالیتهایی است که در زمینه آموزش رسمی قرآن صورت می‌گیرد. که این فعالیتهای در قالب کلاس درس، فعالیتهای فوق برنامه مانند دارالقرآن‌ها، مسابقات قرآن و فعالیتهایی در زمینه بین‌المللی است.»

وی پس از اشاره به گستردگی فعالیتهای قرآنی افزود: «اگر به مبانی معرفتیمان مانند نامه امام علی(ع) به امام حسن(ع) دقت کنیم می‌بینیم که ایشان در این نامه خطاب به فرزندشان فرموده‌اند: «من آموزش تو را از قرآن آغاز کرده‌ام.» قطعاً منظور حضرت علی(ع) به این معناست که محتوای قرآن را منتقل کنیم تا مسیرها مشخص شود. حال ما به دانش آموز چه یاد می‌دهیم؟ ما وقت دانش آموز را در مدرسه با یک سری شن و ماسه پر می‌کنیم و بعد می‌بینیم که دانش آموز هنوز امکان تدبیر در قرآن را پیدا نکرده و نمی‌تواند از قرآن استفاده کند. می‌گویند نمی‌توانیم از ساعات ریاضی و فیزیک و دانش اجتماعی و جغرافیا کم کنیم. اما امام علی(ع) به فرزندش می‌فرماید: «من آموزش تو را با قرآن شروع کردم.» حالا اگر ادعا می‌کنیم قرار است در جمهوری اسلامی قرآن محور باشد، کی، کجا و چگونه باید این اتفاق بیفتد؟»

بهره می‌گیرند. لذا منت خداوند اختصاص به مؤمنان دارد. نکته بعدی اینکه تلاوت آیات قرآن وسیله تزکیه است. به تعبیری تلاوت و آموزش قرآن مقدم است بر هرگونه تزکیه و تعلیم و به تعبیری بستر آن است. تزکیه و تعلیم سرلوحه برنامه انبیاست و رشد و خودسازی باید در سایه مکتب انبیا و آیات الهی باشد. ریاضت‌ها و رهبانیت‌هایی که سرچشمه‌اش آیات الهی و معلمش انبیا نباشد یک انحراف است. نکته بعدی آنکه در محیط‌های گناه آلود و مردمان گمراه نیز می‌توان کار کرد. چرا که کار پیامبر تزکیه و تعلیم بود. امیدواریم خداوند به ما توفیق دهد بتوانیم با معرفت بیشتر نسبت به قرآن کریم و معارف بلند قرآن، که سعی شده در این کتاب یک جلدی در دسترس همه مردم باشد، خودمان و نسل‌مان را بیشتر آشنا کنیم.»

حجت‌الاسلام با اشاره به ضرورت و نیاز به کلام الهی در عصر حاضر گفت: «لازم است دوستان را به این نکته توجه دهم که متأسفانه علم‌گرایی و عقل‌گرایی در عصر حاضر باعث شده نسل ما در نیاز به قرآن و وحی دچار تردید و تشکیک شود. در حالی که حقیقت این است که اگر جامعه عصر پیامبر نیاز به وحی داشت، جامعه امروز بسیار بیشتر نیاز به کلام الهی دارد. اگر آن زمان افرادی که توان و قدرت داشتند می‌توانستند جنگ‌هایی به راه بیندازند و افراد با شمشیر یکدیگر را می‌کشتند، ما در دنیایی هستیم که قدرت در اختیار کسانی است که می‌توانند با زدن یک دکمه یک شهر یا کشور را نابود کنند. نیاز امروز به قرآن و وحی برای پروا و تقوا خیلی بیشتر از عصر گذشته است و طبیعتاً ترویج معارف قرآنی می‌تواند این رشد و بالندگی را در میان نسل ما روزبه‌روز بیشتر کند.»

در ادامه برنامه، حجت‌الاسلام دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان، معاون وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی نیز سخنانی ایراد نمود که مشروح آن در همین شماره به نظر شما رسیده است.

دکتر فیض با اشاره به تأثیر کنکور بر برنامه‌ریزی درسی در آموزش و پرورش افزود: «پیش فرض ما این است که باید دانش‌آموز را به کنکوری که دیگران به آموزش و پرورش تکلیف کرده‌اند برسانیم. کنکور انتظار دارد دانش‌آموز موازنه شیمیایی و انتگرال را بداند پس باید آن‌ها را آموزش دهیم. دیگر وقتی نمی‌ماند که قرآن را بگوییم و این همان مدل معکوسی است که امام علی می‌فرماید پوستین وارونه به تن کرده‌ایم. ما در مدل آموزش و پرورش متأسفانه پوستین وارونه به تن کردیم. امیدوارم برنامه‌هایی از قبیل این جشنواره جهت پوستین آموزشی ما را اصلاح کند.»

نیاز به قرآن و وحی برای پروا و تقوا

حجت‌الاسلام محمود متوسل نیز در بخش دیگری از این برنامه با اشاره به کتاب «تفسیر نور» اثر حجت‌الاسلام قرائتی و انتشار آن به صورت یک جلدی گفت: «چنان‌که می‌دانید آقای قرائتی مجموعه تفسیر ۱۰ جلدی را تحت

عنوان تفسیر نور فراهم کرده‌اند. به تلاش برخی دوستان در مؤسسه درس‌هایی از قرآن این ۱۰ جلد خلاصه و در یک جلد منتشر شده است. در این کتاب ۲۵ هزار نکته از تفسیر نور استخراج شده تا عموم مردم بتوانند استفاده کنند.»

وی که به نمایندگی از سوی حجت‌الاسلام قرائتی در این مراسم شرکت داشت، با انتخاب آیه ۱۶۴ آل عمران نکاتی را از کتاب جدید درباره این آیه قرائت کرد. وی گفت: «در این کتاب، ۴۵ نکته برای این آیه ذکر شده است که به برخی اشاره می‌کنم. نکته اول اینکه بعثت پیامبران از بهترین هدیه‌های آسمانی است. گرچه بعثت برای همه مردم است اما تنها مؤمنان از هدایت آن

چهارده برگزیده جشنواره چهاردهم

مراسم اختتامیه چهاردهمین جشنواره کتاب‌های آموزش و تربیتی رشد - ویژه کتاب‌های قرآنی - روز چهارم اردیبهشت‌ماه در تالار همایش‌های کوثر مسجد امام صادق علیه‌السلام برگزار و آثار برگزیده در دو بخش دانش‌آموزی و بزرگ‌سال معرفی شدند.

گروه داوری ادبیات داستانی و قرآن جشنواره که از گروه‌های بخش دانش‌آموزی جشنواره بود، از میان چهار نامزدی که معرفی کرده بود، کتاب برگزیده نداشت و به جای آن عناوینی از دو مجموعه را مورد تقدیر قرار داد. چهار عنوان از مجموعه «قصه‌هایی از حضرت محمد(ص)»، با عناوین: «با پدر بزرگ»، «پیامبری»، «دعوت خویشان» و «دعوت همگان به اسلام»، نوشته محمد رضا سرشار، از انتشارات قدیانی و دو عنوان از مجموعه «قصه‌های پیامبر و فرزندان» (مجموعه اول و پنجم) نوشته نقی سلیمانی، از مؤسسه انتشارات امیرکبیر کتاب‌هایی بودند که عنوان تقدیری این دوره از جشنواره را در گروه ادبیات داستانی کسب کردند.

اما در گروه داوری معارف و مفاهیم قرآنی بخش دانش‌آموزی چهاردهمین جشنواره، سمیه افشار موفق شد به خاطر تألیف «خاطرات من و سوره حمد»، از انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت(ع)، تندیس جشنواره و عنوان کتاب برگزیده را به خود اختصاص دهد. در همین گروه، مجموعه چهار جلدی «بوی گل محمدی» (راه او، به سوی او، بهشت او و مهربانی او) تألیف سعید روح‌افزا، از کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان عنوان کتاب تقدیری جشنواره را از آن خود کرد.

در ابتدای این مراسم، محمد ناصری، دبیر جشنواره، گزارشی از روند جشنواره ارائه داد و از ناشران کتاب‌های قرآنی خواست تولیدات خود را خصوصاً در حوزه کودک و نوجوان تنوع و وسعت بخشند. دکتر مهدی فیض، معاون پرورشی و فرهنگی وزارت آموزش و پرورش، دیگر سخنران این مراسم، برنامه‌ریزی برای گسترش آموزش‌های قرآنی را مورد تأکید قرار داد. دکتر محمدیان، معاون وزیر و رئیس سازمان پژوهش نیز بر استفاده از قرآن در برنامه‌های کشور و مردم پای فشرد. در بخشی از این مراسم نیز از حجت‌الاسلام والمسلمین محسن قرائتی به دلیل خدمات قرآنی‌اش تقدیر شد. در همین شماره از نشریه، گزارشی از مراسم اختتامیه تقدیم شما شده است. در این صفحات به معرفی آثار برگزیده و تقدیری این دوره از جشنواره می‌پردازیم:

آثار برگزیده بخش دانش‌آموزی

در گروه داوری آموزش قرآن بخش «دانش‌آموزی»، عنوان برگزیده و تندیس جشنواره به کتاب «گنجینه نور ۱: حفظ ۳۱۳ پیام قرآنی در هفت سطح»، تألیف رضا نباتی، از انتشارات ندای آسمانی تعلق گرفت. حمید محمدی و همکارانش نیز برای تألیف مجموعه سه جلدی «فهم زبان قرآن: درس‌نامه ترجمه و مفاهیم قرآن کریم بر محور سوره‌ها» از انتشارات دارالعلم جایزه دوم و عنوان تقدیری جشنواره را به دست آوردند.

آثار برگزیده بخش بزرگ سال

در گروه دآوری آموزش قرآن «بخش بزرگ سال»، مجموعه سه جلدی «درس نامه ترجمه و تفسیر قرآن کریم؛ فهم زبان قرآن»، تألیف حمید محمدی و همکارانش، از انتشارات دارالعلم، عنوان کتاب برگزیده و تندیس جشنواره را از آن خود کرد و «دانش نامه حفظ قرآن کریم»، تألیف عزیز فتحی، از انتشارات آراس، به عنوان کتاب تقدیری جشنواره بسنده کرد.

گروه داوران مفاهیم، موضوعات و علوم قرآنی که پرکارترین گروه دآوری چهاردهمین جشنواره کتاب های آموزشی و تربیتی رشد بود، از میان ۱۲ کتاب نامزد خود، دو کتاب برگزیده و دو کتاب تقدیری معرفی کرد.

«گزیده شناخت نامه قرآن بر پایه قرآن و حدیث» و «کرائم قرآن در فضائل اهل بیت علیهم السلام» تألیف محمد محمدی ری شهری، از انتشارات مؤسسه فرهنگی دارالحدیث و «پرورش تفکر مشاهده ای: نقش مشاهده در تفکر»، تألیف احمد رضا اخوت و شهربانو کندی، از انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت (ع) دو کتاب برگزیده این گروه بودند.

«معاد سرنوشت جاودانه انسان»، تألیف حسین مظاهری، از انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء (س)، و «سیره پیامبر (ص) در برابر مخالفان از زبان قرآن»، تألیف علی محمد یزدی، از انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی نیز دو کتابی بودند که عنوان تقدیری جشنواره را از آن خود کردند. گفتنی است سهم این گروه دآوری، به دلیل تعداد کتاب های آن، دو برابر گروه های دیگر در نظر گرفته شده بود.

گروه دآوری تفسیر و ترجمه بزرگ سال، از بین آثار دریافت شده، تندیس جشنواره و عنوان برگزیده را به کتاب «روش های تربیت اخلاقی در المیزان»، تألیف سیداحمد فقیهی، از انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) اعطا کرد و عنوان تقدیری را به کتاب نظریه روح معنا در تفسیر قرآن، تألیف حامد شیواپور، از انتشارات دانشگاه مفید اختصاص داد.

هدف ما فهم روشمند قرآن است

گفت‌وگو با حسین صدیقی، نویسنده آثار قرآنی

حسین صدیقی متولد ۱۳۶۳ در شهرستان بابل است. او که از سال ۱۳۸۵ تاکنون به تدریس در مدارس علمیه قم اشتغال دارد، بیش از ۱۰ کتاب با موضوعات قرآنی منتشر کرده است که از آن میان می‌توان به مجموعه کتاب‌های «ذکر مبارک» با موضوع ترجمه و تفسیر قرآن، درس‌نامه ترجمه و تفسیر، و «زمزم حکمت» شامل ترجمه و شرح ۱۱۰ حکمت نهج البلاغه اشاره کرد. کتاب «درس‌نامه ترجمه و تفسیر قرآن کریم (سطح عالی فهم زبان قرآن)» از این نویسنده، عنوان اثر برگزیده چهاردهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی تربیتی رشد، ویژه کتاب‌های قرآنی را به خود اختصاص داده است.

اثر استاد محترم حجت‌الاسلام حمید محمدی برخورداریم که آن را از نظر اهداف و شیوه‌ها بسیار با کار خویش نزدیک یافتیم از این‌رو، تحت نظارت ایشان، مجموعه سطح عالی فهم زبان قرآن را بازنویسی و کامل کردیم و در نهایت دوره چهار جلدی «درس‌نامه ترجمه و تفسیر قرآن کریم» را برای استفاده در حوزه‌های علمیه خواهران و برادران ارائه دادیم.

← این اثر به نظر شما چه کاربردهایی برای چه اقشاری خواهد داشت؟

هدف اصلی از تألیف این کتاب، فهم روشمند قرآن کریم است. مراد از فهم روشمند قرآن و مراحل آن را در درس اول جلد اول تبیین کردیم. ما در این مجموعه به دنبال این هستیم که علاوه بر محتوا، روش فهم قرآن نیز به خواننده منتقل شود. در واقع، جذابیت منحصر به فرد این اثر این است که بین مراحل مختلف فهم قرآن پیوند برقرار می‌کند. ما پشت صحنه تفسیر قرآن را به روی صحنه آوردیم تا مخاطب نقش دانش‌هایی چون لغت، صرف، نحو، بلاغت و قواعد تفسیری را در مراحل کار ببیند. این کتاب برای همه کسانی که به دنبال فهم متقنی از قرآن هستند، به‌ویژه فرهنگ‌یانی که با ادبیات عرب آشنایی اولیه دارند، مفید خواهد بود. همچنین، نکات مهم و کاربردی ترجمه قرآن که در چهار درس آغازین جلد چهارم بیان شده است، بسیار مورد توجه واقع شده است، به طوری که برخی مراکز علمی آن را به‌عنوان منبعی برای سطح کارشناسی ارشد ترجمه قرآن به‌کار می‌گیرند. از نظر تدوین نیز ویژگی‌های آموزشی و

← چه مدت برای آماده‌سازی این اثر کار کردید و در این راه با چه دشواری‌هایی مواجه بودید؟

از سال ۱۳۸۸ در دفتر قرآن و عترت حوزه‌های علمیه قم، برای تقویت آشنایی طلاب با مفاهیم قرآنی، دوره‌های تربیت مربی ترجمه و مفاهیم قرآن طراحی شد که از منابع متعددی چون کتاب سه جلدی «ترجمه و مفاهیم» نگاشته استادان بزرگوار مرحوم محدث، مرحوم علامی و نیز استاد صفار هرندي استفاده شد. در ادامه به این نتیجه رسیدیم که در این زمینه نیازمند اثری جامع‌تر و مناسب‌تر برای طلاب هستیم. از این‌رو، در زمان مدیریت حجت‌الاسلام مقنی، با برخی استادان حوزه مذاکره و متنی را آماده کردیم که برای دو سال در دوره‌های قرآنی استفاده شد. در مرحله بعد، به کتاب «فهم زبان قرآن»

زندگی» آمده است که تلاش دارد با استخراج نکته‌های معرفتی - کاربردی از قرآن، نقش قرآن را در زندگی افراد متبلور سازد. در واقع، حفظ و تلاوت قرآن که هردو امری زیبا و تأثیرگذارند، مقدمه‌ای هستند بر پایه‌ریزی زندگی قرآنی، هدف نهایی ما نیز زندگی با قرآن است. امید ما این است که به مدد این اثر بتوانیم کار علمی و تحصیلی و تدریسی را با نگاه تربیتی و ترویجی و کاربردی درهم بیامیزیم. وقتی این دو با هم عجین شوند، با یک اثر علمی و پژوهشی قادر خواهیم بود اصول و مهارت‌های زندگی قرآنی را به جامعه عرضه کنیم.

پژوهشی درس‌نامه‌ای در آن رعایت شده و حتی فایل راهنمای تدریس آن هم موجود است که برای مدرسان این حوزه بسیار کاربرد دارد.

← فهم روشمند قرآن کریم چگونه می‌تواند در زندگی شخصی و اجتماعی افراد مؤثر باشد؟

یکی از اهداف ما از ارتباط و انس با قرآن، تدبیر در آیات و استفاده از آن در زندگی است: «کِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ» (ص، ۲۹) برای تأمین این هدف، در پایان هر درس، بخشی با عنوان «قرآن کتاب

هر دانش‌آموز دبیرستانی به راحتی می‌تواند پنج جزء قرآن را حفظ کند

پای صحبت عزیز فتحی، نویسنده آثار قرآنی

عزیز فتحی متولد «کامیاران» و دبیر قرآن در «دبیرستان تیزهوشان شهید بهشتی سنندج» است. وی در دارالقرآن سنندج به تدریس تجوید و حفظ قرآن نیز مشغول است. تاکنون هفت اثر کاملاً قرآنی از فتحی توسط نشر آراس و نشر احسان به چاپ رسیده است که از آن میان می‌توان به «دایرةالمعارف حروف قرآن»، «معجزات نجومی با ادله ریاضی در قرآن» و «تجوید سطح ۱ قرآن» اشاره کرد. کتاب «دانش‌نامه حفظ قرآن کریم: پیشرفته‌ترین روش‌های حفظ قرآن» امسال از جمله آثار تقدیری چهاردهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی تربیتی رشد ویژه کتاب‌های قرآنی بود.

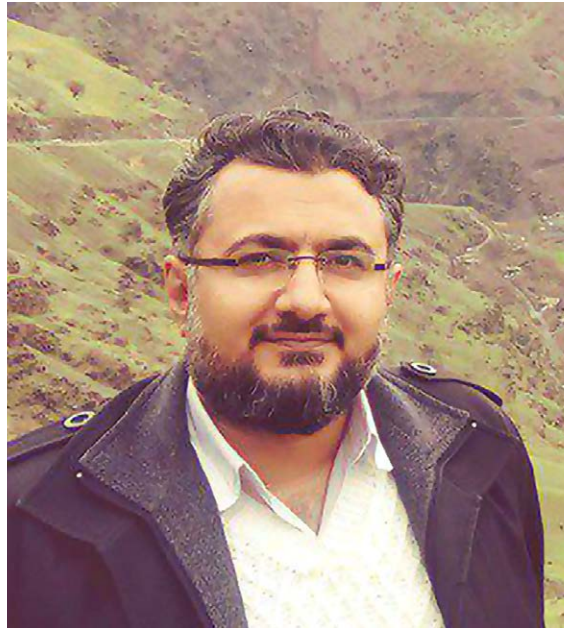
← کتاب «دانش‌نامه حفظ قرآن کریم» به چه مداخل و موضوعاتی می‌پردازد؟

در این کتاب در ابتدا اساس علمی تحقیق را ارائه کرده‌ام و سپس ساختار کلی حافظه را با توجه به روان‌شناسی حفظ مورد توجه و واکاوی قرار داده‌ام. بعد از آن شش روش علمی برای حفظ قرآن مجید، با تلفیق روش‌های سنتی و مدرن حفظ، ارائه کرده‌ام. در دانش‌نامه حفظ قرآن مشخصاتی کلی از مصحف موضوعی را ارائه کرده‌ام و شیوه حفظ موضوعات را آورده‌ام. فصول کتاب عبارت‌اند از: تاریخچه حفظ و حافظان

اولیه، مقدمات حفظ قرآن، وسایل حفظ قرآن، شرایط حفظ قرآن، مراحل حفظ قرآن کریم و روش‌های سنتی حفظ که مرحله به مرحله شخص را در مسیر حفظ کلام‌الله یاری می‌رساند.

← چه مدت برای آماده‌سازی این اثر کار کردید و با چه دشواری‌هایی در این راه مواجه بودید؟

بنده حدود پنج سال است که به صورت تخصصی در حوزه حفظ قرآن به لطف الهی مشغول به فعالیت هستم. طی سه سال موفق به تألیف و چاپ دانش‌نامه حفظ شدم و الان حدود دو

در کتاب دانش‌نامه حفظ از شیوه‌ها و شگردهای علمی و آزموده شده و عملی استفاده شده است که مخاطب به شرط درک معانی و مفاهیم و جملات می‌تواند به راحتی با این کتاب ارتباط بگیرد و از شیوه‌ها و شگردها و روش‌ها به خوبی استفاده کند و به اهداف موردنظر خود برسد. در این کتاب به شیوه بنیادین و ریشه‌ای از نقطه اول حفظ تا نقطه آخر شرطی‌سازی و تثبیت کامل به صورت ریشه‌ای موضوعات بسط داده شده‌اند و به فراخور مخاطبان در هر سن و مرحله‌ای، مطالب کامل و جامعی ارائه می‌کند. لذا مخاطب به محض ورود به کتاب با ساختمان مجهز و چند طبقه‌ای روبه‌رو می‌شود که تمام امکانات و لوازم را در خود دارد.

← به نظر جناب عالی چه بخش‌هایی در حوزه نشر قرآنی خصوصاً برای سنین دانش‌آموزی نیازمند تقویت و کار بیشتر است؟

به نظر بنده حلقه گم شده آموزش و پرورش برای ترویج فرهنگ قرآنی، همین موضوع حفظ قرآن مجید است. زیرا مقوله حفظ، ارتباط مستقیم با روخوانی، روان‌خوانی، تجوید، معنی و مفهوم، تفسیر و در نهایت تربیت قرآنی و اسلامی دارد. لذا با حفظ دو جزء آخر (۲۹ و ۳۰) قرآن در سطح ابتدایی، دانش‌آموز می‌تواند دریایی از مفاهیم، معانی و تفاسیر را نیز یاد گرفته و حتی با قرآن انس بگیرد.

بنده از مدیران رده بالا و کارگزاران کشور این تقاضا را دارم که برای ورود به دوره اول دبیرستان، دو جزء قرآن را از دانش‌آموزان ابتدایی بخواهند و برای ورود به دوره دوم دبیرستان چهار جزء و برای ورود به دانشگاه پنج جزء قرآن را شرط ورود قرار دهند. این روند در بسیاری از کشورهای اسلامی وجود دارد و باعث انس با قرآن و تربیت قرآنی خواهد شد. دانش‌آموزی که در طول دوران تحصیل تا کنکور هزاران فرمول و جمله درسی را حفظ می‌کند. به راحتی می‌تواند پنج جزء قرآن را که ۱۰۰ صفحه است، حفظ کند.

سال است که مشغول طراحی یک جعبه حفظ قرآن مجید هستم که الحمدلله مطالعات و طراحی آن بعد از دو سال تمام شده است. برای تألیف کتاب دانش‌نامه حفظ با کمبود شدید منابع حفظ روبه‌رو بودم؛ به طوری که طی شش ماه گردآوری منابع، فقط حدود ۲۰ جزوه و کتاب بسیار مختصر و جزئی پیدا کردم که این‌ها فقط ۱۰ درصد کتاب بنده را شامل می‌شود. همکاری نکردن انتشاراتی‌ها در چاپ این اثر تخصصی هم مشکل دیگر من بود؛ به طوری که مجبور شدم برای چاپ از دیگران پول قرض کنم و این برای یک نویسنده فاجعه است. الان هم متأسفانه برای جعبه حفظ با مشکل ثبت اختراع و سرمایه‌گذار مواجه هستم.

← آیا همه مخاطبان دانش‌آموزان و معلم می‌توانند برای حفظ قرآن از این کتاب یاری بگیرند؟

بنای ساختار وجودی انسان بر تفکر قرآنی

پای صحبت شهربانو کندی، نویسنده آثار قرآنی

شهربانو کندی، متولد ۱۳۵۸ در شهر تهران، دارای مدرک کارشناسی ریاضی محض از دانشگاه تهران و کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث از دانشگاه علامه طباطبائی است. علاوه بر کتاب «پرورش تفکر مشاهده‌ای: نقش مشاهده در تفکر» که امسال جزء برگزیدگان چهاردهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی تربیتی رشد ویژه کتاب‌های قرآنی بود، «صحیفه فاطمیه» نیز از کندی به چاپ رسیده که محصول تلاش او در گردآوری ادعیه حضرت فاطمه علیهاالسلام بوده است.

← این اثر از چه نظر می‌تواند برای قشر دانش‌آموز (نوجوان) و معلم کاربرد داشته باشد؟

این کتاب برای معلم و دانش‌آموز در دوره دبیرستان می‌تواند مفید باشد، به شرطی که مهارت‌های آن به‌صورت تمرین‌هایی بیشتر ارائه شوند. علاوه بر این، باید سیری برای آموزش منظومه تفکر به معلم و دانش‌آموز در نظر داشت که این کتاب تنها بخشی از آن منظومه خواهد بود.

← به نظر جناب‌عالی آموزه‌های قرآنی چگونه می‌توانند راهگشای نظام آموزشی ما در پرورش نسل جدید باشد؟

به نظر بنده که تخصص‌چندانی در این زمینه ندارم و به عقیده بسیاری از متخصصین این فن، بنیان‌ها، راهبردها و مهارت‌های آموزش در تمامی سنین و مراحل رشد از «ثقلین» قابل استخراج است و آموزش و پرورش، به دلیل اهمیت رسالت آن در تربیت نسل توحیدی در این مورد از اولویت برخوردار است. در این مورد باید اساس تربیت را بر استخراج روش آن از قرآن گذاشت. با نوشتن یک کتاب یا برگزاری یک دوره و از این قبیل حرکت‌ها، به موازات محتوای موجود آموزش و پرورش که نیازمند تحول اساسی و بنیادی است، کار مؤثری صورت نخواهد پذیرفت.

← کارکردن در حوزه قرآنی خصوصاً تلاش در زمینه فهم بهتر قرآن کریم چه آثاری در زندگی شخصی و اجتماعی شما داشته است؟

هر توضیحی در این باره بدهم، یقیناً حق مطلب را ادا نکرده‌ام بنابراین ترجیح می‌دهم در این مورد به روایت زیر اشاره کنم: «قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَهُوَ غَنِيٌّ وَلَا فَقْرَ بَعْدَهُ وَلَا مَا بِهِ غِنًى» هر که قرآن را بخواند، بی‌نیاز شود و پس از آن نیازی ندارد، و گرنه به هیچ بی‌نیازی دست نیابد.

← کتاب «پرورش تفکر مشاهده‌ای: نقش مشاهده در تفکر» را معرفی کنید.

این کتاب در معرفی مراتب مشاهده، تفصیلی از انواع مشاهده و مهارت‌های تقویت و طهارت هر نوع مشاهده را بیان داشته است و سعی دارد از این منظر مسیری به سوی تفکر بگشاید.

← از منظر کتاب، بعد از کسب این مهارت‌ها برای رسیدن به سعادت نیازمند طی چه مراحل هستیم؟

این کتاب خود برپایه مطالبی درباره ساختار وجودی انسان و تفکر قرآنی بنا شده و بهتر است در سیری از منظومه تفکر مورد استفاده قرار گیرد. در زمینه تفکر مشاهده‌ای هم تنها کتابی نیست که می‌توان در نظر داشت، اما توجه به اهمیت مشاهده عقلی در ادامه مشاهده حسی و خیالی و نقش مشاهده در ساختار مدیریتی انسان، ضروری بود و به این منظور باید مهارت‌های متعددی را تنظیم کرد. بدون مهارت‌های مفصل و متعدد این نوع تفکر خیلی در دسترس و کاربردی نخواهد بود.

آموزش خوب مجال کشف می‌دهد

در حاشیه سی‌امین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، با حضور کارشناسان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، کارگاه آموزشی – تبیینی «رویکرد جدید برنامه درسی در کتاب‌های ریاضی» و به‌طور مشخص «کتاب‌های کمک‌درسی» برگزار شد. این کارگاه در دو بخش، با هدف هم‌اندیشی با داوران، معلمان، ناشران و مؤلفان در رابطه با ارائه الگوهای مناسب و استاندارد کمک‌آموزشی، در سرای اهل قلم ناشران آموزشی تشکیل شد. در این نشست، چهار نفر از کارشناسان دفتر به تبیین اهداف برنامه درس ریاضی و راهکارهای تألیف کتاب‌های آموزشی مناسب، در این زمینه پرداختند. آنچه در این گزارش می‌خوانید، شرح مختصری از این نشست است.

وب‌گاه samanketab.roshdmag.ir مدنظر قرار دهند و برای تألیف از نسخه قابل استناد و کامل شده سازمان پژوهش استفاده کنند.»

وی در ادامه به پرسش‌های مؤلفان پاسخ داد: ابتدا خانم آرام‌فر از انتشارات تخته سیاه پرسید: «یکی از ملاک‌های دفتر تألیف که امتیاز بالایی نیز دارد، نداشتن جواب سؤال‌ها در کتاب‌های کار است. کتاب‌های سال دهم ما بدون جواب تألیف شدند و معلمان، والدین و دانش‌آموزان هیچ استقبال نکردند. در این صورت، دفتر انتشارات چه راهکاری برای حمایت از مؤلف دارد؟ دیگر اینکه، ما کتاب‌های جدید را براساس شرایط شما تألیف می‌کنیم، ولی آموزش‌وپرورش در مرحله تأیید آن را تغییر می‌دهد و این تغییرات پشت سرهم برای ناشر ضرر به بار می‌آورد. چه دلیلی برای این موضوع دارید؟»

امیری در پاسخ گفت: «کتاب کار متعلق به دانش‌آموز است. اگر برای آن‌ها راه‌حل بگذاریم، دانش‌آموز دیگر به مسائل فکر نمی‌کند و از آخر کتاب پاسخ را می‌نویسد. بعضی از مسائل اثباتی هستند. راه‌حل ارائه ندهید. برای مثال، می‌توانید پاسخ نهایی را ذکر کنید. درباره تغییر مواردی در کتاب درسی باید گفت، این تغییرات در پایه دهم بسیار جزئی و سطحی و در حد اصلاح شدن یک جمله، حذف یک تمرین تکراری یا افزودن یک پاراگراف هستند و کیفیت و محتوا تغییر نمی‌کند و تغییرات کلی نداشته‌ایم؛ طوری که کتاب‌های قبلی قابل استفاده است. خانم صالحی، نیز از انتشارات ریاضی‌دانان زمان، هم پرسید: «امسال کدام کتاب‌ها شامل تغییرات می‌شوند؟»

وی در پاسخ گفت: «امسال کتاب‌های هندسه، ریاضی ۱

و ریاضی انسانی تغییرات خیلی جزئی دارند. همه گروه‌های عمومی و اختصاصی کتاب‌های جدید را به‌صورت پیش‌نویس پس از اعتباربخشی در خردادماه روی سایت قرار می‌دهند. دومین سخنران مراسم دکتر

در بخش اول نشست، حمیدرضا امیری، سردبیر مجله ریاضی و کارشناس مسئول گروه درسی ریاضی دفتر تألیف به اهمیت تألیف و تدوین بسته آموزشی اشاره کرد و گفت: «فکر کردن به یک بسته آموزشی بسیار بهتر

از یک کتاب آموزشی است. بخشی از این بسته آموزشی در حال حاضر توسط سازمان پژوهش تهیه شده و بخش دیگر را می‌توان به کمک ناشران، مؤلفان، دبیران و همکاران، با نظارت و داوری و هدایت سازمان پژوهش، تهیه کرد.

وی افزود: «آنچه مسلم است، تا حدود زیادی در جریان تغییر رویکرد کتاب‌های درسی قرار گرفته‌اید. بر ما روشن است که این کتاب‌های درسی، آن‌گونه که شایسته است، در امر یادگیری تمام و کمال نیستند و ما با کتاب‌های کمک‌آموزشی سعی در تسهیل موضوع و کمک به آن داریم.»

امیری با بیان یک تجربه درباره کتاب‌های آموزشی گفت: «سال قبل یک کتاب کمک‌درسی در زمینه ریاضیات پایه نهم از یک ناشر برای داوری به دست من رسید که چهار بار تجدید چاپ شده بود و هر بار ده هزار تیراژ داشت و حال برای چاپ پنجم آماده می‌شد. این کتاب در ارزیابی بنده و کارشناسان دیگر، واقعاً فاجعه بود و هیچ تطبیقی با کتاب درسی نداشت؛ یعنی چهل هزار دانش‌آموز کاملاً به بیراهه رفته بودند. در واقع، از فایل اولیه موجود در سایت که غیرقابل استناد بود استفاده شده و این اتفاق افتاده بود.»

حمیدرضا امیری با تأکید بر نبودن رقابت بین دفتر تألیف سازمان پژوهش با مؤلفان، راهکارهای موجود در تألیف کتاب‌های کمک‌آموزشی را بیان کرد و گفت: «در تألیف کتاب‌های کمک‌درسی، کتاب درسی باید محور اصلی باشد؛ اهداف کتاب و برنامه درسی ملی حفظ و رعایت شود؛ مؤلفان و ناشران با دفتر تألیف و سازمان پژوهش تعامل داشته باشند؛ و همچنین مؤلفان فرم‌های ارزیابی و ملاک‌های داوری را در

وی افزود: «بسیاری از مؤلفان کتاب‌های کمک‌درسی، فقط در قسمت موضوعی به هم راستابودن با برنامه درسی توجه می‌کنند و به اهداف فرایندی بی‌توجه‌اند.»

در ادامه، شهرناز بخشعلی‌زاده گفت: «گاهی اوقات بعضی از مؤلفان و ناشران کتاب‌های کمک‌درسی سعی بر این دارند که سؤال‌های پیچیده و دشواری طراحی کنند. این هنر نیست که ناتوانی دانش‌آموز را در حل مسائل پیچیده به رخ او بکشیم، اگر هدف این است که به دانش‌آموز کمک کنیم بتواند مسائل پیچیده را حل کند، باید با تعمیق یادگیری و گام‌به‌گام او را به این مرحله رسانده باشیم.»

وی افزود: «بحث دیگر، هم‌سویی با فرایندهاست. در ریاضی پنج فرایند وجود دارد که در مقولۀ یاددهی - یادگیری حائز اهمیت هستند: حل مسئله، ارتباطات، استدلال و اثبات، بازیابی چندگانه و پیوندها و اتصالات. بیشتر کتاب‌ها در این قسمت امتیاز از دست می‌دهند.»

چهارمین کارشناس نشست، سمیه سادات میرمعینی، در رابطه با مسائل و مشکلات کتاب‌های کمک‌درسی، با ذکر عوامل تأثیرگذار بر رویکرد یا پذیرش کتاب‌های کمک‌آموزشی گفت: «کتاب کمک‌آموزشی وقتی

مناسب است که در راستای اهداف برنامه درسی باشد و استانداردهای کتاب‌های آموزشی را پوشش دهد.»

وی هم‌راستا نبودن کتاب کمک‌درسی با اهداف برنامه درسی، وجود پاسخ‌های تشریحی سؤالات در انتهای کتاب و وجود اشکالات و ایرادات ویرایشی را که موجب بدفهمی می‌شود، از عمده موارد پرتکراری عنوان کرد که باعث رد کتاب‌های کمک‌درسی شده‌اند.»

ریحانی، رئیس شورای برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی و عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم شهید رجائی، رویکردهای نوین آموزشی در برنامه درسی ریاضی متوسطه دوم را مورد بحث قرار داد. او ابتدا در رابطه با جنبه‌های فنی کار و تغییرات اساسی رویکردهای نوین آموزشی گفت: «آموزش خوب به معنای دادن مجال از طریق منظم و اصولی به شاگرد است، به نحوی که مطالب را خودش کشف کند. در کتاب‌های ریاضی جدید سعی شده است فرصت و مجالی برای یادگیری در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد.»

وی با ذکر اهداف آموزش ریاضی گفت: «نکته اساسی در مدارس ابتدایی، آشناکردن کودکان با شگردهای حل مسئله است. بهره‌برداری از مسئله‌های مشابه ساده‌تر، در حقیقت یک راهبرد نیست، بلکه مجموعه‌ای از راهبردهای مشابه است.»

دکتر شهرناز بخشعلی‌زاده، دبیر و کارشناس تألیف کتاب ریاضی، و مدرس دانشگاه‌های امیرکبیر و شهید رجایی، به‌عنوان سومین کارشناس نشست، در زمینه تبیین ویژگی کتاب‌های

کمک‌آموزشی گفت: «چیزی به نام کمک‌آموزشی نداریم، بلکه هر کتابی یک منبع آموزشی است، زیرا به کمک آموزش‌وپرورش آمده است. این کتاب‌ها چند دسته هستند. کتاب‌های پشتیبان والدین، کتاب‌های پشتیبان معلم، کتاب‌های پشتیبان مرتبط با فناوری، کتاب‌های پشتیبان مرجع، کتاب‌های جنبی و سرگرمی و کتاب‌های کمک‌درسی که مهم‌ترین بخش و دغدغه ما هستند، همان‌گونه که از اسم آن‌ها پیداست، به درس خاصی کمک می‌کنند. این کتاب‌ها دو هدف اساسی دارند: اول تعمیق یادگیری، دوم تثبیت یادگیری.»

استانداردها و معیارهای تولید کتابهای آموزشی پیش دبستانی

بخش خصوصی، طرح «تاک» را با الگویی تازه اجرا می کند

یکی دیگر از کارگاههای برگزار شده دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در حاشیه سی امین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران، کارگاه آموزشی - تبیینی با موضوع «ویژگی کتابهای کار کودک - مربی دوره پیش دبستانی» بود. در این نشست که با حضور همکاران دفتر انتشارات سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی و جمعی از پدیدآورندگان، مؤلفان و مدیران تألیف و ناشران آموزشی در دو بخش برگزار شد، درباره تولید کتابهای کمک آموزشی دوره پیش دبستانی بحث و تبادل نظر شد.

بخش اول

تبادل نظر با اهل نشر به منظور هم افزایی با اهداف آموزشی

در ابتدای جلسه، فریبا کیا، معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، با بیان اهمیت کار سامان دهی منابع آموزشی و تربیتی گفت: «دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی با مدیریت سامان دهی منابع آموزشی و تربیتی بیش از

شش دوره است که از فرصت برگزاری نمایشگاه بین المللی کتاب برای تشکیل نشست ها و کارگاههای آموزشی در راستای ایجاد تعامل لازم و شایسته بین بخش خصوصی و متولیان تولید محتوا برای مخاطبان آموزش و پرورش از ۶ تا ۱۸ سال و همچنین مخاطبان زیر ۶ سال و دوره های پیش دبستانی و کودک استفاده می کند. این نشست ها معمولاً براساس نیازسنجی های انجام شده در واحد بررسی محتوای کمک آموزشی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی صورت می پذیرند.»

وی افزود: «این نشست در بخش اول نظرات کارشناسان و ارزیابان کتابهای کار مربی - کودک و مشکلات و مسائل آن

در ارزیابی را مدنظر قرار می دهد و در بخش دیگر به ایجاد راهکارهایی به منظور شناسایی کتابهای مناسب و معرفی آنها برای بهره گیری دوره های پیش دبستانی می پردازد که از این رهگذر، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی نیز در جهت هم افزایی با هدف هایی که برای این دوره ها پیش بینی شده است، از نظرات دوستان استفاده می کند.

درباره طرح «تربیت اوان کودکی»

در ادامه این نشست، دکتر ابراهیم طلایی، رئیس سابق پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش و مدیر موسسه مطالعات کودک و والدگری ۰ تا ۶ سال، در رابطه با استانداردها و معیارهای تولید کتابهای آموزشی در حوزه ۰ تا ۶ سال و یا تولد تا ورود به دبستان گفت: «در دی ماه ۹۵ در مجلس شورای اسلامی قانونی تصویب شد با عنوان «قانون مدارس و مؤسسات غیرانتفاعی و غیردولتی». یک بند از آن به تربیت و آموزش پیش از دبستان مربوط است و به طور مشخص ذکر کرده است که برنامه ریزی محتوا و طراحی برنامه برعهده وزارت آموزش و پرورش است، ولی اجرا می تواند توسط بخش هایی از جمله بهزیستی، آموزش و پرورش، شهرداری و بخش هایی که

مهرماه ۹۶ اعلام کرد و گفت: «از دوستان خواهشمندم طرح و ایده خود را کامل و مفصل ارائه کنند و همه جوانب را بسنجند و کلی مطرح نکنند.»

آموزش پیش از دبستان کتاب نمی خواهد

در ادامه نشست، **قربانی مقدم**، عضو شورای مدنی مدارس کشور، پرسید: «آموزش و پرورش همه دروس به غیر از درس ورزش و همه رشته‌ها و علوم را به کتاب تبدیل کرده است. برای زیر ۶ سال بحث‌ها حسی و لمسی هستند، پس چرا باید بحث کتاب مطرح و آموزش‌ها به کتاب تبدیل شود؟ این تفکرات مبنایی هستند و به برنامه‌ریزی و مبنایی نظری نیاز دارند. اگر قرار باشد بر منوال همیشگی پیش برود، چه فرقی خواهد داشت؟»

طلایی در پاسخ گفت: «من هم با شما موافق هستم. فقط برای اطلاع خدمتتان عرض کنم که از سال ۹۰ روی بحث مبنایی نظری ۰ تا ۶ سال شروع به کار کرده‌ایم. فلسفه تربیت اوان کودکی، روان‌شناسی اوان کودکی، جامعه‌شناسی کودک در ایران، کودکی در زرد کرمان، کودکی در آستانه و داده‌های ملی جمع‌آوری شدند و در طول چهار سال مطالعه‌ای طولی تحت عنوان «مطالعه کودکی در ایران» در مورد ۵۰۰ کودک ۳ تا ۱۳ ساله انجام شده است. اتفاقاً ما به شدت به دنبال محصولات غیرکتابی هستیم؛ یا به صورت رسانه دیجیتال یا بازی یا ابزار آموزشی. بخش خصوصی بازار و والد را بهتر از آموزش و پرورش می‌شناسد. به همین علت چارچوب فکری این بخش را با انگاره جدیدی طراحی خواهیم کرد.»

سپس هامون سبطی، مدیر مسئول انجمن ناشران گفت: «ما همیشه طبق یک سنت فکری می‌اندیشیم و رفتار می‌کنیم. زمانی که صحبت از ناشران آموزشی می‌شود، همان ذهنیتی که شما فرمودید تصور می‌شود که تا حدی نیز قابل قبول است. آسیب‌شناسی آنچه شما از آن راضی نیستید، دغدغه ما نیز هست.»

کتاب را کنار نگذارید

خانم نوزادان، از مؤلفان، پیشنهاد داد: برای اجرای این طرح یک برنامه آزمایشی در گوشه‌ای از تهران یا شهرستان‌ها در نظر گرفته شود تا معایب پیدا و برطرف گردد.

وی خطاب به دکتر طلایی افزود: «شما خودتان با کتاب آموزش دیده و یاد گرفته‌اید. اگر ما فرهنگیان کتاب را کنار بگذاریم، اشتباه بزرگی کرده‌ایم؛ حتی برای مادران کم‌سواد و بی‌سواد می‌توان با زبانی ساده و روان نوشت تا مهارت کسب کنند.»

دکتر طلایی در پاسخ گفت: «من هم موافقم که این برنامه به صورت آزمایشی اجرا شود. لذا به این نکته توجه کنید که این

مهارت لازم برای ورود به بخش پیش از دبستان را دارند، انجام شود. برای اجرای این قانون، آموزش و پرورش قراردادی با دانشگاه تربیت مدرس منعقد کرده تا آن دانشگاه برنامه درسی ۰ تا ۶ سال را طراحی کند. بر این اساس طرحی به نام «تاک» (که مختصر شده تربیت اوان کودکی است) تهیه و نهادهای مراکز پژوهشی تحت همین عنوان راهاندازی کرد. معادل انگلیسی آن ECE است که دانشگاه تربیت مدرس ایران به‌طور تخصصی عضو این سازمان شده است.»

طلایی با ابراز نگرانی از ورود دولت به این موضوع گفت: «امید است که دوره ۰ تا ۶ سال فقط به دست بخش خصوصی سپرده شود، زیرا هرکجا دولت به موضوع ورود پیدا کرده و از دست بخش خصوصی و غیردولتی گرفته شده، مشکلاتی پیش آمده است؛ البته استانداردها باید توسط دولت و وزارت آموزش و پرورش تعیین و استخراج شوند و بخش خصوصی براساس آن‌ها اقدام کند.»

وی افزود: «فراخوانی هم داده شده است که بخش غیردولتی یعنی ناشران، متخصصان، NGOها و یا هر ارگان و بخشی که در حوزه ۰ تا ۶ فعالیت می‌کند، برای همکاری اعلام آمادگی کند تا با همکاری آن‌ها «تربیت اوان کودکی» با الگویی متفاوت از آنچه در حوزه ۰ تا ۱۸ سال جاری است طراحی شود؛ یعنی در واقع طرح موضوع اولیه با مشارکت بخش‌های غیردولتی شکل بگیرد.»

ابراهیم طلایی با بیان کلیت طرح از مدعوین خواست با اظهار نظر و هم‌فکری و ارائه نظرها و پیشنهادها نسبت به طراحی برنامه و تربیت مربیان آن، فضا و مکان مراکز پیش از دبستان و مهدکودک‌ها و نیز برنامه درسی مربی و بحث اقتصاد حوزه پیش‌دبستانی، مجریان طرح را یاری کنند تا همه بخش‌ها هم‌زمان آماده باشند و کل بسته یک جا آماده شود.

آموزش پیش از دبستان به شوهای آموزشی تبدیل نشود

وی با اشاره به ۳۰ ایده متفاوت که از بخش‌های گوناگون به سازمان رسیده‌اند گفت: «ایده‌های رسیده باید سامان‌دهی شوند. نباید اجازه داد حوزه ۰ تا ۶ سال هم به شوهای آموزشی و یک فعالیت بازاری تبدیل شود. از نظر بحث اقتصادی، اجرای این برنامه، تربیت مربی شایسته، تأمین مکان و فضا، و تولید محصولات همگی به پول نیاز دارند. هزینه‌های منابع مالی را یا باید دولت تقبل کند که میانگین سرانه آموزشی برای هر کودک این سن در دنیا سالانه حدود ۱۰ میلیون تومان است یا اینکه دولت باید در همان حوزه ۶ تا ۱۸ سال خودش فعالیت کند و به حوزه ۰ تا ۶ سال ورود پیدا نکند و بخش خصوصی آن را برعهده بگیرد و همه منابع آن را تأمین کند. در کنار آن باید اندیشید از چه فرمولی استفاده کنیم تا کودکان آسیب نبینند و آنچه در حوزه ۶ تا ۱۸ سال مشهود است، در حوزه ۰ تا ۶ سال اتفاق نیفتد.»

ابراهیم طلایی آخرین فرصت اعلام طرح‌ها و ایده‌ها را تا اول

مدارس ارائه می‌دهد. محتوای این مقطع را به طور قطع خود آموزش و پرورش تهیه می‌کند.

ناشر دیگری پرسید: «چرا کتاب‌های نامناسبی که سازمان پژوهش رد کرده است، در بازار وجود دارند در حالی که این کتاب‌ها فروش بالایی نیز دارند و حتی به چاپ دوم نیز رسیده‌اند؟

فریبا کیا در جواب این سؤال گفت: «حق با شماست، ولی سازمان پژوهش متولی محتوا و نظارت است، استانداردها را تعیین می‌کند و در رابطه با پیش‌دبستانی به صورت غیرمتمرکز و متناسب با شرایط بومی فرهنگی هر استان و با محوریت راهنمای فعالیت که در شورای عالی به تصویب رسیده است عمل می‌کند. فروش و عرضه تولیدات نامناسب از حیطة وظایف سازمان پژوهش خارج است و ما هم می‌پذیریم که غیرقانونی است. بخش‌های نظارتی باید به کمک بیایند، البته تا زمانی که خود مربی یا والدین به آگاهی و باور نرسند که منابع آموزشی تولید شده مناسب نیستند، حتی بخش‌های نظارتی نیز نمی‌توانند کاری کنند.» وی افزود: «هر آنچه در مسیر اطلاع‌رسانی باشد، سازمان پژوهش سعی در انجام آن دارد؛ از جمله حضور شش ساله در نمایشگاه کتاب، برگزاری نشست‌ها و کارگاه‌ها، توزیع کتاب‌نامه و انتشار فهرستگان منابع آموزشی مناسب در سراسر ایران. هرچند قبول داریم کافی نیست، اما سعی در ارتقای آن داریم. همین نشست، گامی در جهت تعامل و رفع مسائل و مشکلات ناشران، مؤلفان و خانواده‌هاست. ما در بررسی کتاب‌های مناسب بین ۸۰۰ ناشر، مشاهده کردیم که بیش از ۷۰ درصد کتاب‌های مناسب متعلق به ۴۵ ناشر است. یک جلسه هم‌اندیشی با این ناشران برگزار کردیم. از سال گذشته فهرستگان به تمام مدارس ارسال می‌شود که رکوردی بالا در آگاهی بخشی و اطلاع‌رسانی محسوب می‌شود. منظور از عنوان «غیرمرتبط» نیز بخشی غیر مرتبط زمانی است که اغلب در همان مرحله ثبت کتاب غربالگری می‌شود؛ و کتاب‌هایی که چاپ اول همان سال یا یک سال قبل از آن نباشند، غیرمرتبط زمانی محسوب می‌شوند. کتاب‌هایی هم که از لحاظ سطح علمی یا مباحث تخصصی پیچیده، مثلاً مناسب دانشگاه باشند نه مدرسه، غیرمرتبط موضوعی عنوان می‌گیرند و مطلقاً به این معنا نیست که مناسب یا مفید نیستند؛ بلکه بدین معنی است که برای آن دوره مناسب نیستند.»

برنامه، فقط درسی نیست، بلکه برای کمک به مربی نیز هست. اجرای این طرح به‌عده بخش غیردولتی است و استانداردها رعایت می‌شود. توانایی کودکان در حل مسائل مشترک تفاوت دارد و این طبیعی است. روش رشد کردن بچه‌ها متفاوت است. استانداردسازی شایستگی مربی پیش از دبستان توسط آموزش و پرورش تعیین می‌شود. به همین علت در ابتدا عرض کردم که این طرح باید به صورت بسته اجرا و همه موارد برنامه‌ریزی شود.»

بخش دوم

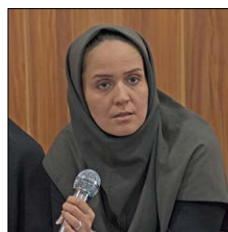
دوره پیش‌دبستانی به صورت غیرمتمرکز برگزار می‌شود

در بخش دوم کارگاه، کارشناسان دوره پیش‌دبستانی دفتر تألیف، خانم‌ها فاضلی و قنبری، در رابطه با محورهای و معیارهای تألیف کتاب کار مربی - کودک پیش‌دبستانی به بحث پرداختند. ابتدا رقیه قنبری در رابطه با رد شدن کتاب‌های کار کودک - مربی ارسالی به دفتر انتشارات گفت: «این کتاب‌ها براساس شاخص‌های عمومی و شاخص‌های اختصاصی بررسی و در معرض قضاوت داوران قرار می‌گیرند. اکثر کتاب‌ها در بخش شاخص‌های اختصاصی دچار مشکل هستند. ما یک کتاب راهنما به ناشران معرفی کرده‌ایم تا براساس آن بتوانند به تولید کتاب بپردازند.»

رقیه قنبری، کارشناس کتاب‌های دوره پیش‌دبستانی

یکی از ناشران در این زمینه گفت: «درخصوص ارزیابی معیارها، ابعاد گوناگونی وجود دارد تا محتوایی برای دوره دبستان یا پیش از دبستان تنظیم شود و در اختیار نوآموزان قرار گیرد. در حال حاضر، متأسفانه خود ادارات آموزش و پرورش استان‌ها مجموعه‌هایی را تدوین و مدارس را مجبور به استفاده از آن‌ها کرده است. این محتواها واقعاً ضعیف‌اند و اصول کلی را رعایت نکرده‌اند، چطور می‌شود این محتواها اجبار و محتواهای دیگر رد شود؟

شیرین فاضلی، کارشناس کتاب‌های دوره پیش‌دبستانی

شیرین فاضلی، کارشناس دفتر تألیف، در پاسخ گفت: پیش‌دبستانی تنها دوره‌ای است که به صورت غیرمتمرکز اداره می‌شود، نظام آموزش و پرورش برای دوره پیش‌دبستانی به این صورت است که هر استان محتوایی را برای این دوره تهیه و آن را به

در نشست با داوران آثار گروه پیش دبستانی مطرح شد:

کتاب کار نباید آزادی مخاطب را سلب کند

آثاری که در طول سال به دبیرخانه جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد می‌رسند، توسط داوران و ارزیابان بررسی می‌شوند. میزان هماهنگی این آثار با اهداف برنامه درسی یکی از مهم‌ترین معیارهایی است که باعث می‌شود اثری مناسب یا نامناسب تشخیص داده شود. از این رو، آگاهی داوران از برنامه درسی اهمیت به‌سزایی دارد. علاوه بر این، ناشران و مؤلفان انتظار دارند نقاط قوت و ضعف آثارشان به وضوح بیان شود. از این رو، داوران به آمادگی‌هایی نیاز دارند که قرار است در سلسله نشست‌هایی به آن‌ها پرداخته شود. در نشست داوران پیش دبستان، اشکالات داوری‌ها، نقش داوران در آسیب‌شناسی و شناسایی خلأها، و نیز ویژگی‌های تولید محتوای استاندارد و ماندگار برای کودکان بررسی شد.

دوره پیش دبستان فعالیت محور است

فریبا کیا، معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، با اعلام اینکه قرار است در سلسله نشست‌هایی، با داوران و ارزیابان آثار، موضوعات مورد نیاز آن‌ها بررسی شود، گفت: «اولین نشست داوران را به دوره پیش دبستان اختصاص دادیم که نشان از اهمیت این دوره دارد. یافته‌ها نشان می‌دهند، حدود ۴۰ تا ۴۵ درصد یادگیری در سن قبل از چهار سالگی و ۲۵ درصد آن در چهار تا شش سالگی اتفاق می‌افتد. بر این اساس می‌توان گفت توجه به این دوره تا چه حد ضرورت دارد و به تبع آن منابع آموزشی که برای این گروه سنی تهیه و تولید می‌شود اهمیت مضاعفی می‌یابد.»

وی با بیان اینکه دوره پیش دبستان فعالیت محور است، گفت: «می‌دانید که دوره پیش دبستان جزو آموزش رسمی نیست و برنامه درسی ندارد، بلکه برنامه فعالیت دارد. بنابراین، محور این دوره فعالیت است نه آموزش مستقیم. حدود ۱۲ گروه فعالیتی در راهنمای فعالیت پیش دبستان مصوب شورای عالی تعریف شده‌اند که برای عمده آن‌ها کتاب‌های داستانی و فعالیت‌های گروهی معرفی شده است. این منابع کودک را آماده می‌کنند و مهارت‌های لازم را به او آموزش می‌دهند تا او با اشتیاق وارد مدرسه شود.»

کیا افزود: «تحقیقات نشان می‌دهند، کودکانی که دوره پیش دبستان را طی می‌کنند، در امتحانات پایان سال نتیجه بهتری می‌گیرند، از مهارت‌های اجتماعی بهتری برخوردارند، ارتباطات اجتماعی بهتری دارند و در کارهای گروهی و مشارکتی به نسبت دیگران موفق‌ترند. همه این‌ها باعث شد وزارت آموزش و پرورش و به‌طور مشخص سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، در بخشی از فعالیت خود، علاوه بر تولیدات رسمی که کتاب‌های رسمی هستند و مجلات رشد که پشتیبان آن بخش‌اند، مجله رشد پیش دبستان را که به‌طور اختصاصی برای مربیان پیش‌بینی شده است منتشر کند. علاوه بر این، در بخش سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، کتاب دوره پیش دبستان را هم در سرفصل کارهای سامان‌دهی قرار داده است، به‌طوری‌که اکنون ما کتاب‌نامه‌ای مختص دوره پیش دبستان داریم که به معرفی منابع مناسب و استاندارد این دوره می‌پردازد.»

معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی خطاب به داوران و ارزیابان آثار گفت: «شما علاوه بر متخصص دوره پیش دبستان،

ارزیاب و داور تولید محتوای دوره پیش دبستان هستید و منابع از سوی شما ارزیابی و بررسی و به مخاطبان معرفی می‌شوند. ما در این نشست قصد داریم به بخشی از آنچه احساس می‌کنیم داوران به آن‌ها نیاز دارند نگاهی داشته باشیم. علاوه بر این، به‌عنوان دبیرخانه سامان‌دهی که متولی بحث ارزیابی منابع آموزشی است، بازخوردی را که از ناشران دریافت کرده‌ایم، به شما برسانیم.»

داوران و شناسایی خلأها

کیا در ادامه با اشاره به تحلیل داوری‌های انجام شده ارزیابان گفت: «ما داوری‌ها را بررسی و احساس کردیم مسئله‌هایی وجود دارد. یکی از مواردی که به آن برخوردیم، این بود که در برخی موضوعات، با وجود اینکه کتاب‌های رسیده بسیار زیاد بودند، داوران هیچ کتابی را مناسب معرفی نکرده بودند.

نقشی که داوران در این زمینه می‌توانند ایفا کنند، آسیب‌شناسی و شناسایی خلأهاست. مثلاً از ۴۲ عنوان کتاب کار کودک - مربی ۴۱ عنوان آن نامناسب بوده است. این موضوع جای سؤال دارد.»

وی افزود: «در برخی موضوعات پیش دبستان کتاب زیاد است، ولی کتاب مناسب بسیار کم است. از طرف دیگر، با توجه به نقش هدایتی‌مان، باید ارزیابی‌مان طوری باشد که مؤلف را به نقاط ضعفش رهنمون کنیم. ما با چنین نگاهی داوری‌ها را بررسی کردیم. در برخی از داوری‌ها این کاستی بود که داوران درباره علت نامناسب بودن اثر، پاسخ‌های کلی ارائه داده‌اند. در این صورت ما نمی‌توانیم نقش هدایت‌گری‌مان را ایفا کنیم و پاسخ‌گوی مؤلف باشیم.»

معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، با بیان اینکه مصادیق

در حین تولید محتوا نیز فرایندی طی می‌شود. دکتر مفیدی درباره این فرایند توضیح داد: «در حین تولید محتوا اصل بر توجه به بازخوردها و واکنش‌هایی است که از گروه مخاطب و گروه تولیدکننده گرفته می‌شود. این از جمله اولویت‌های اساسی در تولید کتاب‌های علمی، تربیتی، آموزشی و داستانی برای کودکان است»

محتواست. من شاهدیم برای پروراندن شخصیتی خاص که محبوبیت جهانی پیدا می‌کند، قبل از تولید چه اقداماتی صورت می‌گیرد. همچنین، حین کار که قرار است شخصیت را در قالب تولید محتوا پروراند، خود مربیان کودک، با در نظر گرفتن ویژگی‌های همه‌جانبه کودکان، والدین و افراد متخصص دخیل هستند. حتی ممکن است برای نوشتن کتابی یک جامعه‌شناس، روان‌شناس و متخصص تعلیم و تربیت و حتی مردم‌شناس هم حضور داشته باشد. برای کتاب‌هایی که زوایای روان‌شناسی و روان‌پزشکی را مطرح می‌کنند، قطعاً از حضور آن‌ها استفاده می‌کنند. این نشان می‌دهد که در مرحله قبل از تولید محتوا ما کار خیلی عمیقی انجام نمی‌دهیم؛ حتی وقتی می‌خواهیم کودک با موضوعاتی مانند خوشبختی، دنیا، مسائل محیط‌زیست، مذهبی یا جنسی آشنا شود. مطمئناً این مسائل نمی‌توانند از زاویه دید یک نفر ارائه شوند. بنابراین، تیم‌های تحقیقاتی و پژوهشی بازوهای توانایی برای تولید محتوا هستند.»

دکتر مفیدی افزود: «علاوه بر استانداردهای شکلی و فنی، قبل از تولید محتوا از نگاه کارشناسان استفاده می‌کنند و اگر می‌خواهند بحران اجتماعی مثل طلاق یا اعتیاد یا بیماری خاصی را مطرح کنند، از یک گروه استفاده می‌کنند. اکنون در برخی کشورها سیاست‌های ضدقلداری و زورگویی در بسیاری از مراکز آموزشی، از پیش‌دبستان تا سطوح بالاتر، دنبال می‌شود. در پشت آن سیاست، نوشتن کتاب‌هایی در رابطه با قلدری و زورگویی و تهیه نمونه‌های اجتماعی این کتاب‌ها شکل گرفته و پژوهش‌های متعددی انجام شده که قبل از تولید چنین محتوایی زمینه کار را فراهم کرده است.»

در حین تولید محتوا نیز فرایندی طی می‌شود. دکتر مفیدی درباره این فرایند توضیح داد: «در حین تولید محتوا اصل بر توجه به بازخوردها و واکنش‌هایی است که از گروه مخاطب و گروه تولیدکننده گرفته می‌شود. این از جمله اولویت‌های اساسی در تولید کتاب‌های علمی، تربیتی، آموزشی و داستانی برای کودکان است. اما چند درصد از نویسندگان ما در حین تولید محتوا چنین کاری می‌کنند؟ مثلاً بزرگ‌ترین واقعه دهه جدید، تولید محتوای آموزشی تربیتی برای کودکان مراکز پیش‌دبستان براساس مصوبات است. چند درصد نویسندگان توانسته‌اند از بازخوردها و واکنش‌های علمی متخصصان و کارشناسان بهره بگیرند؟ با احترام به همه کارهای انجام شده، آیا این نگرش وجود دارد که با نگاه به دیگران خود را اصلاح کنند. در دنیا در این مرحله اصلاحات فراوانی در تولیدات شکل می‌گیرد. گاهی در آن گروه‌ها والدین هستند. تکلیف آن‌ها این است که کتاب‌ها را برای کودکان بخوانند و پیش از آنکه کتاب فراگیر شود، بازخوردهای والدین و کودکان گرفته شود.

نبود ارتباط با برنامه دوره پیش‌دبستان و نیز نقاط قوت اثر باید در داوری مدنظر قرار گیرد، گفت: «ما به‌طور اتفاقی چند نمونه از آن داوری‌ها را که پاسخ کلی داده‌اند و چند نمونه از آن‌ها را که پاسخ کامل داده‌اند بررسی کردیم.

ارزیابان محترم ما درباره هر ۴۱ عنوان کتاب کار رد شده، دلایل رد را ناهماهنگی با برنامه دوره پیش‌دبستان نوشته‌اند. شاید به نظر شما این منطقی باشد، اما پاسخ هدایت‌گری به مؤلف و ناشر نیست. حداقل باید مصادیقی عنوان شوند. فقط در شش مورد از این ۴۱ مورد نکاتی به این پاسخ کلی اضافه شده‌اند. مثلاً نبود تنوع در فعالیت‌ها یا نبود فضای مناسب بروز خلاقیت. بنابراین، دلایل باید برای مؤلف و ناشر قانع‌کننده باشند.»

تأثیر نگاه تربیتی در تولید محتوا

در ادامه این نشست دکتر فرخنده مفیدی، سردبیر فصل‌نامه رشد پیش‌دستانی، به چرایی و چگونگی تولید محتوا برای کودکان اشاره کرد. وی گفت: «تولید محتوا برای کودکان مشغله بسیاری از افراد است و طیف وسیعی از افراد علاقه‌مند دنیا در این حوزه فعالیت دارند. اما متأسفانه این تصور هم در برخی ایجاد شده که نوشتن برای کودکان ساده است و هر کس می‌تواند از زاویه فکری خود برای کودکان بنویسد.»

وی درباره تأثیر نگاه تربیتی در تولید محتوا برای کودکان گفت: «برای تولید محتوا باید ابتدا بدانیم تربیت چه انسانی مدنظرمان است و

قرار است چگونه و در چه مسیری حرکت کند. آیا این مسیر و حرکت باید تجویزی ذهن ما باشد؟ ما باید به والدین و جامعه القا کنیم که یاد بگیرد و حتماً این مسیر را برای یادگیری طی کند؟ آیا تصویری که از محبت، عشق، خانواده، مرگ و... پیدا می‌کند، باید به‌صورت تجویزی القا شود یا خیر؟ پس اگر می‌نویسیم و می‌خواهیم القای فکر کنیم، باید نگاهمان به این موضوع باشد که تربیت چه انسانی مدنظر است. انسانی می‌خواهیم که بیندیشد؟ درونگرا یا برونگرا باشد؟ به اندیشه‌های دیگران احترام بگذارد؟ ارزشمندی فرهنگ خود را احساس کند؟ یا با دیگران زندگی و ارتباط برقرار کند؟»

تیم‌های تحقیقاتی، بازوی توانای تولید محتوا

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی در ادامه به تجربه جهانی در تولید محتوا برای کودکان اشاره کرد. و گفت: «مراحل کلیدی برای تولید محتوا، قبل از تولید، حین تولید و بعد از تولید

آن‌ها حتی روی کلماتی که به ذهن کودکان باید سپرده شود کار می‌کنند تا کلماتی با تأثیر منفی نباشند. کلماتی باشد که لذت و شادی را ایجاد کند، تفکر انتقادی و خاطره ایجاد کند و نه بیزاری و نفرت. گاهی کتاب‌های مان را به عنوان کارشناس می‌خوانیم. مثلاً اگر کتاب دربارهٔ خوشبختی است، کلماتی که نشان دهندهٔ خوشبختی باشند بسیار کم است. زیبایی را به زشتی تمام ارائه می‌کنند و محبت را که باید چون سرچشمهٔ جوشانی باشد در کتاب نمی‌بینیم.»

دکتر مفیدی در ادامه با اشاره به اینکه حتی پس از تولید محتوا هم کار تمام نشده است، گفت: «مرحلهٔ بعد از تولید محتوا، که در آن قسمت اعظم کار شکل گرفته، لزوماً پایان کار نیست، بلکه شروع جدیدی است. پس از تولید محتوا، آن را به درصدی از کارشناسان و افراد تیم منتخب ارسال می‌کنند تا از زاویهٔ فنی، نگارشی، محتوایی و علمی و تأثیرگذاری، اطلاعات لازم را کسب کنند»

حتی گاه کتاب‌ها به دانشگاه‌ها فرستاده می‌شوند. به‌همین دلیل است که ماندگاری بسیاری از این کتاب‌ها چنان است که روح یک جامعه را شکل می‌دهد. به‌همین دلیل هم برخی جوامع کتاب‌هایی دارند که به آن‌ها می‌بالند.»

پیروی از ریشه‌های آثار ماندگار

در ادامهٔ نشست، دکتر فرخنده مفیدی به دلایل ماندگاری برخی از آثار اشاره کرد که باید سرمشق تولید محتوا قرار بگیرند. وی در این باره گفت: «همهٔ شما با اسامی فردریک فروبل و ماریا مونته‌سوری آشنا هستید. ماندگاری دیدگاه‌های علمی و پژوهشی این دو چیست؟ چه ملاحظاتی داشتند که ما هنوز می‌توانیم از آن‌ها در زمینهٔ تولیدات علمی و آموزشی درس بگیریم؟ فروبل آلمانی، مربی بزرگ و بنیان‌گذار کودکستان است که اصل توجه او به بازی است. به جرئت می‌توان گفت، بعد از فروبل کسی کار جدیدتری دربارهٔ بازی انجام نداده است. وی بازی را هم درمان و هم حل مسئله، هم آموزش، شادی‌آفرین و هم تربیت‌کننده می‌داند. بازی از زاویهٔ دید فروبل موضوعی است که باید در همهٔ مراحل کار با کودک مورد توجه قرار بگیرد. هر نوع تربیتی، اگر بازی را محور قرار دهد، قطعاً پسند کودک و والدین می‌تواند باشد. کتاب فروبل «بازی‌های مادرانه» است که در آن ابتدا هدف بازی مورد توجه قرار گرفته و بعد محتوا با وسواس خاصی برای این گروه سنی تولید شده است. وقتی به این کار در آن روزگار فکر می‌کنید، می‌بینید که فروبل به ما این ایده را می‌دهد که نوشتن برای کودکان نباید به گونه‌ای باشد که هدف را فراموش کنیم. هر جا هم کلام قاصر شود، تصاویر باید به کار برده شوند تا بتوانند ذهن کودک را به‌روراند.»

ویژگی آثار مونته‌سوری موضوع دیگری بود که دکتر مفیدی به آن اشاره کرد. وی گفت: «یکی دیگر از بزرگان ماریا مونته‌سوری است. نگاه او این است که هیچ نوع تولید آموزشی و تربیتی برای کودکان نباید از حواس به دور باشد. در واقع، تربیت حسی نماد واقعی کار مونته‌سوری است. یعنی همهٔ حواس کودک باید شکل داده شوند.

در کتاب کلمات باید چنان گویا باشند که او را به دنیایی ببرند که گرچه الان نمی‌بیند، اما بتواند حس کند. یعنی قدرت مشاهده دهد. بتواند لمس کند، تجربه کند و... مونته‌سوری این ایده را به ما می‌دهد که حواس کودک باید محور اساسی تولیدات آموزشی و تربیتی ما قرار بگیرد. در واقع کلمات و واژگان و ساختار نگارشی و مفاهیم باید به گونه‌ای باشند که طریق حس کردن، شنیدن درست، گفتن درست و تجربه و لمس درست را به کودک بگویند.»

سردبیر فصل‌نامهٔ رشد پیش دبستانی افزود: «این افراد پیشکسوتانی هستند که دنبال کردن فکر و اندیشهٔ آن‌ها ما را به جایی می‌برد

که وقتی دست به قلم می‌بریم، از زاویهٔ نگاه کودک همه‌چیز را ببینیم. واقعیت این است که منابع آموزشی و تربیتی وظیفه دارند ادامه دهندهٔ راهی باشند که تفکر انتقادی را در مخاطب ایجاد کند، دید وسیعی به کودک بدهد، برایش سؤال ایجاد کند و او را به چالش برای کنجکاوی بیشتر وادارد.

اگر بتوانیم چنین نگاهی به تولید محتوا داشته باشیم، به‌طور طبیعی از دید یک ارزیاب بدون تعصب و آگاه، بسیاری از کتاب‌هایمان چیزهایی دارند که ما به آن‌ها توجه نمی‌کنیم.»

کتاب‌کار نباید آزادی مخاطب را سلب کند

مفیدی در بخش دیگری از سخنان خود دربارهٔ کتاب‌های کار کودک و ویژگی‌های آن‌ها مواردی را یادآور شد. او گفت: «مشکل ما با بسیاری از کتاب‌هایی که به شکل تجاری در بازار وجود دارند این است که تکلیف و وظیفه‌ای را برای مخاطب تعیین می‌کنند. ما از این کتاب‌ها فقط می‌توانیم الهام بگیریم. چون واقعیت این است که همگان خلاق نیستند و ما باید برای افرادی که چیزی برای کار با کودک در دست ندارند، نسخه‌هایی داشته باشیم. البته این بدان معنی نیست که برای همهٔ کودکان به‌صورت یکنواخت کار ساز باشد.»

مفیدی افزود: «کتاب‌های کار باید به گونه‌ای باشند که خلاقیت مربیان و کودکان را هم به کار بپردازند. به عبارت بهتر، ایجاد سؤال کنند. راه‌های دیگر کار با کودک را ارائه دهند. این بازی‌ها نقطه‌های راهنما هستند. مثلاً اگر وسیلهٔ آن بازی را که در کتاب ارائه شده است در اختیار نداشتید، می‌توانید برای بازی دیگری از آن الهام بگیرید. این بدان معناست که آدم‌ها باید آزاد باشند. بازی‌های آموزشی ما شکل تکلیفی پیدا کرده‌اند و آزادی را می‌گیرند. در حالی که مخاطب باید در زمان و مکان امکان مانور داشته باشد. من معتقدم، این کتاب‌ها می‌توانند خوب باشند، به شرطی که راه‌های دیگر اندیشیدن را آزاد بگذارند.»

ادامهٔ این نشست به پرسش و پاسخ میان داوران و کارشناسان از جمله خانم لاله ضیایی تصویرگر خردسالان و کودکان اختصاص یافت.

**منابع آموزشی و تربیتی
وظیفه دارند ادامه
دهندهٔ راهی باشند
که تفکر انتقادی را در
مخاطب ایجاد کند، دید
وسییعی به کودک بدهد،
برایش سؤال ایجاد کند
و او را به چالش برای
کنجکاوی بیشتر وادارد**

نقش تکنولوژی آموزشی در مدارس آینده

ورود نرم افزارهای آموزشی استاندارد به کلاس درس، به عنوان رسانه‌ای کمکی برای معلمان یا دانش آموزان، یکی از دغدغه‌های دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی سازمان پژوهش و برنامه ریزی است. ضرورت تعامل با سازندگان این منابع و مواد کمک آموزشی و علاقه‌مندی شرکت‌های سازنده سخت افزارها و نرم افزارهای آموزشی ما را بر آن داشت با حضور مسئولان دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی و تعدادی از ناشران، نویسندگان و تولیدکنندگان مواد و رسانه‌های آموزشی - تربیتی کارگاهی با عنوان استاندارد نرم افزار آموزشی برگزار کنیم. گزارش حاضر خلاصه‌ای از این کارگاه است.

در ابتدای این نشست ابتدا فیلم کوتاهی درخصوص تاریخچه تکنولوژی آموزشی در جهان پخش شد. پس از آن سعید بدیعی، معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، با اشاره به مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش مبنی

بر سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، گفت: «آنچه در این آیین‌نامه مورد بحث ماست، مجموعه‌ای از فعالیت‌های نظام‌مند و سازمان‌یافته است که به هدایت، حمایت و پشتیبانی از ناشران، نویسندگان و تولیدکنندگان در تولید و انتشار و توزیع مواد و رسانه‌های آموزشی - تربیتی مبتنی بر اهداف برنامه درسی و قوانین مصوب آموزش و پرورش، می‌پردازد.»

وی افزود: «براساس معیارهای عمومی و معیارهای اختصاصی ذکر شده در مصوبه ۸۲۸، معیارهای عمومی برای تمام رسانه‌ها ثابت است و می‌تواند فیلم، نرم افزار، وسیله کمک آموزشی، کتاب یا هر چیز دیگر باشد، بنابراین، هر آنچه در بسته آموزشی از آن اسم برده می‌شود، دو بخش دارد که بسته به نوع رسانه تعیین می‌شود: استانداردهای عمومی و استانداردهای اختصاصی.»

بدیعی از جذابیت شکل ظاهری، خلاقیت و نوآوری به عنوان معیارهای عمومی نام برد و گفت: «در تمام رسانه‌های آموزشی مانند نرم افزار، فیلم آموزشی یا کمک آموزشی باید معیارهای عمومی رعایت شوند.»

معاون دفتر تکنولوژی آموزشی افزود: «معیارهای استانداردهای اختصاصی نرم افزارها را سازمان پژوهش و برنامه ریزی با همکاری معاونت‌های دیگر در وزارتخانه‌ها تهیه کرده و در شورای علمی

وی سپس به نرم افزارهای آموزشی تربیتی ویژه دانش آموزان اشاره کرد و افزود: آنچه در جمع‌بندی نرم افزارهای موجود در کشور به آن رسیدیم، این است که در حال حاضر در کشور حدود ۱۰ الی ۱۱ مدل نرم افزار آموزشی تولید می‌شود. برای مثال نرم افزار خودآموز؛ نرم افزارهایی که صفر تا صد موضوعی را آموزش می‌دهند و برای دانش آموزان ضعیف مناسب‌اند، متأسفانه ۹۰ درصد تولیدات بخش خصوصی و بیش از ۵۰ درصد تولیدات خود سازمان پژوهش در سال‌های گذشته نرم افزار خودآموز بوده است. یکی از دلایلی که معلمان در کلاس درس از نرم افزارها استقبال نمی‌کنند این است که بحث خودآموز دارند. این نرم افزارها بیشتر برای دانش آموزانی خوب هستند که از تحصیل بازمانده‌اند یا به هر دلیلی نمی‌توانند در کلاس درس حاضر شوند.

نرم افزارهای مکمل آموزشی که این روزها اسم آن‌ها را نرم افزارهای همراه کتاب گذاشته‌اند نیز نرم افزارهایی هستند که برای پوشش دادن بخشی از کتاب به کار می‌روند که رسانه مکتوب نمی‌تواند آن را خوب پوشش دهد. پس نیازی نیست تمام کتاب خطبه‌خط منتقل شود. دیدگاه تولیدی سازمان پژوهش بیشتر در این راستا، یعنی تولید مکمل آموزشی، است. بدیعی در ادامه از نرم افزارهای فرهنگ و دایرةالمعارف نام برد

در ادامه نشست، حاضران سؤالاتی مطرح کردند و سعید بدیعی به آن‌ها پاسخ داد. در پایان جلسه هم فریبا کیا، معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، با ابراز خرسندی از استقبال خوب کارشناسان و داوران از کارگاه

آموزشی، در بحث سامان‌دهی منابع مکتوب و غیرمکتوب گفت: «پیش از این، بخش غیرمکتوب یعنی نرم‌افزارها و فیلم در قسمت تکنولوژی بررسی می‌شد، ولی با مصوبه ۸۲۸ قرار شد منابع آموزشی و تربیتی، اعم از مکتوب و غیرمکتوب، به‌صورت یک‌جا و با هم دیده شوند و سیاست دفتر تکنولوژی این شد که در حوزه یک معاونت باشند.»

وی افزود: «اولین سؤالی که در این زمینه مطرح می‌شود، این است که داوران مشغول کار چقدر با دفتر تعامل دارند و چقدر از فعالیت‌های دفتر تکنولوژی آگاه‌اند و در فرایند کار داوری از

نظرات تعاملی آن‌ها بهره می‌گیرند. در این گفت‌وگو و تعامل شخصیت‌های حقیقی و حقوقی چقدر سازوکار را می‌شناسند؟ چرا بعضی کارها چندبار رفت و برگشت دارند و بارها دیده شده است که هزینه‌های دریافت شده از تولیدکننده‌ها یک چهارم هزینه واقعی نیست.»

کیا با تأکید بر ضرورت تعامل بین سازمان با شرکت‌های تولیدکننده نرم‌افزار آموزشی خاطرنشان کرد: «این سؤال‌ها که زمان صرف شده برای بررسی نرم‌افزار تولید شده بر چه

اساس و معیاری محاسبه می‌شود و چه منطق تعریف شده‌ای وجود دارد تا همه اتفاق نظر داشته باشند و این اثر با چه استانداردی بررسی می‌شود، همه از ضرورت‌های تشکیل این جلسات هستند. ان‌شاءالله بتوانیم جلسات را به‌صورت مستمر و سالانه برگزار کنیم.» وی با بیان لزوم به‌روز کردن اطلاعات و آمار و آگاهی از تولیدات سایر معلمان یا شرکت‌ها و محصولات گفت: «به‌روز کردن دانسته‌های ما باید با آگاهی از محصولاتی باشد که تولید می‌شوند. لازم است همه محصولات که در سال نشان استاندارد و اعتبارنامه دریافت کرده باشند، در یک روز با حضور خود داوران ارائه شوند. چنین نمایشگاه کارگاه‌ها و نشست‌هایی بسیار کاربردی و پربازده خواهند بود.

کیا در پایان خاطرنشان کرد: «در این دفتر، مصوبه ۸۲۸ به معنای واقعی، شاقول اجرای سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی و اساس کار در سامان‌دهی «داوری» و «ارزیابی» و رکن، نشان و نماد کار داوری است که بخش اعظم آن به صداقت، صراحت، سلامت، تخصص و توانمندی شما بزرگواران وابسته است و ما هم در خود دفتر، در تعامل با شما، در قالب نشست و کارگاه و جنبه‌های مشورتی، ان‌شاءالله بتوانیم به این قسمت از جنبه‌های کار قوت ببخشیم.

و خاطرنشان کرد: «این مدل نرم‌افزارها کمتر تولید می‌شوند و مشخصه اصلی آن‌ها بانک جامعی است از محتوای مرتبط با یک موضوع و مهم‌ترین ویژگی که باید داشته باشند این است که قابل جست‌وجو باشند. یعنی بتوانیم به راحتی به موضوع موردنظر دست پیدا کنیم. نرم‌افزارهای بازی و سرگرمی ویژه دانش‌آموزان نیز از نرم‌افزارهایی هستند که واقعاً تأثیرگذارند، دانش‌آموزان، به‌خصوص در دوره ابتدایی، علاقه‌مندند که از طریق بازی کردن آموزش ببینند و یاد بگیرند. بازی‌های هدفمند مدنظر است.»

وی سپس به نرم‌افزارهای تمرین و تکلیف اشاره کرد و افزود: «امروزه این نرم‌افزارها بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند. البته لوح‌های فشرده هم که مثلاً به‌عنوان تکلیف عید به دانش‌آموز داده می‌شدند، مشکل داشتند، چون پاسخ‌ها را در جلوی پرسش‌ها نمی‌شد نوشت و جای دیگری باید ذخیره می‌کردند. این برای دانش‌آموزان و والدین مشکلاتی در پی داشت که به اعتراض منجر می‌شد. مورد دیگر، نرم‌افزارهای شبیه‌ساز کارگاه هستند که درباره آزمایشاتی که واقعاً خطرناک‌اند و امکان آزمایش آن‌ها برای بچه‌ها وجود ندارد، کمک شایانی محسوب می‌شوند.»

بدیعی از کتاب‌های الکترونیکی هم به‌عنوان یکی دیگر از نرم‌افزارهایی که در مدارس راه یافته است نام برد و گفت: «چندین شرکت به تولید این نرم‌افزارها پرداخته‌اند. این‌ها ابزار خوبی برای معلمان هستند تا در کلاس درس، محتوایی را آموزش و نمایش بدهند و به جای اینکه دانش‌آموزان کتابی را باز کنند، روی صفحه برد هوشمند نمایش آن را ببینند.» اجزای آموزشی موضوع بخش دیگری از صحبت‌های بدیعی بود: «اجزای کوچک آموزشی کمک شایانی به آموزش می‌کنند. در این روش، کل کتاب پیاده‌سازی نمی‌شود و تنها بخش‌های کوچکی از آن پیاده می‌شود. این جزء آموزشی می‌تواند یک انیمیشن کوتاه یا یک کار تعاملی کوچک باشد. حتی ممکن است یک فیلم کوتاه باشد و چندان محدود نیست.»

معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی خاطرنشان کرد: «در بررسی نرم‌افزارها عموماً سه عنصر «بحث فنی، بحث محتوا و بحث طراحی آموزشی» ارزیابی می‌شود. در این استاندارد، عنصر چهارمی به‌نام «طراحی هنری» نیز اضافه شده است که در قسمت طراحی آموزشی بخش فنی به‌صورت ترکیبی دیده می‌شود و در حال حاضر، چون سازمان پژوهش در بحث زیباسازی و استفاده از رسم‌الخط متحد کار می‌کند، بحث طراحی هنری جدا شده است.»

بدیعی در بحث طراحی آموزشی نیز گفت: «مهم‌ترین ضعف ما و شرکت‌ها در این قسمت است. شرکت‌ها شاید به لحاظ فنی و محتوایی خیلی خوب عمل کنند، ولی چیزی که عموماً فراموش می‌شود، این است که شرکت‌ها باید یک طراح آموزشی یا یک تکنولوژیست آموزشی داشته باشند، اما معمولاً خودشان رأسا در این مورد اقدام می‌کنند و این باعث تولید نرم‌افزارهایی می‌شود که لطمات سنگینی به بدنه آموزشی وارد می‌کنند.»

اساس کار در سامان‌دهی داوری و ارزیابی است که بخش اعظم آن به صداقت، صراحت، سلامت، تخصص و توانمندی ارزیابان وابسته است

چالش‌های تصویرگری مذهبی

هم‌زمان با برگزاری نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، کارگاه‌های آموزشی سرای اهل قلم کودک و نوجوان، وابسته به خانه کتاب، نیز با موضوعات متعددی برگزار شدند تا پلی باشند برای ارتباط هرچه بیشتر بین بخش خصوصی و ناشران و تولیدکنندگان کتاب؛ در اینجا گزارش یکی از این کارگاه‌ها با موضوع «بررسی چالش‌های تصویرگری مذهبی» به اجمال بیان می‌شود.

تصویرگری دینی زیرمجموعه هنر دینی است

در ابتدای نشست، کاظم طلایی، تصویرگر و مسئول سرای اهل قلم کودک و نوجوان، درخصوص تصویرگری کتاب‌های علمی گفت: در گذشته، کتاب‌های علمی که در ایران و خاورمیانه تولید می‌شدند، به تصویر اهمیت می‌دادند و متن با کمک تصویرسازی، تشریح می‌شد، یکی از بهترین روش‌های انتقال مفهوم در کتاب‌های علمی استفاده از تصویرسازی علمی است که بین ناشران بزرگ دنیا اهمیت ویژه‌ای دارد و کمک می‌کند بار حجم مطالب کمتر و با یک تصویر و در فرصتی کوتاه مطالب زیادی منتقل شود.

طلایی در توصیف تصویرسازی علمی به‌عنوان علمی میان رشته‌ای افزود: «امروزه ابزار سه بعدی به‌صورت حجمی تصویر را جلوی چشم قرار می‌دهد. شما می‌توانید تصویر را بچرخانید و بهترین زاویه را انتخاب کنید. به این ترتیب، تخصص‌های میان رشته‌ای در کنار نویسنده موجب تولید کتاب‌های علمی دقیق می‌شوند.»

وی اولین قدم در تولید کتاب‌های علمی را ایده عنوان کرد و گفت: «ما باید به نویسنده براساس سابقه او اعتماد داشته باشیم و نقاشی باید به همراه تصویرگر و مدیر هنری بستری را در اختیار نویسنده قرار دهد تا او به بهترین نحو مطالب را منتقل کند. علاوه بر این، تصویرگر علمی باید به موضوعی که کار می‌کند علاقه‌مند باشد و نویسنده و تصویرگر باید با هم در

تعامل باشند تا کار دقیق و علمی انجام شود.»

طلایی تنوع تصویر برای جذابیت کار را مهم دانست و خاطرنشان کرد: «انتخاب فونت، مدخل، لید و پارتنش‌بندی تیتراها بسیار مهم است. کتابی که خوب تولید شود می‌تواند در عرصه بین‌المللی عرضه شود.»

وی سپس سمت و سوی بحث را به طرف تصویرگری مذهبی برگرداند و با اشاره به برخی دشواری‌ها، در پایان گفت: «در حال حاضر نشر طلایی در حال تدوین کتاب فرهنگ‌نامه ادیان درباره چهار دین بزرگ دنیا (اسلام، مسیحیت، زرتشت و یهود) می‌باشد.

در ادامه نشست چالش‌های تصویرگری مذهبی، غلامرضا حیدری ابهری، نویسنده متون دینی در حوزه کودک و نوجوان، به آسیب‌شناسی موضوع اختلاف‌نظر کودکان با کارشناسان در مورد طرح یا رنگ تصاویر کتاب‌های مذهبی پرداخت و گفت: «اولا تصورات ما از بحث دین خیلی کلیشه‌ای و تصویری به مانند یک کالای فرهنگی است؛ انگاره خیلی قدیمی و کهنه تاریخ گذشته است. موضوع دوم زیبایی است. نیاز به زیبایی باید برآورده شود. نکته سوم این است که اطلاعات دینی تصویرگران ضعیف است؛ گاهی دوستان اطلاعات دینی مناسب ندارند. چیزی می‌کشند و چیز دیگری برداشت می‌شود.»

سیدعلی محمد رفیعی، کارشناس و منتقد کتاب، به تفاوت تصویرگری با نقاشی اشاره کرد: تصویرگر به چهار محدوده

متعهد است: ۱. متن تصویر در خدمت متن؛ ۲. مخاطب؛ ۳. اطلاعات عمومی مرتبط با تصویرگری؛ ۴. اطلاعات دینی مرتبط با متن.»

آقای رفیعی خاطرنشان کرد: «تصویرگری دینی زیرمجموعه هنر دینی است و اینکه در تصویرگری دینی چه کار می‌خواهیم بکنیم، برمی‌گردد به اطلاعات دینی، اندیشه دینی، پیام دینی، احساس دینی، تخیل دینی و تغییر دینی. در ضمن باید به روان‌شناسی رشد دقت داشت. تصویرسازی ذبح اسماعیل برای کودک ۳ تا ۵ سال مناسب نیست. بنابراین، تصویرگر باید علاوه بر روان‌شناسی رشد و روان‌شناسی دینی کودک، سبک و تکنیک نیز بدانند.

وی افزود: «اگر برای نوجوان کار می‌کنید، در یک جاهایی نباید تصویرگری کنید، چون قدرت تخیل قوی است و تصویر نوجوان نباید محدود شود، بلکه اطلاعات باید واقعی و جدید باشند. اگر در قصه و متن می‌گویید فرشته مجسم شده است، آن وقت، می‌توان فرشته را کشید.»

سیدعلی محمد رفیعی درباره سن مطرح شدن موضوع فرشته‌ها، گفت: «پرسش کودک در مورد چیزی نشانه رشد است و طرح این موضوع که فرشته بر قلب نازل شده، اصلاً مناسب رشد کودک نیست، بلکه برای نوجوان مناسب است.»

وی در پاسخ به سؤال ضرورت چهره‌نگاری اولیای دین پاسخ داد: «این را متن و هدف متن تعیین می‌کند. گاهی متن درباره اخلاقیات است، مثل بخشش یک گناه در قالب داستان بینوایان و این هم در واقع همان هدف‌های دینی را دارد.»

غلام‌رضا حیدری ابهری در بخش دیگری از سخنان خویش، در پاسخ به ضرورت چهره‌نگاری سیمای پیامبر اکرم(ص) گفت: «نیازی به ترسیم چهره پیامبر نیست. می‌توانیم لبخند بچه‌ای را ترسیم کنیم که در حال نگاه کردن به صورت ایشان است. تا از روی واکنش بچه، حالت چهره حضرت را حدس بزنیم. نویسنده باید اهدافش از متن را بگوید و انتظارش را بنویسد تا براساس آن تصویر طراحی شود.»

پس از آن، میرعظیمی، از اعضای واحد کودک و نوجوان ارشاد درخصوص مجوز کتاب‌ها در مورد نقش فرشته گفت:

«در صورتی که فرشته صورت زیبا داشته باشد و جنسیت آن مشخص نباشد و بال داشته باشد، سخت‌گیری نمی‌شود. در ضمن، تصویرهایی که درباره پیامبران و ائمه اطهار طراحی می‌شوند، باید در شأن آن‌ها باشند. آناتومی معمول بدن را نشان دهند، ولی صورت نورانی باشد و چهره مشخص نباشد.»

رفیعی نیز در این مورد خاطرنشان کرد: «سه ویژگی باید در تصویرگری امامان رعایت شود: واقع‌گرایی، زیبایی و فرزانه‌گی.» در پایان، طلایی گفت: «همه تصویرگران عالم می‌توانند تصویرگری دینی کنند، به شرط اینکه علما و پژوهشگران، تصویرگران و نویسندگان و حتی مخاطبان به اجماع بگویند که تصویرشان موهن نیست!»

سه ویژگی باید در تصویرگری امامان رعایت شود: واقع‌گرایی، زیبایی و فرزانه‌گی

نیازسنجی، لازمه تولید کتاب‌های علمی

نشست نشر کتاب‌های علمی با حضور مجید عمیق، محمود سالک و صالحی طالقانی، از مؤلفان کتاب، در سرای اهل قلم کودک و نوجوان، از دیگر نشست‌های برگزار شده در حاشیه سی‌امین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران بود که در اینجا خلاصه‌ای از نشست مذکور از نظر شما می‌گذرد.

انبوه کتاب‌های مناسب کار داوری را سخت کرده است

در ابتدای این نشست، محمود سالک درباره وضعیت ترجمه و تألیف گفت: «امروزه بازار ما با انباشتگی ترجمه کتاب‌های علمی مواجه است و انگیزه بچه‌ها، به دلیل گسترش شبکه‌های اینترنت، نسبت به خرید کتاب‌های علمی کم شده است. بچه‌ها بیشتر ترجیح می‌دهند از اینترنت برای یافتن مطلب استفاده کنند. برای جست‌وجوی تحقیقات کلاسی هم به سراغ آن می‌روند.»

وی با تأکید بر حمایت از ناشران و مؤلفان آموزشی خاطرنشان کرد: «طی چند سال گذشته، تلاشمان این بود که مؤلفان بسیار اندک در این حوزه را تشویق کنیم ادامه بدهند. از تألیف هم حمایت کردیم. نتیجه این شد که در داوری کتاب‌های علمی در حوزه تألیف، کتاب‌های بسیار خوبی می‌آید و داوری را سخت می‌کند.»

سالک ضمن ابراز خرسندی از توجه ناشران به تولید کتاب‌های مناسب گفت: «خوشبختانه باب تألیف در جامعه ما باز شده است و ناشران توجه بیشتری به تألیف می‌کنند و به نسبت سال‌های گذشته موانع تألیف در ایران خیلی کمتر شده و این باعث خوش حالی است.» وی افزود: «تألیف کتاب‌های علمی یک کار گروهی است و به یک تیم کارشناس نیاز دارد؛ کارشناسانی از رشته‌های مختلف که بتوانند در تعامل با هم کار کنند.»

مجید عمیق، دیگر کارشناس این نشست، در ادامه گفت: «ابتدا باید تعریفی از کتاب‌های داستانی و غیرداستانی ارائه دهیم. یکی از مشکلات ما مشکلات زیرساختی است. ما مسئله تأمین بودجه برای تألیف را داریم، چون بودجه باید باشد تا محقق ما درباره موضوعات تحقیق کند و ما بتوانیم کپی‌رایت مطالب را به بقیه کشورها بفروشیم. ما منابع علمی زیادی در کشور داریم که باید از آن‌ها استفاده کنیم. اشباع بازار از کتاب‌های ترجمه به این دلیل است که وقتی ناشری در کشور

ما کتابی تولید می‌کند، ناشران دیگر پشت‌سر او راه می‌افتند.» امیر صالحی طالقانی، دیگر مؤلف حاضر در نشست، با اشاره به استقبال ناشران از چاپ کتاب‌های ترجمه شده گفت: «دلیل اینکه ما به سمت ترجمه می‌رویم، تنبلی مترجمان و دست‌اندرکاران و کم‌قیمت بودن کتاب خارجی است، چون کتاب را مفت به‌دست می‌آوریم و اسکن و بعد ترجمه و چاپ می‌کنیم. امروزه بچه‌های ما از کتاب‌های تألیفی استقبال می‌کنند. مخاطب هم کیفیت خوب دستش بیاید استقبال می‌کند. ما از نیازهای بچه‌ها تعریفی نداریم. باید نقشه‌ای داشته باشیم که حرف‌های ناگفته را بگوییم.»

آقای طلایی نیز گفت: «باید درباره مسائل جدید کتاب تولید کنیم. مثلاً نانو که می‌شود آن را بارها و بارها گفت، ولی هربار از زاویه و نگاهی جدید. گاهی درباره مسائلی مثل بدن انسان بارها گفته شده، ولی می‌شود با نگاه نو آن‌ها را دوباره بیان کرد. ناشران می‌توانند با زاویه و نگاه جدید کتاب علمی چاپ کنند.»

سالک در پاسخ به این سؤال که پروسه تولید کتاب علمی و نیز مسیر درست چیست، گفت: «نیازسنجی در تولید کتاب بسیار مهم است. تولیدکننده ما باید بداند نیاز واقعی مخاطب چیست. این به حمایت وزارت ارشاد و تشکل‌های حرفه‌ای نشر نیازمند است.»

وی خاطرنشان کرد: «ناشران نوپا مسیر و برنامه لازم دارند. این برنامه در جشنواره‌ها و داوری‌ها بسیار کمک‌کننده خواهد بود؛ طوری که متوجه می‌شویم در چه زمینه‌هایی کار شده و در چه زمینه‌هایی نشده؛ کار نشر باید با عشق و علاقه انجام شود.»

طلایی، در پایان، فرایند تولید کتاب‌های علمی را نیازسنجی، آشنایی با علم، شناخت مخاطب، داشتن پژوهشکده نشر برای کمک به ناشران، داشتن تیم تألیف و داشتن دید وسیع و بین‌المللی عنوان کرد و گفت: «البته نگاه به داخل کشور و توجه به نیاز کودکان و نوجوانان ایرانی در اولویت است.»

هدف آموزشی خلق می‌شود، نه وضع

فریده نورمحمدی

یکی از برنامه‌های نشست سالانه کارشناسان دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، در تنکابن (فروردین ۹۶) سخنرانی دکتر عبدالعظیم کریمی بود. وی در سخنانی، درباره انگیزه‌های بیرونی و درونی، نقش معلم در طراحی آموزشی، خلق هدف‌های تربیتی و نه وضع آن‌ها و اهمیت تقویت تفکر ثانویه در دانش‌آموزان سخن گفت. خلاصه‌ای از مباحث این نشست را می‌خوانید.

انگیزه‌های برخاسته و انگیزه‌های برساخته

دکتر کریمی در ابتدا با بیان اینکه هرچه به افق تعلیم و تربیت نزدیک‌تر می‌شویم، گویی از آن دورتر می‌شویم، گفت: «در تعلیم و تربیت یک پارادایم یا سامانه باورشناختی داریم که به صورت ناخودآگاه ما را سامان می‌دهد. ما ممکن است آگاهانه چیزی را بگوییم، اما در عمل ناآگاهانه اتفاق دیگری بیفتد. آگاهی ما صورت ما و ناآگاهی ما سیرت ماست. این است که فروید می‌گوید، کودک از «فرامن» والدین تبعیت می‌کند نه از «من» والدین. من نقاب و صورت است، فرامن ناخودآگاه ماست. ناخودآگاه پارادایم وجه ناهوشیار باورهای ماست. خودمان به آن آگاه نیستیم و به ما جهت می‌دهند.»

دکتر کریمی با اعلام اینکه بحث اصلی درباره مخروط وارونه نظام آموزشی و ارتباط Education و Learning است گفت: «یک تفاوت بنیادی بین تعلیم و تربیت جاری با تعلیم و تربیت واقعی وجود دارد. ما دانش‌آموزان را تشویق می‌کنیم به درس خواندن، نمره گرفتن، قبول شدن، مدرک گرفتن، کارنامه، آینده، موفقیت و... این‌ها همه انگیزه‌های بیرونی برساخته هستند. دو نوع انگیزه هست: انگیزه‌های برخاسته و انگیزه‌های برساخته. مرگ آموزش و پرورش در ایجاد انگیزه‌های برساخته است. می‌بینید که چگونه سازوکارهای تقویت را تزریق می‌کنیم ولی کمتر نتیجه می‌گیریم! چرا که معلم و دانش‌آموز هر دو منفعل‌اند!»

روش خلاق بدون منش خلاق ایجاد نمی‌شود

دکتر کریمی در ادامه با اشاره به تفاوت برنامه‌ریزی درسی و طراحی آموزشی گفت: «معلم تبدیل شده به ماشین انتقال و دانش‌آموز هم مخزن انفعال. غیر از این است که در امتحان نهایی داده باید با ستانده برابر باشد؟»

وی با اشاره به تفاوت کنش‌پذیر و منفعل بودن با کنش‌ور بودن گفت: «Passive به معنای نشستن نیست و تولید با active بودن فرق دارد. در تولید مصرف کردن انرژی هست و چیزی دیگر در آن نیست. بعضی از ذرات خیلی حرکت دارند، ولی برد ندارند و اکتیو محسوب نمی‌شوند. passive در مقابل active

قرار دارد. passive یعنی کنش‌پذیر و منفعل و active یعنی کنش‌مند و کنش‌ور. ما بعضاً active هستیم، اما از نوع تولیدنی نه از نوع کنشی. معلم هم در اینجا مداخله‌ای ندارد. اسم این را نیز روش آموزش خلاق می‌گذاریم، در صورتی که بدون منش خلاق نمی‌توانیم روش خلاق ایجاد کنیم. صدها روش فعال، بدون منش فعال، در فرایند آموزش خلاق بی‌تأثیر است. باید منش فعال داشت تا بتوان روش فعال خلق کرد.»

وی در ادامه افزود: «بحث ما از passive بودن این است که فرد حرف‌های خیلی خوب می‌شنود، ولی محصول یا همان مرواریدی که به دنبالش هستیم بیرون نمی‌دهد. زنبور انواع گل‌ها را می‌خورد، عسل خلق می‌کند. این همان مرواریدی است که باید حاصل شود. این همان active بودن است. active یک خلق جدید است که حاصل کنجکاوای درونی است.»

گابریل مارسل دنیای جدیدی به روی ما باز می‌کند. او می‌گوید: دو نوع تفکر اولیه و ثانویه داریم. تفکر اولیه این است که دانش‌آموز تفکر را براساس انتظارات تنظیم می‌کند. دکارت می‌گفت می‌اندیشم پس هستم. ولی ما نمی‌اندیشیم، ما را می‌اندیشاند، پس هستیم. ما بچه‌ها را می‌اندیشانیم. ولی در حالت دوم دانش‌آموز می‌اندیشد. شهید مطهری می‌گوید من ستایشگر معلمی هستم که اندیشیدن را به من بیاموزد نه اندیشه‌ها را. گابریل مارسل می‌گوید تفکر اولیه تفکر هدفمند است.»

هدف آموزشی خلق می‌شود، نه وضع

تفاوت خلق هدف با وضع هدف نکته دیگری بود که کریمی به آن اشاره کرد. وی در این باره گفت: «جان دیویی می‌گوید هدف وضع نمی‌شود، خلق می‌شود. هرگاه ما در آموزش و پرورش هدف وضع کنیم، هدف را نابود کرده‌ایم. هدف در تعامل با مربی و متعلم فی‌البداهه در میدان تعلیم و تربیت خلق می‌شود؛ آن هم به صورت نامرئی، نه اینکه به صورت رسمی تدوین و تصویب بشود. آنچه به عنوان هدف رسمی و تعریف شده ارائه می‌کنیم، نمی‌تواند هدف باشد.»

هدف‌های تربیتی به محض وضع شدن حذف می‌شوند. هدف خلق می‌شود نه وضع. پس دانش‌آموزی که مجله‌ای را بی‌هدف می‌خواند، کارش هدفمند است.»

وی با ذکر مثالی گفت: «فرق play و game در هدفمندی و بی‌هدفی آن است. play یعنی بازی بی‌هدف که هدف در خود آن است. game بازی هدفمند است. game سم است و play خلاقیت. وقتی ما آموزش را game می‌کنیم به جای play،

همین می‌شود که می‌بینیم. وقتی در مدارس بیزاری و فرار و افت تحصیلی خود را نشان می‌دهد، زور بازوی نمره و کارنامه و آفرین و هزار آفرین به میدان می‌آیند تا ماشین خاموش و بدون موتور بکسل شود. موتور همان نیروی درونی است. بچه و معلم، هر دو، را بکسل می‌کنیم. معلم را با گروه و ارتقا و پایه و دانش‌آموز را هم با کارنامه و نمره. کافی است این تقویت‌کننده‌ها نباشند. همه چیز خاموش می‌شود.»

کودک، محقق کنجکاو

دکتر کریمی در ادامه به تفاوت آموزش و پرورش و فلکتی و رفلکسی اشاره کرد. در این باره توضیح داد: «ماکسل می‌گوید، هدف اولیه رسمی هدفمند و کاربردی است. این همان آموزش و پرورش رفلکسی و بازتابی است. آموزش و پرورش رفلکسی داریم و آموزش و پرورش فلکتی، تأملی. رفلکس در مقابل رفلکت قرار می‌گیرد. رفلکت و تأمل به قول ابراهیم ادهم که گفت تأمل حج است، یک نکته را بگیر و صدمبار دورش طواف کن. ماکسل می‌گوید، کودک قبل از مدرسه تفکر ثانویه دارد، یعنی یک تفکر بی‌هدف. کودک فرایندمدار محض است، هدف ندارد و تحقیقش کنجکاوی محض است.

نمی‌گوید چیزی را یاد بگیریم برای اینکه جایی به دردمان می‌خورد. دو نوع تحقیق داریم، یکی بیسیک یکی کاربردی. تحقیق بیسیک تحقیق فقط برای کنجکاوی است. کاری به کاربرد و حل مشکلات انبای بشری ندارد. کودک یک محقق بیسیک است؛ عاری از هرگونه غرض و مرض و هدف و محدودیت. حتی تنبیه هم می‌شود به خاطر کنجکاوی‌اش و باز ادامه می‌دهد.

هرگاه ما در آموزش و پرورش هدف وضع کنیم، هدف را نابود کرده‌ایم. هدف در تعامل با مربی و متعلم فی‌البداهه در میدان تعلیم و تربیت خلق می‌شود

موتورش هنوز روشن است. آن وقت می‌آید توی آموزش و پرورش، ما دست به کار می‌شویم.

پس تفکر ثانویه تفکر آزاد خودانگیخته و خودجوش و فعال و خلاق است. ماکسل می‌گوید، کودک با این اشتها وارد جهان می‌شود و بعد از پایان مدرسه و گرفتن دیپلم نیم‌کره چپ مغز او فربه‌تر می‌شود، چرا؟ چون هدفمند می‌شود. ولی خداوند اول ما را متعادل خلق کرده است. جنبه راست مغز همان جنبه خود انگیخته، آزاد، موسیقایی و بدون مرز است.»

دکتر کریمی با بیان اینکه تفکر کودک بی‌مرز است، گفت: «اینجاست که یادگیری (learning) اتفاق می‌افتد. اینجا فعالیت از کودک است. ماکسل می‌گوید، یادگیری واقعی این مسیر را طی می‌کند. حال مجلاتمان، مقالاتمان و نوشته‌هایمان نباید به گونه‌ای باشند که بپرسیم آیا پیام خاصی دارند یا نه؟ خداوند در قرآن وقتی می‌خواهد چیزی را نشان دهد، توجه ما را به چیزهای دور و بر که دمدستی هستند و خیلی ارزشمندند جلب می‌کند. مثلاً می‌گوید به شتر نگاه کن. یا به تین و زیتون قسم می‌خورد. اما ما می‌گوییم باید یک پیام کاملاً جدی در آن باشد.»

وی افزود: «در قصه‌ها و پیام‌ها، آنچه به هنر حذف شود، مهم است؛ حذف برای جذب. به قول داستایوفسکی، ستون سفید سیاه‌ترین ستون است، چون خواننده باید آن را حدس بزند. آنچه در نوشته حذف می‌شود، جذب می‌شود و آنچه در نوشته می‌آید پوک است. اتفاقاً سهم خواننده همین کشف و حدس است. آنچه به هنر حذف می‌شود، جذب می‌شود. اگر در قصه‌هایمان چیزهایی را حذف کنیم، آن وقت دانش‌آموز خلق می‌کند. ولی ما معمولاً می‌گوییم نکند دانش‌آموز طور دیگری بفهمد؟ پس بگذار حسابی به او بفهمانیم! جیمز جویس کتابش را نزد بیست و سه ناشر برد. کسی حاضر نشد چاپش کند، ولی وقتی چاپ شد، در ظرف یک سال بیست و سه بار چاپ شد. پس از آن، ناشری برای صفحات توضیح و تصویر رنگی چاپ کرد. جویس عصبانی شد و گفت تو به من خیانت کردی. تمام چیزهایی که من سال‌ها زحمت کشیدم حذف بکنم در تصویر آورده‌ای! چرا قرآن در پرده است و چرا باید ایمان به غیب داشته باشیم؟ الدین یومنون بالغیب. شما هر چه تصور می‌کنید از غیب، باز آن غیب نیست.»

شروع از نیاز و ختم به مصلحت

دکتر کریمی در ادامه گفت: «مطالعه‌ای روی فیلم‌های دهه‌های سی و چهل قبل از انقلاب داشتیم. در دهه سی، فیلم «لات جوانمرد» اثرش از همه فیلم‌ها روی جوانان و نوجوانان بیشتر بوده است. فیلم بعدی که نقش تأثیرگذاری داشت فیلم «قیصر» بود به کارگردانی مسعود کیمیایی. بعد از اکران این فیلم ده‌ها سال مدل موی جوانان، کت و شلوار، مدل کفش و نظام پوششی آرایشی قیصری شد. این فیلم دو ساعته توانست بر مورفولوژی و سایکولوژی و ادبیات کلامی ما بیست سال سایه بیندازد! حالا ما

بعد چهار هزار، سپس چهارصد خصوصیت و پس از آن چهل و چهار ویژگی و در نهایت به یک ویژگی تبدیل کردند و آن یکی هم «Zest» است که در فرهنگ ژاپنی یک نوع «وجد درونی» و «شوق درون‌زا» است. Zest یعنی شوق دانستن که ریشه‌اش فطری و درونی است.

تفکر با شگفتی آغاز می‌شود. با کنجکاوی که ریشه‌اش فطری و درونی است. حالا ببینید کسی که شوق دارد، امید دارد و خوش‌بین است، از مشکلات نمی‌ترسد. Cultivation هم از ریشه culture به معنای بذر درونی می‌آید؛ چیزی که درون زمین وجود دارد؛ در مقابل Education به معنای انتقال. به قول جبران خلیل جبران «تعلیم و تربیت دانه‌ای است در درون افراد که ما باید پرورش بدهیم» نه اینکه دانه‌ای از بیرون در درون افراد بگذاریم.

سی سال است کار می‌کنیم، اما دو ساعت اثر نگذاشته‌ایم. این‌ها در بستر زمانی خود اتفاق می‌افتند. ویکتور هوگو می‌گوید، هیچ اندیشه‌ای مسلط نمی‌شود، مگر زمانش فرا برسد. آن زمان تختی الگو بود. ما هم باید از جایی شروع کنیم که بچه‌ها دوست دارند و به آنجا برسیم که مصلحتشان است. این همان حدیث است که می‌فرماید از ناحیه نیاز افراد وارد شوید.

دکتر کریمی با اشاره به اینکه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بیست و سه هدف بر شمرده شده است گفت: «در دهه نود ژاپنی‌ها درباره خصوصیات شهروند هزاره سوم مطالعه کردند و به ویژگی‌هایی رسیدند از جمله وطن‌پرستی، نظم، پشتکار، صداقت، مقاومت، اراده، نشاط، شادی و مؤلفه‌هایی از این قبیل که در نهایت چهار هزار خصوصیت شد. سپس این خصوصیات را با مدل‌های پیچیده آماری به چهل هزار خصوصیت،

کتاب‌های چندموضوعی استاندارد

فرصت اندیشیدن و به کار بستن آموخته‌ها را نگیریم

رسانه‌های آموزشی به عنوان ابزارهای تسهیل‌گر، یاری‌رسان معلمان در توسعه یادگیری‌ها، تثبیت و تعمیق آموخته‌های دانش‌آموزان در دست‌یابی به اهداف آموزشی از پیش تعیین شده و از اجزای اصلی آموزش و یادگیری محسوب می‌شوند. کتاب‌های کمک درسی و کمک‌آموزشی هم در بین این ابزارها نقش مهم و عمده‌ای برعهده دارند.

مقدمه: برای دانش‌آموز، معلم و اولیا. توضیح درباره ساختار کتاب، نحوه انجام دادن تمرین‌ها، دسته‌بندی فعالیت‌ها و نکات ضروری دیگر، موضوعی مهم و بسیار قابل توجه است.

فهرست: وجود فهرست و دسته‌بندی موضوعی و محتوایی، راهنمای دانش‌آموزان در استفاده مناسب از محتوای تدوین شده است.

کیفیت کاغذ: مرغوبیت کاغذ به کار رفته در این دسته از کتاب‌ها که لزوماً باید بارها استفاده شوند امری انکارناپذیر است.

حروف (نوع، اندازه): در تنظیم محتوا توجه به گروه سنی و توانایی‌های آنان از موارد اساسی در بهره‌گیری مناسب‌تر از محتوا محسوب می‌شود. برای دانش‌آموزان پایه‌های اول و دوم ابتدایی، به لحاظ ویژگی‌های سنی و دیداری (بینایی) بهتر است فاصله خطوط بیشتر، اندازه حروف بزرگ‌تر و نوع خط هم مناسب با این گروه انتخاب شود و از خطوط مختلف استفاده نشود.

تعداد صفحات: تنظیم محتوا با توجه به گروه سنی، پایه تحصیلی و توان علمی و ذهنی دانش‌آموز از مزایای مهم و مورد توجه آن محسوب می‌شود. تعداد صفحات زیاد در تنظیم محتوا در هر رده سنی حجم را سنگین و غیرقابل استفاده می‌کند. نکته مهم توانایی جسمی دانش‌آموز در حمل و جابه‌جایی هر کتاب و ابزار آموزشی است. تدوین محتوا در حجم زیاد موجب دل‌سردی و بی‌توجهی دانش‌آموز در برخورد اول خواهد بود.

قطع کتاب: معمولاً در تنظیم محتوا از قطع A4 استفاده می‌کنند تا بتوانند تمرین‌های بیشتری ارائه دهند. در این صورت

در سال‌های اخیر، اکثر آموزگاران و والدین دانش‌آموزان، نسبت به بهره‌گیری از این رسانه‌های آموزشی برای تکمیل آموخته‌ها، تمرین، تثبیت و کسب مهارت در انجام فعالیت‌های درسی و آموزشی توجه ویژه‌ای نشان داده‌اند. این موضوع توجه ناشران و مؤلفان را به تولید مجموعه‌هایی با ویژگی‌های متفاوت و در عین حال ارزشمند، به صورت کتاب‌های تک‌جلدی تا مجموعه‌های چندجلدی، و حتی یک‌دوره تحصیلی جلب کرده است. این مجموعه‌ها که در مواردی چندموضوعی هم هستند، در صورتی مفید و مؤثر واقع می‌شوند که ارتباط بین محتوای تولید شده با محتوای کتاب‌های درسی که منبع اصلی آموزش محسوب می‌شوند حفظ شود. به منظور بهره‌مندی بیشتر و بهتر دانش‌آموزان از این مجموعه‌ها، رعایت شاخص‌هایی در تألیف و تولید آن‌ها باید مد نظر قرار گیرد:

ویژگی‌های فیزیکی: شامل طرح روی جلد، انطباق آن با محتوای موردنظر، تناسب با ویژگی‌های سنی، ذهنی، فکری، عاطفی و روانی مخاطبان (اکثر ناشران طرحی ثابت را برای یک‌دوره شش ساله تحصیلی انتخاب می‌کنند). در حالی که هر رده سنی ویژگی‌های خاص خود را دارد و رعایت این موضوع، علاوه بر اینکه احترام به مخاطب محسوب می‌شود، توجه مخاطب را جلب و انگیزه استفاده از کتاب‌های مذکور را نیز بیشتر می‌کند. شایان ذکر است، محتوای دروس در هر پایه، علاوه بر داشتن ارتباط طولی و عرضی در یک دوره تحصیلی، حد و مرز مشخص و متفاوتی از سایر پایه‌ها هم دارد.

محتوا بسیار زیاد و قطع آن هم برای یک پایه تحصیلی، حتی ششم ابتدایی، چندان مناسب و درخور نخواهد بود.

خلاصه درس‌ها را ارائه دهید: ارائه خلاصه درس‌ها، نکات مهم هر بحث و درس یا فصل، در ابتدای کتاب یا هر بخش، از موارد بسیار مهم و ضروری است که بسیار مورد استقبال دانش‌آموزان، اولیای آنان و در مواردی حتی آموزگاران پایه هم قرار می‌گیرد. این موضوع به این دلیل اهمیت دارد که شاید دانش‌آموز موضوع خاصی را به خوبی درک نکرده و نیاموخته باشد. تأکید بیشتر در این موارد، ارزش آموزشی محتوا را افزون می‌کند.

پاسخ کامل سوال‌ها را ندهید: از موارد شایع، ارائه پاسخ‌های سؤالات در انتهای هر فصل یا پایان کتاب است. شاید به این وسیله بخواهیم دانش‌آموز، اولیای مدرسه و حتی والدین را در یافتن پاسخ درست راهنمایی کنیم، ولی به این ترتیب از ارزش و اعتبار مجموعه کاسته و دیگر فرصتی برای اندیشیدن، فکر کردن، کاربرد آموخته‌ها و... باقی نمی‌گذاریم. کتاب‌های خوب چند موضوعی، در عین راهنمایی دانش‌آموزان، فرصتی برای اندیشیدن، تفکر، استدلال و کسب نتایج مناسب و درست از آموخته‌ها فراهم می‌کنند. شاید روش منطقی و معقولانه، تنظیم پاسخ‌ها در مجموعه‌ای جداگانه همراه با کتاب تألیف شده باشد. البته بیشتر پاسخ‌نامه‌هایی مورد اقبال قرار می‌گیرند که با ارائه دلیل و به صورت مستدل و منطقی فقط دانش‌آموز را به سوی یافتن پاسخ راهنمایی کنند، نه آن دسته از کتاب‌ها که صرفاً پاسخ نامه هستند.

باید به سفیدخوانی صفحات، حاشیه کاغذ، فاصله بین خطوط و... هم توجه کافی شود.

تصویر: وجود تصویر در متن و محتوا از نکات مهم و مورد توجه است. استفاده از تصویر در دوره ابتدایی به لحاظ کمک به تصویرسازی ذهنی در دانش‌آموزان است تا اطلاعات بیشتر و بهتری درباره موضوع به او بدهد. به همین دلیل، استفاده از تصاویر مرتبط با موضوع، واضح، روشن و در صورت نیاز رنگی، از بهترین و کامل‌ترین ابزارهای آموزشی محسوب می‌شود.

از موارد مهم، پرهیز از تصاویر بی‌ارتباط به موضوع، فقط برای جلب توجه یا در بسیاری موارد اشغال کردن فضای خالی صفحات است که هم از زیبایی کار می‌کاهد و هم بی‌توجهی‌های بعدی را به دنبال خواهد داشت.

حجم کتاب‌ها را سنگین نکنید: نکته قابل توجه در تولید کتاب‌های چندموضوعی این است که چون چند موضوع درسی در یک مجموعه تنظیم و ارائه می‌شوند، حجم کتاب‌ها بسیار سنگین‌تر از کتاب‌های کار معمولی است و اکثراً موضوعات درسی هم‌وزن و هم‌ارزش در یک مجلد عرضه می‌شوند. برای مثال: درس‌های ریاضیات، علوم تجربی، ادبیات فارسی و در مواردی هم تمام موضوعات درسی یک پایه که شامل ریاضیات، علوم تجربی، ادبیات فارسی، هدیه‌های آسمان، کار و فناوری، تفکر و پژوهش، مطالعات اجتماعی و احتمالاً هنر و کاردستی است که در نهایت حجم این

سامان‌دهی از نگاه ناشران کمک‌آموزشی

این صفحه مجالی برای درج دیدگاه‌های ناشران درباره سامان‌دهی است. آنچه در ادامه می‌خوانید، پاسخ دو تن از مدیران مسئول ناشران کتاب‌های کمک‌آموزشی به پرسش‌های نشریه جوانه درباره سامان‌دهی است.

سؤال‌ها

۱. از نگاه شما، گام بعدی سامان‌دهی برای تکمیل حرکت خود چیست؟
۲. چه راه‌کارهایی برای افزایش مشارکت ناشران و تعامل بیشتر با حوزه سامان‌دهی منابع آموزشی پیشنهاد می‌کنید؟
۳. معاونت سامان‌دهی در کدام‌یک از برنامه‌های زیر موفق‌تر بوده است؟ چرا چنین برداشتی دارید؟
- الف) ایجاد سامانه ارزیابی کتاب‌های آموزشی و تربیتی.
- ب) برگزاری جشنواره‌های کتاب رشد برای ایجاد تحرک و پویایی در ناشران و مؤلفان کتاب‌های آموزشی و تربیتی.
- ج) حضور در نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، به منظور تعامل نزدیک‌تر.
- د) برگزاری کارگاه‌ها و نشست‌های تبیین رویکرد برنامه‌های درسی برای ناشران.
۴. چه پیشنهادهایی برای هرچه بهتر شدن ارتباط وزارت آموزش و پرورش با ناشران دارید؟

جواب‌ها

نادر قدیانی، مدیرمسئول
انتشارات قدیانی

۱. شناخت نیازهای علمی، آموزشی و فرهنگی و تلاش برای تولید این‌گونه کتاب‌ها، همچنین استاندارد کردن محتوای کتاب‌ها می‌تواند گام اصلی برای تکمیل حوزه سامان‌دهی منابع آموزشی باشد.
۲. تبادل نظر میان صاحبان فکر و اندیشه با ناشران در زمینه اصول و معیارهای تولید کتاب، برگزاری نشست‌های تخصصی و ارزش‌گذاری بر کتاب‌های مرجع و پژوهشی.
۳. گزینه ب، زیرا جشنواره‌های کتاب رشد، آثار برتر را شناسایی و به مردم معرفی می‌کنند و با این کار نویسندگان و ناشران را به تولید و تألیف کتاب‌های مناسب و منطبق با معیارهای استاندارد آموزشی تشویق می‌کند. البته ارزیابی کتاب‌ها نیز مؤثر است. با معرفی کتاب‌های مناسب، ناشران و مؤلفان با معیارهای

کتاب‌های استاندارد و پر محتوا آشنا می‌شوند و به سوی تولید کتاب‌های مناسب سوق می‌یابند.

۴. بدون شک حاصل زحمات حوزه سامان‌دهی منابع آموزشی در «سامانه کنترل کیفیت منابع آموزشی و تربیتی» جهت معرفی به مخاطبان قرار می‌گیرد که این اقدام قابل تحسین است. اما متأسفانه برای تبلیغ این سامانه اقدام مناسبی نشده است. به نظر من ساخت تیزر تبلیغاتی و پخش مکرر توسط صداوسیما می‌تواند گام مؤثری در شناساندن این سایت و کتاب‌های مورد تأیید به دانش‌آموزان، والدین و معلمان باشد.

سیدرفیع احمد جواهری
مدیر مسئول انتشارات ابوعطا

۱. با توجه به عملکرد سامان‌دهی و نامی که دارد، حرکت آن را خوب ارزیابی می‌کنم و نقطه ضعفی که به چشم می‌خورد، هماهنگی بین نبود بخش‌های مختلف آن است. یعنی اینکه در خود سازمان قول خرید کتاب بدون ارزیابی در «انتشارات تربیت» و «نمایشگاه یاد یار مهربان» داده شد، اما در عمل چنین اتفاقی نیفتاد و مسئولین هر بخش همان روال گذشته خود را طی کردند. به نظر من گام بعدی بهتر است این حرکت منسجم‌تر و عملیاتی‌تر به شکل کامل اجرا شود، چرا که برای ناشران می‌تواند جذابیت بیشتری داشته باشد.
۲. لازم است ترتیبی اتخاذ شود که معلمان، دانش‌آموزان، استادان و علاقه‌مندان بتوانند در سایت آن سازمان محترم کتاب‌های تأیید شده را ببینند و با آن‌ها آشنا شوند.
۳. می‌توان گفت در تمام زمینه‌ها کار و حرکت رو به رشد بوده، ولی در بند الف کار بهتر انجام شده است دلیلش هم می‌تواند این باشد که کار در این قسمت جدی‌تر گرفته شده و زمان بیشتری برای این کار وجود دارد ولی در بندهای ب، ج و د کار فصلی است و همین باعث استقبال کم افراد شده است.
۴. برای افزایش مشارکت ناشران با هدف اجرایی شدن کار، پیشنهاد می‌کنم حرکتی در قالب مسابقه و اهدای جایزه به افرادی که بیشترین بازدید را داشته باشند و یا راهکارهایی از این دست بتواند جذابیت لازم را ایجاد کند.

کتابخانه‌ای فراتر از دیوارهای مدرسه

پای صحبت افسانه صادقی، مدیر دبیرستان فرزنانگان کرمان

با توجه به اهمیت اطلاع از نقطه‌نظرات همکاران عزیز فرهنگی در اقصانقاط کشور، به‌ویژه مدیران محترم مدارس، به دیدار سرکار خانم افسانه صادقی، مدیر «دبیرستان فرزنانگان» (متوسطه اول) ناحیه یک کرمان رفتیم که با ۲۵ سال سابقه کار، ۲۲ سال مداوم در پست مدیریت مدارس کرمان خدمت کرده است. به رسم میهمان‌نوازی که خصلت مردم دیار کریمان است، ما را به گرمی می‌پذیرد. تعریف جدید و تلاش وی را در توسعه فرهنگ مطالعه دانش‌آموزان از زبان همکارانش در اداره کل آموزش و پرورش استان کرمان شنیده بودم و در همین زمینه به گفت‌وگویی دوستانه با ایشان نشستیم که حاصل آن را در ادامه می‌خوانید.

← خانم صادقی، با توجه به اینکه مطالعه در پیش‌برد اهداف تعلیم و تربیت مؤثر است، چقدر به مطالعه اهمیت می‌دهید و خودتان چقدر مطالعه می‌کنید؟

مطالعه را از خانه شروع کرده‌ام. به اتفاق همسر و دو فرزندم هر روز به مدت یک ساعت مطالعه می‌کنیم. در پایان هفته، آنچه را که خوانده‌ایم، به بحث می‌گذاریم. هدفم نهادینه کردن فرهنگ مطالعه در فرزندانم است. با توجه به اینکه شبکه‌های مجازی متأسفانه موجب شده‌اند که والدین نتوانند مثل سابق با فرزندانشان تعامل داشته باشند، این‌گونه مطالعه و بحث به استحکام بنای خانواده خیلی کمک می‌کند. ما پنجشنبه شب‌ها بحث نقد از رفتار یکدیگر را داریم و این باعث افزایش روحیه انتقادپذیری می‌شود. یک شب مطالعه کتاب داریم، یک شب قرائت نهج‌البلاغه داریم و یک شب تلاوت قرآن.

← آیا مسئولیت مدیریت به شما فرصت مطالعه در مدرسه را هم می‌دهد؟

بله، در آنجا من تمام مجلات رشد «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» را حتماً مطالعه و بعضی نکات را با رنگ فسفری مشخص می‌کنم تا در جلسات شورای دبیران به نقد و

نظر همکاران بگذارم. در طول سال هم تصویر بریده‌هایی از این مجلات را برای اطلاع دانش‌آموزان در تابلو اعلانات می‌زنیم و در پایان هر ماه هم آزمونی از همین بریده مجلات رشد از آن‌ها می‌گیریم و به برگزیدگان جایزه می‌دهیم. لازم به ذکر است، صددرصد دانش‌آموزان ما مشترک مجلات رشد هستند.

← در مورد کتابخانه مدرسه‌تان توضیح بفرمایید که چه تعداد کتاب دارید و عنوان‌های آن‌ها بیشتر در چه موضوعاتی هستند؟

با توجه به اینکه مدرسه امسال وارد پنجمین سال فعالیت خود می‌شود و هنوز نویاست، حدود ۲۰۰۰ جلد کتاب داریم. قصه افتتاح کتابخانه هم این است که در اولین سال تأسیس، یعنی سال ۱۳۹۰، یکی از اولیا به نام آقای هوشمند که عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی کرمان بودند، در جلسه «انجمن اولیا و مربیان مدرسه»، بزرگوارانه چکی به مبلغ ۷۰ میلیون ریال در وجه مدرسه صادر کردند و حتی در چک‌شان عبارت «جهت تجهیز کتابخانه آموزشگاه» را درج کردند. لذا تقریباً می‌توان گفت که تمام امکاناتی که اینجا می‌بینید، از میز و صندلی و قفسه‌های کتاب گرفته تا بحث آزمون آنلاین که یکی

↑ رقیه هاشمی، کتابدار مدرسه

در اولین جلسه شورای دبیران در مهرماه هرسال، یک کتاب به همکاران هدیه می‌دهیم. مثلاً سال گذشته کتاب «روانشناسی رشد» دکتر شریفی و سال قبل از آن کتاب «روش‌های یاددهی - یادگیری» دکتر فضلی‌خانی را هدیه دادیم و در هر جلسه شورای دبیران از یک گروه خواستیم، یک فصل از کتاب را نقد و بررسی کنند و در اردیبهشت از همان کتاب آزمونی برگزار کردیم و به برگزیدگان هدیه دادیم.

← شما گفتید که والدین هم در کتابخانه مجازی شما عضویت دارند. هدفشان از این طرح چیست؟

۷۰ درصد والدین عضوند. من معتقدم علاقه‌مندی والدین به مطالعه تأثیر به‌سزایی در توسعه فرهنگ مطالعه فرزندان دارد. ضمناً اگر والدین به کتابی از کتابخانه هم نیاز داشته باشند، می‌توانند به اسم دانش‌آموز آن را بگیرند و استفاده کنند. سال گذشته کتابی را برای مطالعه به والدین دادیم و پس از یک ماه، از محتوای آن که به بحث نوجوانان و آشنایی با دوره حساس نوجوانی پرداخته بود، آزمونی به مناسبت دهه فجر برگزار کردیم که با استقبال گسترده والدین روبه‌رو شد.

← در بازدید از کلاس‌ها متوجه شدم در همه کلاس‌ها قفسه کتاب هست. در این مورد توضیح بفرمایید.

این‌ها کتابخانه‌های کلاسی ما هستند و برای این کتابخانه‌ها هم عضو می‌گیریم. جالب اینکه اگر دانش‌آموزی کتاب را سر موعد مقرر برنگرداند، جریمه اش خرید یک کتاب برای کتابخانه کلاسی است.

← نظرتان درباره کتاب‌های کمک درسی یا کمک‌آموزشی چیست؟ آیا شما از الان ذهن دانش‌آموزان را که در متوسطه دوم درگیر کنکور می‌شوند، آماده نمی‌کنید که به مطالعه کتاب‌های درسی بیشتر از مطالعه کتاب‌های تست کنکور اهمیت دهند؟

بنای کار ما و محور اصلی کار آموزشی مدرسه یکی بحث

دو سال بعد انجام گرفت، به واسطه همت آن بزرگوار انجام شد. ما هم به پاس خدمات ارزنده ایشان، در روز افتتاح، کتابخانه را به نام فرزندان دوقلوی آقای هوشمند، دانا و دنیا نامیدیم تا سیاسی باشد از کار خیر و خداپسندانه ایشان. غیر از آن دو هزار جلد کتابی که عرض کردم، الان کتابخانه مجازی را هم راه‌اندازی کرده‌ایم که کاملاً برخط است و هر ۳۸۰ دانش‌آموز این مدرسه عضو آن هستند. علاوه بر این، برخی والدین که خودشان دانشجو هستند، یا به دلایلی به مطالعه نیاز دارند، عضو کتابخانه مجازی ما هستند و از امکاناتی که فراهم کرده‌ایم استفاده و قدردانی می‌کنند.

← شما با چه روش‌هایی دانش‌آموزان خودتان را به مطالعه علاقه‌مند می‌کنید؟

یکی از روش‌های ما در بحث مطالعه غیردرسی، توجه به علاقه بچه‌ها در انتخاب موضوعات کتاب‌هاست. لذا از خود بچه‌ها می‌پرسیم که بیشتر چه موضوعاتی را می‌پسندند تا کتاب‌های مناسبی برایشان خریداری کنیم. علاوه بر این، از معلمان مدرسه هم در این مورد نظرخواهی می‌کنیم و اگر به اتفاق، روی خرید کتابی نظر مخالف یا موافق داشته باشند، به آن ترتیب اثر می‌دهیم. در ابتدای هر سال هم فرمی در اختیار همکارانمان می‌گذاریم تا هر کتابی که به تناسب تدریس مورد نیازشان بود، به ما اعلام کنند تا خریداری کنیم. البته در این مورد همکاران ما علاوه بر کتاب‌هایی که معرفی می‌کنند، به کتاب‌های کمک‌آموزشی مورد تأیید سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی هم توجه دارند.

← تجهیز کتابخانه مدرسه چقدر در توسعه فرهنگ مطالعه دانش‌آموزان مؤثر بوده است؟

هم در توسعه فرهنگ مطالعه مؤثر بوده است و هم در تولید محتوای الکترونیکی که با جرئت می‌توانم بگویم، مدرسه ما که در این مورد حرف اول و آخر را در ناحیه می‌زند! علاوه بر این، طرح دیگری به نام «طرح امانی کتاب» داریم که با همکاری سازمان تبلیغات اسلامی استان انجام می‌شود. به این صورت که مادر یکی از دانش‌آموزان که در سازمان تبلیغات حضور دارد، هر هفته با تعدادی از کتاب‌های آن سازمان به مدرسه می‌آید و آن‌ها را تحویل کتابخانه می‌دهد و هفته بعد کتاب‌ها را با تعداد دیگری کتاب عوض می‌کند. از این طرح هم بچه‌ها استقبال خوبی می‌کنند. این مورد تحت‌نظر معاون پرورشی مدرسه و مسئول کتابخانه مدیریت می‌شود.

← آیا معلمان مدرسه را هم به مطالعه علاقه‌مند کرده‌اید؟

بله، اما طبیعتاً مقاومت هم همیشه وجود دارد؛ مخصوصاً با توجه به مشغله زیادی که در این‌گونه مدارس وجود دارد. وقت ما بیشتر صرف طرح سؤال و شرکت در جلسات فوق برنامه‌ای می‌شود که ناگزیریم در مدرسه برگزار کنیم. ولی یکی دیگر از اقدامات ما برای توسعه فرهنگ مطالعه همکاران این است که

پژوهش یا همان کاربردی کردن آموزش یا بحث آموزش در عمق است که اصلی ترین کارماست، و بعد هم تولید محتوای الکترونیکی است. من به جرئت می توانم بگویم، با وجود ۳۸۰ دانش آموز در مدرسه، ما ۷۰۰ محتوای الکترونیکی داریم؛ یعنی به ازای هر دانش آموز حدود دو محتوای الکترونیکی. چنان که در جشنواره محتوای الکترونیکی ۲۴۰ نفر از دانش آموزان ما شرکت کردند. بچه ها و بعضی از همکارانمان در جشنواره رشد هم مرتب شرکت می کنند. سال گذشته یکی از همکاران ما در این جشنواره رتبه برتر کشوری کسب کرد.

اما درخصوص آمادگی بچه ها برای کنکور باید عرض کنم، ما در سال هفتم با والدینی که فرزندانشان وارد این دوره می شوند، خیلی چالش داریم. به طوری که مرتباً از ما می پرسند: چرا برای بچه ها کلاس تست نمی گذارید و چرا پنجشنبه ها با بچه ها تست کار نمی کنید؟ ما سعی کرده ایم این تفکر را در والدینمان از بین ببریم که وظیفه ما در این مدرسه صرفاً برگزاری کلاس های تست زنی است. به جای آن ما کلاس های برنامه نویسی رایانه و دیگر کلاس های مهارت آموزی و کاربردی را برگزار می کنیم.

← **به نظر شما سامان دهی منابع آموزشی تا چه حد توانسته است جلوی ورود کتاب های نامناسب را به مدارس بگیرد و ناشران را متوجه این موضوع کند که به سمت تولید کتاب های مورد تأیید سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی بروند؟**

نمی توانم بگویم که صددرصد موفق بوده، اما بسیار مؤثر بوده است. من خیلی از این کتاب ها را تابستان بررسی می کنم تا از بهترین هایشان برای بچه ها استفاده کنیم. اما متأسفانه والدین هنوز هم دنبال لقمه آماده برای دانش آموز می گردند. مثلاً ترجیح می دهند به جای اینکه فرزندشان را به کلاس های کنکور بفرستند، کتاب های تست کنکور که جواب هم دارند، خریداری کنند.

در صورتی که مطالعه کتاب های درسی اگر با دقت صورت بگیرد، بهترین منبع برای موفقیت در کنکور است.

← **مطمئنأ در جریان تغییر کتاب های درسی هستید. این تغییرات چه تأثیری در کار معلمان و ناشران داشته است؟**

تغییرات کتاب های درسی پیامدهای خیلی خوبی داشته است و دارد: اولاً، معلمان دیگر طرح درس آماده ندارند و مجبورند طرح درس جدید آماده کنند. دیگر اینکه اطلاعات والدین به روز می شود. علاوه بر این، با تغییر ساختار آموزشی، ناشران هم در تولیداتشان تجدیدنظر می کنند و ای کاش بدانند که تهیه لقمه آماده نه به نفع آنهاست و نه به درد دانش آموز و نظام آموزشی می خورد.

← **خانم صادقی با توجه به اینکه پست سازمانی جداگانه برای کتابدار مدرسه پیش بینی نشده است، شما چطور یک نفر را به این کار گمارده اید؟**

درست است. ما سال گذشته کتابدار رسمی داشتیم که خیلی عالی بود. اما متأسفانه پست کتابدار مدرسه حذف شد و ما به یکی از همکارانمان ابلاغ درون سازمانی داریم که هیچ گونه رسمیتی هم ندارد. به هر حال وقتی مدرسه ای کتابخانه ای دارد با این همه عضو، باید کسی را هم داشته باشد که اعضا را سامان دهی کند و کتاب در اختیارشان بگذارد.

← **شما گفتید که کتابخانه مجازی هم دارید. اگر ممکن است در این مورد هم توضیح بفرمایید.**

بله، ما کتاب ها را روی سایت مدرسه بارگذاری می کنیم. در این مورد ترجیح می دهیم همکارم که مسئول این کار است، توضیح دهند.

← **خانم صادقی، در پایان اگر توصیه ای دارید، بفرمایید.** توصیه ام به دانش آموزان و اولیای محترم این است که فرهنگ مطالعه را جدی بگیرند و نگذارند کتاب ها در مدارس خاک بخورند و بی استفاده بمانند. از ناشران آموزشی عزیز هم می خواهم که دغدغه های آموزش و پرورش را به ویژه در بحث کتاب های کمک درسی در نظر بگیرند و در راستای اهداف تعلیم و تربیت کتاب تولید کنند تا همه بتوانیم در پرورش نسلی عزتمند گام برداریم و شاهد درخشش آنها در عرصه های علمی و فرهنگی جهان باشیم.

گپ وگفتی کوتاه با کتابدار مدرسه

← **لطفاً خودتان را معرفی کنید و درباره کتابخانه مجازی توضیح بفرمایید.**

من رقیه هاشمی کتابدار مدرسه هستم. ما سال گذشته نرم افزاری خریداری و نصب کردیم تا دانش آموزان و والدین بتوانند به صورت ۲۴ ساعته با استفاده از اینترنت از کتابخانه مجازی ما استفاده کنند. ابتدا ۱۰ هزار کتاب الکترونیکی خریدیم که تاکنون ۴۰۰۰ عنوان آن را در سایت بارگذاری کرده ایم و هر سال به روز می شود. سقف حجمی هم که می توانیم بارگذاری کنیم، ۱۰ گیگابایت است که البته در پایان هر سال کتاب های کمتر مراجعه شده را حذف و کتاب های جدید را جایگزین می کنیم. خاصیت دیگر این سایت آن است که می توانیم میزان مطالعه دانش آموزان و نوع انتخاب کتاب ها را بررسی کنیم.

← **با توجه به بررسی سایت، بچه ها از کتاب الکترونیکی بیشتر استقبال می کنند یا کتاب کاغذی؟**

با توجه به اینکه بعضی ناشران اجازه بارگذاری کتابشان را نمی دهند، مجبور می شویم از خود کتاب استفاده کنیم. اما در مجموع استفاده از کتاب الکترونیکی برای بچه ها راحت تر است و هر زمان از شبانه روز که بخواهند می توانند کتاب بخوانند.

در ستایش کتاب

محرم بودن را ایفا می‌کند. سپس این مخاطب یا خواننده کتاب است که نقش خود را ایفا می‌کند. یعنی کار تکمیل نشده و ادامه‌اش با خواننده مطالب است (یک چرخه را در نظر بگیرید).

کتاب‌ها چگونه دعوت به خواندن می‌کنند؟

چکیده یک اثر یا کتاب یکی از راه‌های این دعوت است:

۱. چکیده به خواننده در ارزیابی مدرک و ارتباط بالقوه آن با موضوع یا موضوعات مورد نظر او، کمک می‌کند. این مدرک ممکن است یک گزارش، مجله، مقاله، رساله، یا کتاب باشد.
۲. افراد تحصیل کرده و دانش‌پژوه همیشه سعی می‌کنند، اطلاعات خود را به‌روز نگه دارند و با توجه به تعداد زیاد مکتوبات و مقالات منتشر شده، مطالعه همه میسر و ممکن نیست. چکیده‌ها در این خصوص نقش مهمی ایفا می‌کنند.
۳. حجم کم و ساختار منسجم چکیده خواننده را قادر می‌سازد، مطلب را در وقت کمتر و با سرعت جذب بیشتری مطالعه کند.

۴. راحت‌ترین راه انتخاب یک مقاله، موضوع آن است. ولی چون موضوع معمولاً به‌صورت یک عبارت کوتاه نوشته می‌شود، ممکن است مبهم باشد. چکیده در عین کوتاهی، اطلاعات دقیقی را در بر دارد که در انتخاب مؤثر است.

جلد کتاب، چه سخت و چه نرم، در خود ویژگی‌هایی دارد. ویرینی است حاکی از نشان‌ها و آگاهی‌هایی که به خواننده و علاقه‌مندان می‌دهد. کتابی را می‌بینید که در معرفی آن روی جلد می‌نویسد:

در این کتاب می‌خوانید ...

در این کتاب یاد می‌گیرید ...

روش‌های غلبه بر...

و یکی هم می‌نویسد: «این کتاب را یک‌بار بخريد و چندبار بخوانید.»

آیا هر کتابی خواندنی است؟

حال با دیدن جمله‌های بالا گریزی بزنییم به سخنی حکیمانه از تاریخ‌نگار و کاتب زبردست غزنویان، ابوالفضل بیهقی، دبیر. هر چند نقدهایی بر آن هست، اما در زمان خود بسیار نغز بوده است. بیهقی در کتاب کم‌نظیر خود «تاریخ بیهقی» می‌گوید: «غرض من از نوشتن این اخبار آن است تا خوانندگان را از من فایده‌ای حاصل آید و مگر کسی را از این به‌کار آید... و غرض در آوردن حکایات آن باشد تا تاریخ بدان آراسته گردد و دیگر، تا هر کس که خرد دارد و همتی، با آن خرد یار شود و از روزگار

نوشتن و اثر آن یعنی کتاب، چونان موجودی زنده و ساختارمند، توانسته است با انسان‌ها که عنوان دار «اشرف مخلوقات» هستند، ارتباط عمیقی ایجاد کند تا آن‌جا که این برترین مخلوق، گاه چنان خود را در جهان تنها می‌یابد که چاره‌ای غیر از پناه بردن به کتاب ندارد. از این رو صنعت چاپ کتاب توانسته است زندگی انسان را متحول سازد و تاریخ هستی را حفظ نماید.

کتاب از گذشته می‌آید، در حال حس می‌شود و بر آینده سایه می‌افکند. کتاب نیز مانند کره خاک و انسان خاکی، حوادث، خوشی‌ها، تهدیدات و موقعیت‌های خطیری از سر گذرانده است. کتاب در کنار آدم از ازل، مهر و نشان دارد. در کنار بالیدن کتاب و کتاب‌سازی، کتاب‌سوزی هم بوده که آن را به مرز نابودی کشانده، اما ناکارش نساخته و کتاب از زیر خاکستر دوباره حیاتی مضاعف یافته است. این یار مهربان توانسته پایه‌ای مادران، کودکان را به دنیای آرامش و رشد برساند. اما به اعتباری، کتاب هیچ‌گاه آرامش خود را مانند این دوره و حضور در عصر رایانه و نفوذ گستره مبانی «صفر و یک» در چالش ندیده است. آیا خواب کودک ما و کودکی ما مشوش خواهد شد؟

از حدود نزدیک به دو دهه پیش، این خیال که صفحه حقیقی، لذت ناشی از نوشتن و خواندن، و رایحه همراهی با کاغذ جایش را به دنیای مجازی و توهم‌زای دیجیتالی می‌دهد، بسیاری از دوستان کتاب و دلبستگان آن را به نگرانی انداخته است که: «چه بر سر کتاب و کاغذ خواهد آمد؟!»

باید اعتراف کرد، تنها دلشوره کتاب و دوست‌دارانش نابودی جنگل و منبع تولید کاغذ نیست که فراتر از آن، با پایین آمدن شمارگان کتاب و بی‌هنری کتاب‌سازان، دارد کتاب‌سوزی پنهان رخ می‌دهد. صفر و یک دشمن الفبا نیست و نمی‌تواند باشد، بلکه این دو در مرحله‌ای، زمانی می‌خواهند تا یکدیگر را حمایت و تقویت کنند.

کتاب‌های جدید در هیبت صفحات قابل ورق زدن در رسانه‌های نو، مانند رایانه‌های کوچک یا گوشی‌های همراه، خود را نشان می‌دهند و باید اعتراف کرد که قابلیت‌های چندرسانه‌ای و گرافیکی هم به گونه‌ای سحرآمیز کاربر را طلسم می‌کنند و با خود می‌برند.

چرا کتاب می‌نویسیم؟

نویسنده‌ها می‌نویسند چون می‌خواهند حرفی بزنند، نظریه‌ای بدهند یا از شر افکار سیل‌آسایی که گاه مزاحم است، به این طریق خلاصی یابند. کتاب در اینجا نقش همراهی و مرهم و

مساعدت یابد... و هیچ نبشته‌ای نیست که به یک بار خواندن نیرزد» (بیهقی، ۱۳۵۰: ۱۱).

نتیجه: بازی دو سر بُرد

ناشران و نویسندگان نباید نگرانی به خود راه دهند، زیرا نشر دیجیتال به کمک نشر چاپی می‌شتابد. توسعه نشر دیجیتال را می‌توان ادامه روند تغییر و تحول در صنعت چاپ و نشر دنیا دانست. به این معنی که انتشار کتاب به صورت دیجیتال، مانند انواع گوناگون چاپ و نحوه‌های متفاوت عرضه محتوا به مخاطب، یکی از مراحل رشد و توسعه صنعت چاپ است. امروزه، تمامی صنایع به دنبال سرعت یافتن امور به واسطه فناوری‌های جدید و دائم در حال تغییرند. صنعت نشر هم از سایر صنایع متفاوت نیست و تحول می‌یابد.

غالباً گفته می‌شود، مهم‌ترین عاملی که سبب ورود صنعت چاپ به عرصه دیجیتال شد، سرعت ارائه محتوا بود. همان‌طور که با تحول صنعت چاپ در زمان گوتنبرگ، مقیاس نسخه‌های یک کتاب چندین برابر شد، نشر دیجیتال هم فرصتی است که به کمک آن می‌توان، کتابی را با شمارگانی نامحدود و در یک زمان محدود منتشر کرد. به همین دلیل هم ممکن است در آینده، دیجیتال کل بازار را بگیرد و کسی کتاب چاپی را به یاد نیاورد. زیرا این نیاز مخاطبانی است که به دستگاه‌های هوشمند مجهز شده‌اند و می‌خواهند محتوای یک کتاب را در دستگاهی که همراه خود دارند، داشته باشند.

مهم‌ترین اولویت برای توسعه نشر دیجیتال پوشش دادن سطح مخاطب بیشتر بوده است. بحث دیگری که در این حوزه مطرح می‌شود، مسئولیت اجتماعی است. حفاظت از محیط‌زیست، با تکیه بر تولید سبز، مسئولیت و وظیفه اجتماعی ماست. نشر دیجیتال سبب می‌شود که ما به مواد شیمیایی کمتری نیاز داشته باشیم و نیازمان به کاغذ هم به‌طور کلی برطرف شود. بنابراین، از منابع طبیعی کمتر استفاده می‌کنیم و در راه حفظ محیط‌زیست قدم برمی‌داریم. همچنین، در این زمینه مسئله توزیع کتاب هم پیش می‌آید که ناشران سراسر جهان با این مشکل مواجه‌اند؛ مشکلی که از طریق نسخه‌های دیجیتال کتاب به راحتی رفع می‌شود.

اما مضحک است که بپرسیم: آیا کتاب و روزنامه بهتر است یا ناشران و خبرگزاری‌هایی که در دنیای مجازی مشغول فعالیت هستند؟ زیرا هر کدام کارکردهای مخصوصی دارند. باید به علاقه‌مندان کتاب گفت که بسط نشر دیجیتال به معنی حذف کردن، کم‌رنگ کردن و یا نادیده انگاشتن نشر مکتوب نیست، بلکه مکملی برای نشر مکتوب محسوب می‌شود. نشر دیجیتال، به‌زعم بسیاری از کارشناسان، نقطه قوتی برای نشر مکتوب به‌شمار می‌رود، زیرا خدماتی ارائه می‌کند که به نوعی می‌توان آن‌ها را ضمیمه‌های نشر مکتوب دانست..

منبع

تاریخ بیهقی (۱۳۵۰). خواجه ابوالفضل محمدبن حسین بیهقی دبیر. تصحیح دکتر علی‌اکبر فیاض. دانشگاه. مشهد.

راهنمای تدوین و انتشار کتاب‌های عربی

معرفی اجمالی سند راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی عربی

منابع آموزشی تکمیلی بخشی مهم از منابع آموزشی و تربیتی به شمار می‌آیند که با توجه به تفاوت‌های فردی فراگیران می‌توانند با فراهم آوردن موقعیت‌های جدید یادگیری به تعمیق، تثبیت و توسعه یادگیری، افزایش سواد علمی و ارتقای شایستگی‌های آنان باری رسانند و نقشی مؤثر در ارتقای کیفیت یاددهی-یادگیری ایفا نمایند. تحقق این امر منوط به همسویی محتوای منابع غیردرسی تولید شده با اهداف حوزه‌های تربیت و یادگیری و برنامه درسی ملی است. سند راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی عربی، در همین راستا و بر اساس بند ب ماده ۴ آیین‌نامه مذکور، تدوین شده است.

«از آنجا که زبان قرآن و علوم و معارف اسلامی عربی است و ادبیات فارسی کاملاً با آن آمیخته است، این زبان باید پس از دوره ابتدایی تا پایان دوره متوسطه در همه کلاس‌ها و در همه رشته‌ها تدریس شود.» - اصل ۱۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

در مقدمه سند راهنمای زبان عربی، به جایگاه کلیدی و خاص زبان عربی در زبان و ادبیات فارسی اشاره شده است. زبان عربی کلید فهم قرآن و حدیث است. زبان و ادبیات فارسی با این زبان کاملاً درآمیخته است و کتاب‌های بزرگان ادب فارسی سرشار از واژگان و ترکیبات عربی است. آموزش زبان عربی در ایران، پس از ورود اسلام به ایران، آغاز شد و بسیار بهتر از دیگر کشورهای مسلمان پیش رفت. ایرانیان پرچمدار تعلیم زبان عربی بودند و طرفه آن که نخستین و شاید بهترین کتاب‌های آموزش عربی به دست این مردم نوشته شد. در دوره معاصر، آموزش زبان عربی از دارالفنون آغاز شد و تدریس آن پیش از پیروزی انقلاب اسلامی نیز در مدارس کشور جریان داشت. در آن سال‌ها، آموزش عربی بیشتر بر پایه تدریس نکات دستوری استوار بود و خواندن متن‌های ادبی و دینی سهم اندکی از آموزش را دربرمی‌گرفت. پس از انقلاب با آن‌که آموزش این زبان بر اساس اصل شانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، به صورت الزام درآمد، کوشش مهمی در طراحی کتاب‌ها صورت نگرفت و همان کتاب‌ها با مختصری تغییر در سال‌های نخستین انقلاب اسلامی تدریس شد.

ضرورت و اهمیت برنامه درسی عربی

در این مقدمه نکاتی را در ضرورت و اهمیت درس عربی برشمرده است. مطابق این سند، آموزش زبان عربی اهمیت دارد زیرا: زبان عربی کلید فهم قرآن و معارف اسلامی است؛ زبان نخست جهان اسلام و مایه پیوند و هم‌دلی میان مسلمانان جهان است؛ از زبان‌های رسمی سازمان ملل متحد و زبان رسمی بیش از بیست کشور مسلمان است؛ در بسیاری از دانشگاه‌های جهان دارای کرسی است و حتی برای یادگیری درست زبان و ادبیات فارسی آشنایی با آن لازم است. زیرا بسیاری از واژگان و اصطلاحات رایج در فارسی ریشه عربی داشته و درصد بالایی از اصطلاحات ریاضیات، فلسفه و دیگر دانش‌ها ریشه‌های عربی دارند یا شکل عربی شده کلمات فارسی‌اند. در این بخش

همچنین کوشیده شده است نسبت اهداف برنامه دوره متوسطه با اهداف برنامه درسی و تطابق آن با سند تحول بنیادین، برنامه درسی ملی و قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه نشان داده شود.

رویکرد برنامه درسی

مطابق سند مذکور، برنامه کلان آموزش زبان عربی، توجه به فهم عبارت و متن و دریافت معانی و مفاهیم موجود در آن است. رویکرد پرورش مهارت‌های زبانی به‌منظور فهم عبارات و متون اسلامی، باید در تمامی اهداف، اصول و اجزای برنامه درسی مدنظر قرار گیرد. در این رویکرد، درک مطلب، کاربرد واژگان و جمله‌سازی و آشنایی با واژگان پرکاربرد اهمیت بیش‌تری یافته‌اند و قاعده‌محوری جای خود را به متن‌محوری سپرده است. به این منظور از حجم قواعد کاسته و از قواعدی که نادیده گرفتن آن‌ها، آسیبی به رویکرد فهم متن وارد نمی‌سازد چشم‌پوشی می‌شود. برنامه درسی زبان عربی انتظار دارد دانش‌آموزان بتوانند در پایان سه‌سال نخست به فهم عبارات کوتاه و ساده به‌کار رفته در متون دینی و ادبی و در پایان سه‌سال دوم به فهم ساختارها و متونی با گستردگی بیشتر نسبت به دوره اول دست یابند. با توجه به رویکرد فهم عبارت در سه‌سال اول متوسطه و فهم متن در متوسطه دوم، مهارت سخن گفتن در حد نیاز و در حد جمله‌های ساده و پرکاربرد حاصل می‌شود و در این میان به این مهارت نیز توجه لازم می‌گردد.

اصول کلی حاکم بر برنامه درسی زبان عربی

با توجه به رویکرد برنامه درسی عربی، روح حاکم بر برنامه، فهم عبارات و متون و توانایی به‌کارگیری در حد نیاز و ساده این زبان به‌عنوان یک زبان بین‌المللی و زبان نخست جهان اسلام می‌باشد. از این‌رو برای برآورده کردن این رویکرد باید اصول و معیارهایی مشخص، مد نظر برنامه‌ریزان درسی و تولیدکنندگان محتوا، دبیران و دیگر عوامل مؤثر در فرایند آموزش قرار گیرد. این اصول عبارتند از:

۱. اجزای برنامه با اصل توجه به ارزش‌ها و آموزه‌های اسلامی سازگاری دارد. هر متنی که به تحقق ارزش‌های آیینی کمک

کند و در راستای اهداف برنامه باشد، شالوده محتوای کتب درسی عربی را تشکیل می‌دهد.

۲. محتوا با توجه به نیازها، علایق و توانایی دانش‌آموزان و با توجه به اهداف عمومی دوره تحصیلی و موضوعات اخلاقی و تربیتی تولید می‌شود.

۳. سه درس دینی، قرآن و عربی در عین ارتباطی که با هم دارند، به‌عنوان سه درس مستقل شناخته می‌شوند؛ اما در فرایند تولید و اجرای برنامه، به ارتباط افقی و عمودی آن‌ها توجه ویژه صورت می‌گیرد. استقلال درس عربی از دروس دینی و قرآن علاوه بر قانون اساسی، در سند تحول بنیادین نیز آمده است.

۴. در آموزش زبان، به قواعد صرفی، نحوی و بلاغی پرکاربرد در راستای فهم عبارت و متون بسنده می‌شود.

۵. در رشته‌های غیرانسانی و معارف اسلامی آموزش، نحوه ساختن و بهره‌گیری از ساختارهای صرفی و نحوی در صورتی موضوعیت دارد که به فهم عبارت و متن کمک کند؛ ولی در رشته علوم و معارف اسلامی و ادبیات و علوم انسانی این ساختارها آموزش داده می‌شود.

۶. برنامه درسی زبان عربی می‌تواند با استناد به نتایج پژوهش‌های معتبر تا ده درصد اصلاح شود.

۷. در هر پایه آموخته‌های پیشین در زمینه واژگان و قواعد تقویت می‌گردد.

اصول حاکم بر برنامه در بخش‌های گوناگون کتاب درسی

واژگان: در دوره سه‌ساله نخست تقریباً ۸۳۰ واژه پرکاربرد آموزش داده می‌شود. در دوره سه‌ساله دوم متوسطه در هر پایه حداقل ۳۰۰ واژه آموزش داده می‌شود (در رشته معارف در هر پایه تقریباً ۶۰۰ واژه آموزش داده می‌شود). واژگانی که در فارسی کاربرد فراوان دارند یا در قواعد به آن‌ها اشاره می‌شود؛ بخشی از قواعد هستند و واژه جدید قلمداد نمی‌شوند.

ساختار جمله‌ها: ضمن آن‌که ساختار جمله با متناسب با توانایی دانش‌آموزان در ترجمه آن است، آموزشی بودن ساختار جمله بر رعایت نکات ادبی و بلاغی اولویت دارد.

موضوعات متن و عبارت‌ها: متون و عبارات به‌کارگرفته شده از تنوع موضوعی برخوردار و حاوی مفاهیم ارزشی، اخلاقی و علمی باشند و در حد امکان، شواهدی دال بر موضوع درس در آن‌ها وجود داشته باشد؛ ضمن این‌که باید از تصنعی شدن متون پیش‌گیری کرد.

تمرین‌ها: بر تمرین‌های کاربردی که منجر به یادگیری زبان شود، تأکید شود و حتی‌الامکان تنوع کافی در شکل، عنوان و مضمون تمرین‌ها لحاظ شود.

قواعد: شرح قواعد به‌صورت کوتاه، مختصر و مفید ارائه شود. (زیرا آموزش قواعد فی‌نفسه هدف آموزشی نیست؛ بلکه وسیله‌ای در خدمت درک مطلب است).

آموزش ترجمه: در این گروه بخشی به‌نام کارگاه ترجمه در نظر گرفته و نکات اساسی فن ترجمه در آن ارائه شود.

آرایه‌های ادبی: در دوره دوم متوسطه، آرایه‌های ادبی مشترک در دو زبان فارسی و عربی طرح شود.

فعالیت‌های فوق برنامه: تدوین کتاب‌هایی به زبان عربی با موضوعاتی مانند «داستان‌های کوتاه» و «آپا می‌دانید که» برای تقویت وضعیت آموزش عربی؛ تهیه نرم‌افزارهای آموزشی و توانمندسازی سایت‌ها و وبلاگ‌های آموزشی از فعالیت‌های فوق برنامه‌ای است که ناشران و تولید کنندگان منابع آموزشی می‌توانند در آن هنرنمایی کنند.

وسعت و توالی مفاهیم

یکی دیگر از محورهای مهم و مفصل مورد توجه در سند مذکور، مبحث وسعت و توالی مفاهیم هر پایه است. در این بخش از سند، مفاهیم مورد توجه در هر یک از بخش‌های واژگان، ترجمه (و قواعد)، متون و مکالمه به تفکیک پایه آورده شده است. با توجه به آن‌که هرگونه تلخیصی در این زمینه موجب نقص در معرفی می‌شود، برای آگاهی کامل از این بخش، باید به سند اصلی مراجعه کرد. با این وصف خواندن نکات کلی راجع به بخش‌های متون و مکالمه، خالی از لطف نیست.

متون کتاب‌های عربی کاربردی، سودمند، مطابق علاقه دانش‌آموز، به‌روز، شاد و امیدبخش است. در گزینش متون به شرایط سنی دانش‌آموز توجه می‌گردد. دانش‌آموز دوره متوسطه اول فردی شاداب، هیجانی، خیال‌پرداز و بلندپرواز است که در پی پیشرفت و در جست‌وجوی کمالات و موفقیت است و علاقه‌مند به متون علمی و کسب اطلاعات به‌روز و جالب است. در بخش مکالمه، دانش‌آموز باید قادر باشد در سه سال نخست، در حد رفع نیاز، توانایی سخن گفتن و فهم زبان را حاصل کند. در سه سال دوم این مهارت بیشتر خواهد شد و فرد افزون بر رفع نیازهای اولیه باید از این توانایی برخوردار شود که مباحثاتی در زمینه اثبات و یا ردّ یک مطلب انجام دهد.

از آنجا که درس عربی در دو رشته ادبیات و علوم انسانی و علوم و معارف اسلامی اختصاصی است، آموزش در این رشته‌ها پیشرفته‌تر خواهد بود و باید دانش‌آموز همان‌گونه که در بخش علمی آموزشی اهداف دوره متوسطه اول مصوب شورای عالی آمده است (بند ۵ و ۷)، بتواند از رسانه‌های ارتباطی برای کسب اطلاعات استفاده کند.

در برنامه درسی عربی نقش صرف مهم‌تر از نحو است. به این دلیل که برای یک دانش‌آموز ایرانی صرف بیشتر از نحو اهمیت دارد. این نکته در مورد یک دانش‌آموز عرب برعکس است و برای او نحو مهم‌تر است.

پارهای از مباحث صرفی و نحوی که در فهم زبان کمتر نقش دارند و بیشتر رنگ و بوی قاعده دارند، در سه ساله دوم متوسطه در عربی عمومی تدریس نمی‌شود؛ مانند: بحث انواع بناء، غیر منصرف، معتلات و مهموز و مضاعف، مستثنی و تمییز.

بسیاری از مباحث صرف و نحو در کارگاه ترجمه و با نگاه فهم عبارت و نه با نگاه قاعده‌محوری می‌آید.

الف. اصول یاددهی - یادگیری

اصول یاددهی - یادگیری براساس رویکرد، اهداف و اصول برنامه تعیین می‌شود؛ اما با عنایت به آنچه در برنامه درسی زبان عربی مدنظر قرار گرفته است اصول یاددهی - یادگیری به‌گونه‌ای سامان داده می‌شود که:

۱. آموزش به‌صورت فعال و با مشارکت گروهی دانش‌آموزان اجرا شود.

۲. چگونه آموختن و چگونه اندیشیدن و چگونگی پرداختن به حل مسئله، به دانش‌آموز آموزش داده شود.

۳. معلم برای اطمینان یافتن نسبت به اعتبار فرایند یاددهی - یادگیری، علاوه بر ارزشیابی دانش‌آموزان نسبت به ارزشیابی از فعالیت‌های خویش مبادرت کند.

۴. آموزش زبان عربی با هدف پرورش مهارت‌های زبانی صورت می‌گیرد. در این میان نقش ترجمه و فهم عبارات و متون برجسته می‌گردد. در سه سال نخست به‌ویژه در پایه اول متوسطه اول، هدف آن است که دانش‌آموز درست بخواند و معنای فارسی عبارات عربی را بفهمد. باید به یاد داشت هرچا سخن از قواعد آمده است، قاعده محض مورد نظر نیست؛ بلکه هدف آن است که با مطالعه آن نکته، فهم زبان حاصل گردد.

۵. در شیوه‌های نوین آموزش عربی به مهارت خواندن و شنیدار بیشتر توجه می‌شود.

۶. سنجش مهارت‌های زبانی بر این مبنا صورت می‌گیرد: روان‌خوانی، ترجمه عبارات از عربی به فارسی و یادگیری عبارات و مصطلحات پربسامد و مهم زبان عربی برای تقویت مهارت سخن گفتن (به صورت پرسش و پاسخ میان دبیر و دانش‌آموز یا در میان دانش‌آموزان). در مورد مهارت نوشتن از آنجاکه الفبای فارسی و عربی تقریباً یکی است، ارجاع به وجوه تمایز و اختلافات املائی کفایت می‌کند.

ب. شیوه‌ها و فعالیت‌های مناسب یاددهی - یادگیری:

شیوه‌های مناسب یاددهی - یادگیری با توجه به اهداف و رویکردهای برنامه انتخاب و به‌کار گرفته می‌شود. در این برنامه تنها به اصول کلی شیوه‌های یاددهی - یادگیری اشاره و برای آشنایی با روش‌ها و الگوهای تدریس به منابع تخصصی، مانند کتاب راهنمای معلم ارجاع داده شده است. این شیوه‌ها در بخش‌های مختلف چنین برشمرده شده‌اند:

قرائت: در درس عربی روخوانی جایگاه خاصی دارد. از این‌رو معلم باید از توانایی درست‌خوانی و روان‌خوانی برخوردار باشد تا بتواند متناسب با رویکرد اهداف و اصول برنامه، آموزش دهد.

ترجمه: با توجه به اهمیت ترجمه در اهداف آموزش زبان عربی، لازم است از الگوها و روش‌های مؤثر برای آموزش ترجمه بهره گرفته شود. گاهی استفاده از زبان فارسی در تفهیم مطالب کارساز است. مانند تطبیق انواع فعل در فارسی

ویژگی‌ها و سنجه‌های «اختصاصی» ارزیابی از کتاب‌های کار و تمرین زبان عربی

ردیف	معیارها و سنجه‌ها	حداکثر امتیاز
وجود پیوند آشکار بین محتوا و برنامه درسی (نبود تضاد بین متن و اهداف)		
۱	بین محتوای کتاب با برنامه درسی عربی هماهنگی وجود دارد.	۶
۲	موجب تقویت و اشاعه برنامه درسی عربی است.	۵
توجه به توسعه شایستگی‌های پایه مخاطبان از منظر تفکر و تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق		
۳	به فعالیت‌های مختلف فکری در چارچوب مهارت‌های چهارگانه زبانی برای درگیر کردن حواس فراگیر توجه نموده است	۲
۴	در محتوای استفاده شده به باورهای دینی و فرهنگی به منظور تقویت ایمان و اخلاق توجه شده است.	۲
برخورداری محتوا از صحت و اعتبار علمی		
۵	متون و عبارات کتاب از نظر صرف و نحو و کاربرد واژگان صحیح و معتبر است.	۲
متناسب بودن سازمان‌دهی محتوای کتاب با میزان درک و فهم مخاطب		
۶	به پیش‌دانسته‌های مخاطب توجه شده است.	۲
۷	سازمان‌دهی محتوای کتاب با رشد عقلانی مخاطب سازگاری دارد.	۲
توجه به تفاوت سبک‌های یادگیری مخاطبان در فرایند یادگیری		
۸	از انواع سبک‌های یادگیری، در ارائه محتوا استفاده شده است.	۲
۹	کتاب در زمینه آموزش و انتقال اطلاعات، نگارشی ساده و به دور از پیچیدگی دارد.	۲
ایجاد فرصت تعامل با مخاطب		
۱۰	به برانگیختن حس کنجکاوی و ایجاد پرسش کمک می‌کند.	۲
۱۱	بخش‌های کمکی تعاملی مانند لوح فشرده، وب‌گاه پشتیبان، شبکه موبایلی و موارد همانند دارد.	۲
تناسب ساختار فیزیکی کتاب (اعم از قطع، اندازه، تعداد صفحات و اندازه قلم) با سن مخاطب و کیفیت چاپ آن		
۱۲	طرح رو و پشت جلد و عنوان کتاب جذاب و پرمعناست.	۲
۱۳	قطع و حجم کتاب متناسب با مخاطب است.	۲
۱۴	نوع قلم، اندازه و صفحه‌آرایی، به گونه‌ای است که موجب جذابیت، انگیزه و ایجاد نظم فکری می‌گردد.	۲
برخورداری نثر از زبان فارسی معیار و دارای لحن مشفقانه		
۱۵	محتوا برای تفهیم مطالب گویا، خلاصه و جذاب است.	۲
۱۶	رسم‌الخط مصوب آموزش و پرورش رعایت شده است	۱
۱۷	واژگان مناسب به کار گرفته شده و معادل مصوب واژه‌های بیگانه نیز آورده شده است.	۱
استفاده از شکل و تصویر مورد نیاز برای انتقال مفاهیم، پیام‌ها و پرورش مهارت‌ها		
۱۸	شکل‌ها و تصاویر گویا، زیبایی و کیفیت مناسب دارند.	۲
۱۹	در تصاویر تعادل جنسیتی رعایت شده است.	۱
۲۰	در تصاویر به مسائل فرهنگی توجه شایسته و بایسته شده است.	۲
۲۱	تصاویر و شکل‌ها به انتقال سریع‌تر و مؤثرتر مفاهیم کمک می‌کنند.	۱
تناسب محتوا با نیازهای فردی، اجتماعی و فنی و حرفه‌ای مخاطب		
۲۲	در زندگی حال و آینده مخاطب کاربرد دارد.	۴
۲۳	به فهم متون دینی و ادبی کمک می‌کند.	۲

و عربی. بخش فنّ ترجمه به منظور آموزش مفاهیم بنیادین فنون ترجمه، در کتب درسی می‌آید.

قواعد: کاربردی بودن قواعد به عنوان اصلی اساسی باید مورد توجه جدی برنامه‌ریزان، نویسندگان و معلمان قرار گیرد. در بخش تدریس، توجه به کاربرد قواعد در جمله و یافتن شواهد از متن، مورد تأکید است. در این زمینه ضرورت دارد از تأکید بر حفظ قواعد، پرهیز گردد. اتخاذ الگوی دانش‌آموزمحور، تأکید بر روش‌های اکتشافی و پرسش و پاسخ در این بخش در یادگیری مؤثر است. توجه به آموخته‌های پیشین دانش‌آموزان، پیوند دادن قواعد زبان عربی به دستور زبان فارسی یا انگلیسی و استشهاد به مثال‌های قرآنی و روایی در این حیطه، توصیه می‌شود. بخشی از مباحث دستوری تأثیر چندانی در دریافت معنی ندارند. از آنجا که رویکرد کتاب‌های جدید عربی بر پایه مهارت‌های چهارگانه زبانی و متن‌محور است، قواعد باید خدمت‌گزار فهم عبارات و متون باشند و فی نفسه هدف نیستند.

تمرینات: پاسخ دادن به تمرینات هر درس نشانگر میزان موفقیت معلم و دانش‌آموز در فرایند یاددهی-یادگیری است. لذا اتخاذ روش‌های فعال و مشارکتی در انجام تمرینات امری گریزناپذیر است. معلم در این بخش نقش مصحح را ایفا می‌نماید.

ارزشیابی (مبانی، روش‌ها و ابزارها)

ارزشیابی و اصول حاکم بر آن

ارزشیابی یکی از ارکان برنامه درسی و بخشی مهم از فرایند آموزش است. طبعاً در کتاب‌های آموزشی نیز این بخش باید به دقت طراحی شود. اساساً در کتاب‌های آموزشی غیردرسی که معمولاً منبعی خودآموز محسوب می‌شوند، پرسش‌ها و فعالیت‌های اصولی و مناسب بهترین آینه برای بازتاب آموخته‌های مخاطبان و از طریق ارزشیابی است که او می‌تواند تصویر دقیقی از آموخته‌هایش ترسیم کند. در کتاب‌های ویژه معلمان نیز می‌توان با طراحی ارزشیابی مناسب به او در کسب موفقیت یاری رساند. یک ارزشیابی اصولی (که برخی مستقیم و برخی غیرمستقیم به کتاب آموزشی مربوط می‌شوند) باید واجد مشخصات زیر باشد:

ارزشیابی در خدمت آموزش باشد؛
سطوح مختلف یادگیری در آن مدّ نظر قرار گیرد؛
از تأکید محض بر حفظیات پرهیز شود؛
به انواع ارزشیابی تشخیصی، مستمر و پایانی به اندازه لازم توجه شود؛

ارزشیابی مستمر به عنوان اصل اساسی در فرایند یاددهی-یادگیری باشد؛

ارزشیابی مستمر همچنان در کارنامه دانش‌آموزان جایگاه داشته باشد؛

رعایت حقوق مالکیت و آفرینش فکری در تهیه محتوای کتاب	
۲۴	با ذکر منابع و مأخذ، حقوق کتاب درسی و دیگر کتاب‌ها رعایت شده است.
۲۵	شناسنامه کتاب و فهرست موضوعی بر اساس طبقه‌بندی فیپا ارائه شده است.
فراهم آوردن فرصت شکوفایی فطرت و استعدادهای دانش‌آموزان	
۲۶	برای شکوفایی توانمندی‌ها و استعدادهای دانش‌آموزان فرصت مناسب را فراهم کرده است.
۲۷	توانایی شکوفا ساختن سرشت زبان‌آموزی مخاطب را دارد.
ایجاد فرصت برای به کار بستن یافته‌های علوم گوناگون در زندگی فردی و اجتماعی دانش‌آموز	
۲۸	متون و عبارات در تقویت دانش و مهارت زبانی مخاطب مؤثر است.
۲۹	محتوای کتاب در زندگی دانش‌آموز کاربرد دارد.
عمق‌بخشی به درک دانش‌آموزان در ارتباط با مطالب کتاب درسی و برنامه درسی	
۳۰	محتوا موجب تثبیت آموخته‌ها شده است.
۳۱	درک دانش‌آموزان را در ارتباط با کتاب و برنامه درسی عربی تعمیق بخشیده است.
پرورش مهارت‌های لازم و مرتبط با کتاب‌های درسی	
۳۲	مهارت ترجمه از عربی به فارسی را تقویت کرده است.
۳۳	مهارت مکالمه را تقویت کرده است.
۳۴	در واژه‌شناسی و کاربرد واژگان موجب تثبیت و تعمیق آموخته‌هاست.
۳۵	توانایی درک مطلب را افزایش داده است.
۳۶	قواعد را در خدمت فهم متن قرار داده است.
فراهم آوردن زمینه تثبیت استحکام و استمرار فرایند یادگیری دانش‌آموزان	
۳۷	تمرین بخش واژگان، فرایند یادگیری را استمرار داده است.
۳۸	تمرینات بخش قواعد مطابق اهداف کتاب درسی هستند.
۳۹	فعالیت‌های بخش مکالمه مفید، مؤثر و کاربردی هستند.
۴۰	تمرینات بخش درک مطلب کاربردی و مناسب هستند.
۴۱	فعالیت‌های بخش مهارت‌های زبانی ترجمه، مطابق رویکرد هستند.
فراهم آوردن موقعیت‌های جدید و ارائه فعالیت‌های متنوع یادگیری و فراتر از کتاب درسی	
۴۲	متون و عبارات فراتر از کتاب ولی در چارچوب واژگان و ساختار آموزشی کتاب درسی هستند.
۴۳	متون و عبارات کتاب متنوع‌اند و از متون و عبارات تکراری و کلیشه‌ای استفاده نشده است.
۴۴	در نگارش محتوا نوآوری و خلاقیت وجود دارد.
۴۵	جدول، نمودار یا اینفوگراف دارد.
فراهم آوردن زمینه پرورش مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان از طریق پیش‌بینی کارهای گروهی در فعالیت‌ها	
۴۶	فعالیت گروهی تنظیم شده است.
۴۷	فعالیت‌های متناسب با کار گروهی و ایفای نقش دارد.
بسط و توسعه فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان در محیط متنوع محل زندگی آن‌ها	
۴۸	آموخته‌ها در زندگی فردی دانش‌آموز و در محیط‌های متنوع مؤثر است.
۴۹	آموخته‌های زبانی در فهم عبارت و متن سودمند است.
۵۰	قدرت تقویت فعالیت‌های یادگیری فراگیر را در مکالمه دارد.
تقویت شایستگی‌های پایه در مخاطب از طریق طراحی موقعیت‌های آموزشی و تربیتی مناسب	
۵۱	محتوای کتاب با سازمان‌دهی و طراحی موقعیت‌های آموزشی و تربیتی مناسب شایستگی‌های پایه را تقویت نموده است.
۱۲۰	جمع امتیاز ویژگی‌های اختصاصی

در ارزشیابی مستمر از روش‌های کتبی، شفاهی و توصیفی استفاده شود؛

در ارزشیابی کتبی حتی‌الامکان از دادن عین عبارات کتاب پرهیز شود؛ اما این کار موجب اختلال در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز نگردد.

در به‌کارگیری ابزار ارزشیابی، از پرسش‌های کوتاه‌پاسخ، بلندپاسخ، چندگزینه‌ای، تصحیح‌کردنی، جورچین، وصل‌کردنی و انتخاب‌کردنی استفاده شود.

انواع الگوهای ارزشیابی

چنان‌که در بند ۴، اشاره شد در ارزشیابی لازم است از الگوهای تشخیصی، مستمر و پایانی بهره گرفته شود. برای هر یک از این ارزشیابی‌ها می‌توان نمونه‌هایی را قید کرد.

الف. ارزشیابی تشخیصی

در ترجمه متون از آموخته‌های قبلی دانش‌آموزان ارزشیابی شفاهی یا کتبی کوتاه‌پاسخ به‌عمل آید.

در بخش قواعد و تمرینات از آگاهی آنان نسبت به دستور زبان فارسی قواعد پیش‌نیاز و نیز آگاهی آنان نسبت به دستور زبان فارسی ارزشیابی تشخیصی به‌عمل آید.

ب. ارزشیابی مستمر:

قرائت و پاسخ به پرسش‌های شفاهی ترجمه عربی به فارسی (فارسی به عربی باید بسیار ساده باشد)؛

درک مطلب

قواعد (از حفظیات و تعاریف خودداری شود؛ کاربرد مهم است.)؛

فعالیت‌های فوق‌برنامه، حل کتاب کار، پژوهش، وبلاگ‌نویسی. توصیه‌هایی در این خصوص:

ارزشیابی قرائت

به کیفیت خواندن عبارات خبری، استفهامی، تعجبی و ندائی توجه می‌شود.

ارزشیابی ترجمه

ارزشیابی در زمینه ترجمه باید متنوع باشد (متضاد، مترادف، کلمه ناهم‌هنگ، ترجمه کلمات زیرخطدار در جمله، ترجمه ناقص و...)؛

معیار ترجمه صحیح، عبارت است از پای‌بندی به عبارت اصلی و کم و زیاد نکردن عبارت مگر در مواقع ضروری؛ تعریب برخی از جملات ساده و نیز برگردان واژه‌ها و ترکیب‌های فارسی به عربی به منظور تثبیت یادگیری در سه سال دوم متوسطه به‌ویژه در دو رشته علوم و معارف اسلامی و ادبیات و علوم انسانی، قابل اجراست.

ارزشیابی درک مطلب

به‌منظور اجتناب از حفظ ترجمه متون و تمرینات کتاب، لازم است سؤالاتی از عبارات خوانده شده از دانش‌آموزان پرسیده شود تا مقدار توانایی آنان در درک مفاهیم به‌صورتی دقیق‌تر

مورد ارزشیابی قرار گیرد؛ اما بهتر و منطقی‌تر است که متنی بیرون از کتاب داده شود. این کار دشوار است و باید طراح به واژه‌های خوانده شده در کتاب‌های درسی احاطه داشته باشد و اگر ناچار شد از واژه‌های ناآشنا بهره بگیرد، باید در پاورقی به معنایش اشاره کند. درک مطلب حداقل ۲ نمره دارد. در این بخش همه سؤالات مطروحه باید در فضای درک مطلب باشد. طراح‌ی یک درک مطلب خوب، هنر‌نمایی و توانایی طراح را نشان می‌دهد. باید متن حداقل چهار سطر و به‌گونه‌ای باشد که بتوان از کلمات پرسشی متنوعی در طراحی سؤالات بهره برد.

در هنگام خواندن متن، با طرح سؤالاتی پیرامون کلمات هم‌خانواده، مترادف و متضاد که احتمالاً دانش‌آموزان آن‌ها را در مراحل پیشین خوانده‌اند، می‌توان از مقدار توانایی آنان به شکل بهتر و دقیق‌تر ارزشیابی به‌عمل آورد.

معلم از عباراتی که دانش‌آموز خوانده، پرسش‌هایی طرح می‌کند و از او به عربی پاسخ می‌خواهد. به‌کارگیری این روش و روش‌های مشابه مانع حفظ کردن مطالب و انتقال طوطی‌وار آن‌ها می‌شود.

با اعمال تغییرات در متن یا عبارتی که دانش‌آموز خوانده و سپس پرسش‌هایی در این زمینه، می‌توان مقدار توانایی دانش‌آموز را در حیطه درک مطلب بهتر ارزیابی نمود.

ارزشیابی قواعد

مثال‌هایی که در تدریس قواعد به‌کار می‌رود، بهتر است برگرفته از متون تدریس شده کتاب درسی و حاوی بار ارزشی باشند. استفاده از مثال‌های کلیشه‌ای توصیه نمی‌شود.

ج. ارزشیابی پایانی:

نتیجه این ارزشیابی در کنار ارزشیابی مستمر، نتیجه کار دانش‌آموز را تعیین می‌کند.

در مورد نحوه اجرای ارزشیابی مرحله پایانی، به موارد مندرج در اصول حاکم بر ارزشیابی توجه شود.

روش‌ها و ابزارهای ارزشیابی

ارزشیابی دروس عربی به دو روش کتبی و شفاهی صورت می‌گیرد. در بخش ترجمه، قواعد و تمرینات، اجرای هر دو روش میسر است؛ اما ارزشیابی دانش‌آموزان در بخش قرائت، به‌دلیل ماهیت آن، جز به روش شفاهی انجام‌شدنی نیست. در ارزشیابی مستمر انجام ارزشیابی شفاهی، افزون بر روش مشاهده در طول فرایند مورد تأکید است. همچنین سؤال‌های کوتاه‌پاسخ، بلندپاسخ، تکمیل‌کردنی، چندگزینه‌ای، وصل‌کردنی، جورچین و انتخاب‌کردنی از جمله ابزارهای کارآمد در ارزشیابی درس عربی است.

تجربه نشان داده‌است که نمونه سؤال کتاب‌های کار میان مدارس الگو می‌شود. از این‌رو مدیران انتشارات باید به این امر مهم توجه کنند و در گزینش مؤلفان حساس‌تر و دقیق‌تر باشند. بهره‌گیری از تازه‌ترین یافته‌ها در طراحی سودمند و نوین سؤال، باید در دستور کار انتشارات باشد. شاکله اصلی طرح سؤال باید

طبق مصوبه دفتر تألیف باشد. در طرح سؤالات امتحانی نیز باید از شیوه‌های معماگونه‌ای که در سال‌های اخیر - به تقلید ناروا از کنکور - رایج شده و مسیر آموزش عربی را به انحراف کشانده است، دوری کرد.

انواع کتاب‌ها و منابع آموزشی و تربیتی

در بخشی از این سند به تعریف انواع منابع آموزشی مکتوب خصوصاً کتاب‌ها پرداخته است که در این مجال، به اجمال و اشاره از آن می‌گذریم. احتمالاً می‌دانید که به‌طور کلی منابع آموزشی و تربیتی به دو دسته تقسیم می‌گردند: مکتوب و غیر مکتوب. این منابع اغلب برای دو دسته مخاطب اصلی تولید می‌شوند. دانش‌آموزان و معلمان.

مهم‌ترین گروه از منابع آموزشی مکتوب، کتاب‌ها هستند. بخشی مهم از کتاب‌های آموزشی نیز ممکن است کمک‌درسی باشند که به منظور تعمیق یا تثبیت مفاهیم، مهارت‌های اساسی و ایده‌های کلیدی کتاب درسی و معمولاً برای یک پایه مشخص نوشته می‌شوند. این کتاب‌ها وابسته به کتاب درسی‌اند و با تغییر کتاب درسی باید تغییر کنند. کتاب‌های کمک‌درسی به دو گروه کتاب‌های کار و کتاب‌های تمرین تقسیم می‌شوند. لازم به ذکر است، کتاب‌هایی که به حل مستقیم تمرین‌های کتاب‌های درسی می‌پردازند، هیچ جایگاهی در میان کتاب‌های کمک‌درسی نخواهند داشت.

گروه دیگر از کتاب‌های آموزشی، منابع تکمیلی دانش‌آموز (دانش‌افزایی) هستند که دانش‌آموزان برای افزایش دانش درباره یک موضوع مطالعه می‌کنند. این کتاب‌ها ممکن است شامل مطالبی مشابه کتاب‌های درسی باشند، اما معمولاً دارای

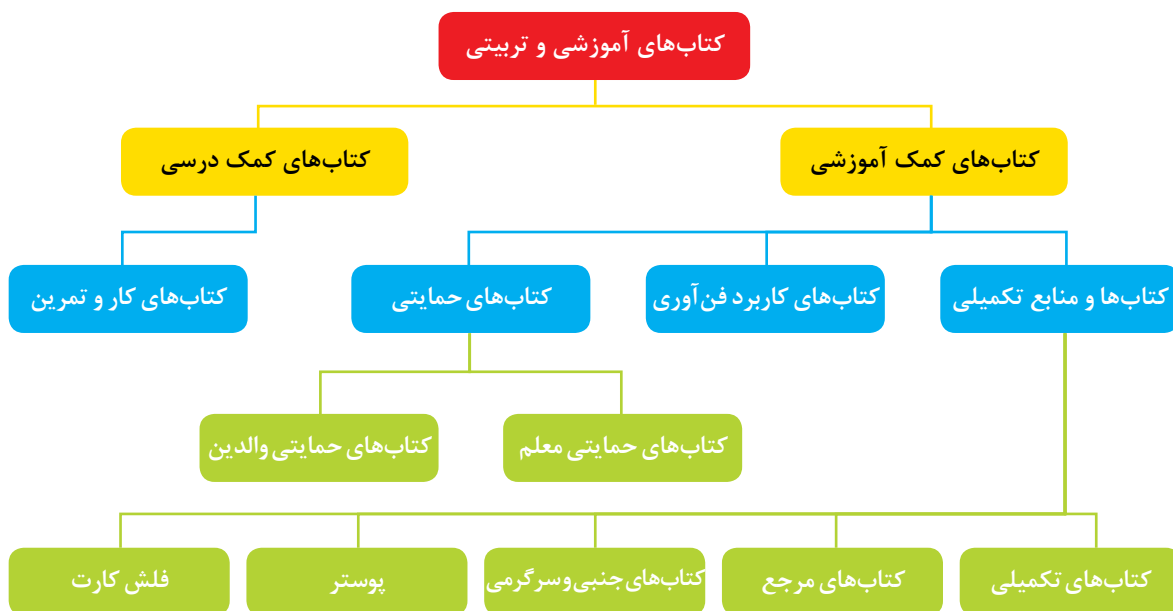
اطلاعات فراتر از کتاب‌های درسی نیز هستند. کتاب‌های آموزشی ویژه معلمان و مربیان و والدین مطابق سند، کتاب‌های حمایتی خوانده شده‌اند. کتاب‌هایی که به منظور ارتقای شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی معلمان و کارشناسان و همچنین آگاهی والدین و همراهی آن‌ها با اهداف آموزش تولید می‌شوند. باید توجه داشت کتاب‌های اخیر، سپردن بخشی از فرایند آموزش به والدین نیست، بلکه قصد آن ایجاد فرصت تعامل والدین با دانش‌آموز در محیط خارج از مدرسه است.

در کتاب‌های جنبی و سرگرمی معمولاً با استفاده از قالب بازی و سرگرمی به آموزش و پرورش مهارت‌ها پرداخته می‌شود. موضوعات مطرح شده در کتاب‌های مرجع غالباً فراتر از سطح یک پایه و حتی یک دوره تحصیلی است و شامل اطلاعاتی جامع درباره موضوع کتاب است که در مراجعه مکرر و مستمر مخاطب خوانده می‌شود.

پوسترها و فلش کارت‌ها نیز با آن که کتاب نیستند، در زمره منابع مکتوب، قرار می‌گیرند.

در بخش دوم این سند برگه‌های ارزشیابی منابع آموزشی مکتوب خصوصاً انواع کتاب‌های آموزشی عربی اعم از دانش‌افزایی، حمایتی و کمک‌درسی آورده شده است. و در انتهای ترین بخش سند (ضمیمه ۲)، برخی از اصطلاحات به کار رفته در سند تعریف شده است.

در پایان این نوشته، برای آشنایی خوانندگان محترم با سنجه‌های اختصاصی و وزن آن‌ها در برگه ارزشیابی کتاب‌های کار و تمرین زبان عربی برای نمونه آورده شده است. (صفحات ۴۲ و ۴۳) این سندها پس از تصویب در شورای هماهنگی علمی سازمان در وب‌گاه سامان کتاب بارگذاری خواهد شد.

شکل ۱- دسته‌بندی انواع کتاب‌های آموزشی در حوزه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی

پژواک

پرسش‌ها و پاسخ‌هایی درباره سامان‌دهی

پرسش‌های این شماره: استان خراسان رضوی

این صفحه برای پاسخ‌گویی به پرسش‌های معلمان، ناشران و همکاران طرح سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در سراسر کشور ایجاد شده است. پرسش‌هایی که در این صفحه منتشر می‌شوند، در وهله نخست به ارزیابان منابع آموزشی و کارمندان حوزه معاونت سامان‌دهی نشان می‌دهد که چه ابهام‌ها و پرسش‌هایی درباره فعالیت‌های آن‌ها وجود دارد؛ در وهله دوم، به پرسش یک دوست و همکار و آنچه در ذهن او می‌گذرد پاسخ می‌دهد. زدودن ابهام‌های احتمالی از ذهن دیگرانی که این پرسش را در ذهن دارند و آشنا کردن دقیق‌تر آنان با موضوع سامان‌دهی نیز سومین کارکرد این صفحه است. در نخستین بخش، پرسش‌هایی از معلمان استان خراسان رضوی، همراه با پاسخ‌های آن‌ها، منتشر می‌شود. با تشکر از گروه تحلیل محتوای این استان، شما را به خواندن این پرسش‌ها و پاسخ‌ها دعوت می‌کنیم.

پاسخ شما منفی است. دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی به جای تولید محصول بر منابع و مواد آموزشی تولید شده نظارت می‌کند و به منابع استاندارد و مناسب پروانه ورود به مدرسه می‌دهد.

کتاب‌ها چند سال اعتبار دارند؟

۳. منطق صدور تأییدیه دو ساله به‌ویژه برای کتاب‌ها چیست؟

تأییدیه صادر شده برای کتاب‌های آموزشی و تربیتی «بدون زمان» است. البته خریداران این کتاب‌ها به این موضوع توجه نشان می‌دهند که کتاب‌های درسی تغییر می‌کنند و این موضوع به‌طور طبیعی در خرید کتاب‌های کمک‌درسی قدیمی‌تر اثر بازدارنده دارد. در منابع آموزشی غیرمکتوب نیز این اعتبار هم‌اکنون سه ساله داده می‌شود و این منابع تا سه سال اعتبار دارند مگر آنکه با تغییر کتاب درسی مربوط، اعتبار خود را از دست بدهند. اما اگر منظور شما این است که چرا در هر کتاب‌نامه یا فهرستگان رشد فقط کتاب‌های چاپ اول دو سال معرفی می‌شود، این به دلیل فراوانی کتاب‌ها و محدودیت صفحات کتاب‌نامه است. بنابراین، کتاب‌هایی که در کتاب‌نامه‌های قبلی نیز معرفی شده‌اند، از نظر ما معتبر هستند و معلمان محترم با عنایت به محتوای کتاب و شرایط شاگردان خود می‌توانند از آن‌ها بهره ببرند.

موانع موجود بر سر راه تمرکز زدایی

۴. در راستای تمرکز زدایی بهتر است بررسی منابع آموزشی و تربیتی به استان‌ها واگذار شود. آیا تحقق این امر ممکن است؟ اگر خیر، چه موانعی در این زمینه وجود دارد؟ موضوع مهم این است که فعلاً قانون این کار را برعهده سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی گذاشته است و باید

کمک به معلمان برای تولید و فروش منابع آموزشی

۱. معلمان بهترین متخصصان در آموزش دانش‌آموزان هستند. دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی چه برنامه‌ای برای حمایت از معلمان تولیدکننده مواد و رسانه‌های آموزشی در مراحل طراحی، تولید انبوه و فروش دارد؟

معلمان زیادی ممکن است در کار نوشتن کتاب یا طراحی نرم‌افزارها و ساختن فیلم‌های آموزشی همکاری کنند. روشن است اگر معلمان به اندازه‌ای که در امر آموزش مهارت دارند، در تولید منابع آموزشی استاندارد نیز مهارت به خرج دهند، مورد پشتیبانی و حمایت سازمان پژوهش و دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی قرار می‌گیرند. منابع استاندارد - بسته به درجه کیفی محصول - در وب‌گاه‌ها، کتاب‌نامه رشد، فهرستگان رشد و حتی کتاب‌های درسی معرفی می‌شوند و به جشنواره‌های رشد راه می‌یابند.

از سوی دیگر، نقش‌آفرینی معلمان در تولید منابع آموزشی استاندارد، به تألیف، کارگردانی یا برنامه‌نویسی و طراحی نرم‌افزار محدود نیست. بی‌تردید، توجه به دیدگاه‌های معلمان در تولید منابع آموزشی، به‌عنوان افرادی که به‌طور مستقیم در فرایند یاددهی نقش‌آفرینی می‌کنند، اهمیت زیادی دارد و محصولی در امر آموزش موفق‌تر خواهد بود که با مشورت معلمان تولید شده باشد، بنابراین، نمی‌توان تصور کرد محصولی تولید شود و در آن از معلمان مجرب یاری گرفته نشده باشد. به این ترتیب، پشتیبانی دفتر از منابع آموزشی استاندارد و مناسب، پشتیبانی از معلمان عزیز است.

همکاری در تولید محصول مشترک با معلمان

۲. آیا دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی برنامه‌ای برای همکاری و تولید مشترک محصول با معلمان صاحب ایده دارد؟

(مثلاً نوشتن پاسخ کامل برای پرسش‌های کتاب موجب امتیاز منفی می‌شود). کتاب‌ها باید تا حد امکان از شیوه‌ها و قالب‌های نو و متنوع برای طرح مباحث استفاده کنند؛ حجم کتاب، به‌خصوص در مقایسه با کتاب درسی مربوط، نباید خیلی زیاد باشد. باید در صورت امکان از نمودار، نقشه و جدول برای تسهیل یادگیری استفاده کرد. همچنین کتاب‌ها باید از غلط‌های علمی و تعریف‌های من‌درآوردی و غلط‌های ویرایشی مؤثر که موجب بدفهمی می‌شوند، عاری باشند.

افزون بر این‌ها، ظاهر کتاب‌ها نیز نباید خواننده را در فرایند مطالعه خسته کند. برای این منظور کتاب باید قلم مناسب و صفحه‌آرایی قابل قبول داشته باشد. مثلاً اندازه قلم نباید خیلی ریز یا صفحه‌آرایی نباید خیلی فشرده باشد.

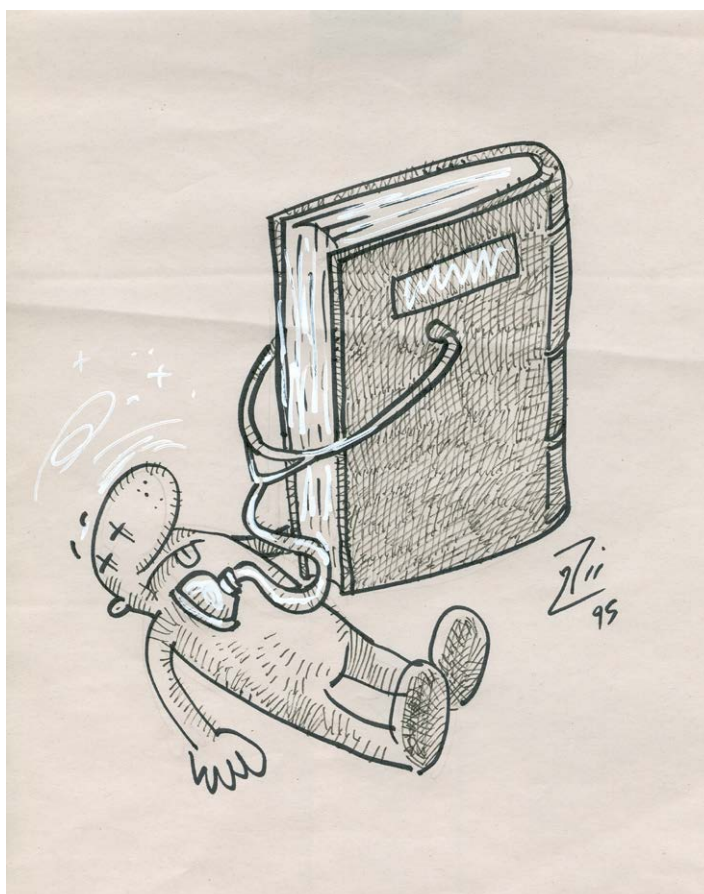
اگر کتابی عاری از این مشکلات عمده باشد، کتابی مناسب و استاندارد خواهد بود. حتی برخی از اشکالات ظاهری و فیزیکی کوچک، که در کیفیت محتوا اثر زیادی ندارند، قابل اغماض‌اند. این ویژگی‌ها در اسنادی با عنوان «سند راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی» به تفکیک موضوعات درسی مورد بحث قرار گرفته است. این اسناد از طریق منوی وب‌گاه سامان کتاب به نشانی <http://samanketab.roshdmag.ir> قابل دریافت و مطالعه است. البته به‌زودی نسخه به‌روز شده این اسناد نیز ارائه خواهد شد.

قانون تازه‌ای مصوب شود که این مسئولیت را بین استان‌های کشور توزیع کند یا کار ارزیابی به‌نحوی انجام شود که نافی مسئولیت این سازمان نباشد. با این وصف، دور از انتظار نیست که سازمان ارزیابانی در استان‌ها داشته باشد. اما این امر نیازمند طراحی سازوکاری دقیق است تا اولاً یک منبع در دو جا بررسی نشود. ثانیاً سطح داوری‌ها چنان به هم نزدیک شود که اختلاف قابل توجهی در نتایج دیده نشود. لازمه این کار یکسان کردن برداشت‌ها از معیارها و ملاک‌های داوری است.

مهم‌ترین معیارها در تأیید کتاب‌های آموزشی

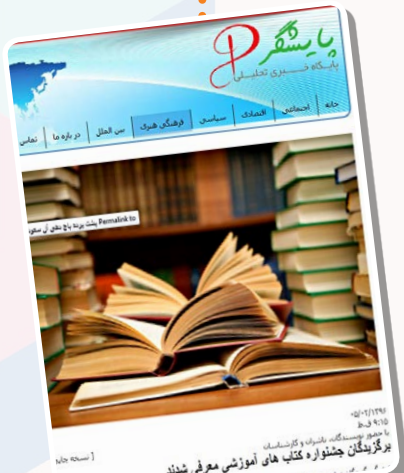
۵. مهم‌ترین شاخص‌ها در بررسی مواد و رسانه‌ها و صدور تأییدیه چیستند؟

پاسخ موجز دادن به این پرسش بسیار سخت است. منابع مکتوب که اغلبشان کتاب هستند، ویژگی‌های خاص خود را می‌طلبند و منابع غیرمکتوب مانند فیلم، نرم‌افزار و تجهیزات آموزشی هر یک استانداردهای خاص خود را دارند. اما با توجه به اینکه غالب منابع به شکل کتاب عرضه می‌شوند، در این‌جا خیلی موجز به ویژگی‌های لازم برای هر کتاب آموزشی (و از جمله کمک‌درسی) پرداخته می‌شود. کتاب پیش از هر چیزی نباید با برنامه درسی و رویکردهای آن در تضاد باشد. کتاب‌ها نباید مانع از تفکر و خلاقیت شوند

י.ח.י.

برگزاری کارگاه آموزشی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در سی‌امین نمایشگاه کتاب تهران

